ADITUS AD LOGICAM.

IN USUM EORUM qui primò ACADEMIAM Salutant.

Autore SAMUELE SMITH, *Artium Magistro.*

Editio Nona.

OXONII,
Typis *Lichfieldianis* prostat apud *Ric. Davis* Bibliopolam. 1684.

LECTORIBUS
Doctis & Indoctis.

Indocti non dament, quod ipsi nesciunt; docti non invideant, quod ipsi novum putant: ab utrisque peto, si alicubi erratum sit, illud castigent, non culpent; si quid ab illis merui, ut Deo, non mihi gratias rependerent. Valete.

ADITUS

ADITUS AD LOGICAM.

LIB I.

CAP. I.

De Definitione & Divisione LOGICÆ.

Logica est * Scientia de quovis themate probabiliter, & anguste differendi. *Vel ut planiùs dicam*; Logica est artificiosa & methodica præceptorum comprehensio, quâ cognoscimus succinctè ratione uti, ad fidem faciendam in qualibet re probabili.

* *Ars Logicæ definitio.*

Quomodo differt à Gramaticâ & Rhetoricâ.

Differt à *Gramaticâ*, quia hæc congruè dicere, illa secundum veritatem disserere; à *Rhetoricâ*, quia hæc palmâ expansâ, i. e. fusè & ornatè, illa pugno contracto, i. e. strictè & angustè argumentari docet.

Argumentari verò dicitur, non quòd tota Logicæ vis in argumentatione eſt ſita,

Tria enim ſunt Logicæ munera { Definire obſcura, Dividere univerſa, Ratiocinari de veriſimilibus.

Sed cùm inter iſta & plura alia Logicæ munera, quæ iſtis ſuperaddat hujus artis ſtudioſus, primas ſemper obtinuit Argumentatio, ejus ſolùm in definitione mentionem fecimus, reliqua minoris precii officia reticentes magis quam rejicientes.

Quare Logica de probabilibus dicitur argumentari.

Atque ut quælibet Logicæ pars non docet argumentari, ſed ſola ultima, ita ultima non docet de qualibet re argumentari, ſed ſolùm de probabili; vel quòd probabilium argumentorum major eſt copia, quam neceſſariorum, & proinde à parte uberiori ſumitur definitio, vel quia neceſſaria non ſunt omninò Logicæ conſiderationis. Quatuor enim ſunt, teſte Ariſtotele, de quibus non eſt diſſerendum. 1 Ea quæ pœnam merentur, ut, An Deus ſit colendus. 2 Quæ ſenſui ſunt obvia, ut, An nix ſit alba. 3 Quæ à nobis longè ſunt amota, ut, An ſit aliquid ſupra cœlum ultimum 4 Quæ poſſunt demonſtrari, ut, An homo ſit riſibilis: quùm igitur manifeſtè vera & manifeſtè falſa aut demonſtratione probari, aut ſenſu percipi poſſunt

Poſſunt; reſtat, ut res ſolæ probabiles ſint Logicæ conſiderationis, aut neceſſariæ, quatenus ſpeciem præ ſe ferunt probabilitatis & pro noſtri conceptus imbecillitate nobis videntur probabiles.

Generalis diviſio Logicæ.

Tota Logica in tres partes dividitur; prima agit de vocibus ſimplicibus; ſecunda de complexis; tertia de diſcurſu: ut enim pueruli A B C darii primò litteras & ſyllabas noſcere, inde notas conjungere, ultimò conjunctas legere ſunt erudiendi: ita tyrones Logici primò edocendi ſunt, quid eſt vox, quomodo formetur, & quos uſus in Logica habet; ſecundò quomodò ex vocibus ſimplicibus fiat propoſitio, & quæ ſunt ejus affectiones; ultimo ex quibus propoſitionibus extruendus eſt ſyllogiſmus: quæ omnia dum nos (annuente Deo) tribus libris oſtendere auſpicamur, conſtructionis ordinem ſequemur, & à voce ſimplici exorſi indeque ad propoſitionem progreſſi, in diſcurſu demùm conſiſtemus.

CAP. II.

De Definitione & diviſione vocis.

UT vocis natura, quæ primi & ſecundi Libri ſubjectum eſt, melius dignoſcatur, ab ejus definitione & diviſione exordium ſumemus, ut quid ſit de quo agitur, omnibus innoteſcat.

Vox

Vocis definitio.

Vox eſt ſignum rei & conceptuum ex inſtituto divino aut humano, certa literarum aut ſyllabarum conformatione ſcriptum, aut pronuntiatum.

Tria ad vocem requiſita.

Ad vocem Logicam tria præcipuè requiruntur. Primò, ut ſit ſignificans, unde infantium voces proprie non ſunt voces, qui non ſunt ſigna rerum. Secundo, ut non ſignificet naturaliter, *ſicut riſus apud omnes lætitiam, fletus mæſtitiam deſignat* ſed ex inſtituto vel divino, *ut lingua Hebræa*; vel humano, *ut reliquæ omnes à Babelis everſione exortæ.* Tertio, ut conformetur literis & ſyllabis, ſive ſcribatur, ſive pronuntietur.

Quomodo vox differt à ſono.

Unde differt à ſono, quod ſonus eſt colliſio duorum corporum ſolidorum, ſed vox non niſi naturalibus inſtrumentis formetur, his verſibus comptehenſis.

Inſtrumenta novem ſunt, guttur, lingua, palatum:
Quatuor & dentes, ac duo labra ſimul.

Prima vocis diviſio.

Multifariam dividitur vox; primo in ſimplicem & complexam.

Vox ſimplex eſt, cujus nulla pars quicquam ſeparatim ſignificat, ut *veritas, domus*; licet enim *do* & *mus* ſeparatim ſumpta, ut ſunt per ſe vocabula, aliquid ſignificant, prout tamen ſunt partes illius vocabuli *domus* nihil ſeparatim deſignant.

Lib. 2.

Vox complexa eſt, quæ ex duabus ſive pluribus

pluribus simplicibus conflatur, ut *armata veritas*: de hæc voce fusiùs in sequentibus agemus.

Vox simplex rursus subdividitur in Concretam & Abstractam.

Vox Concreta est, quæ res conjunctim significat, ut *Album, parietem, hominem, aut tale aliquod subjectum consignificat cum albedine eidem inhærente.* Abstracta est, quæ rem separatim significat, ut *Albedo qualitatem notat nulli subjecto inhærentem.*

Secundo-dividitur In vocem } primæ secundæ. } notionis, seu impositionis. *Divisio secunda.*

Vox primæ intentionis est, quæ aliquid extra animum significat, & rei primò est imposita, ut *Aurum, virtus*

Vox secundæ notionis est quæ non immediate rem, sed modum aliquem seu instrumentum, quo mediante res intelligitur, denotat: ut *Genus, species, omnesque voces artis.* Sic in Gramatica *lapis* est vox primæ notionis: sed quando dicimus, Lapis est nomen, [*nomen*] erit vox secundæ notionis; sic in Logica, *Animal* est vox primæ notionis naturam realem animalis significans, sed ut est genus, est vox secundæ intentionis.

Ultimo, vox dividitur in communem & Singularem. *Divisio Tertia.*

Vox singulatis est quæ uni tantùm rei

attribuitur, ut *Oxonium unius Academiæ, Socrates unius hominis nomen est.* Hæc vox apud Logicos vulgò appelatur Individuum : & quadrifariam.

Individuum quadruplex. dividitur in { 1 Vagum, 2 Signatum, 3 Demonstrativum, 4 Ex hypothesi.

1 Individuum vagum est vox communis, quæ aliquo quidem modo, sed imperfectè ad rem singularem restringitur : sic si dicam *quidam homo*, verbum illud *quidam* hominem restringit, ita tamen ut quis intelligatur nobis sit incognitum.

2 Determinatum est quod ad determinatam & certam rem singularem significandam ex arbitrio imponentium est institutum ; suntque propria rerum nomina, ut *Gabriel, Alexander, Bucephalus.*

3 Individuum demonstrativum est quando terminum communem cum pronomine demonstrativo sumimus, ad unum aliquod particulare designandum, ut *hic homo.*

4 Individuum ex hypothesi, seu suppositione est, quando universale & commune nomen facta suppositione aliquâ, non nisi de uno prædicatur, ut *Sophronisci filius* : Qui ex se quidem est terminus communis, sed quia juxta veritatem uni solùm nimirum *Socrati* competit, secundùm hanc suppositionem, quòd Sophroniscus

niſcus Socratem ſolum genuerit, Individuum dicitur & rem ſingularem deſignat.

Alia apud alios Authores recenſentur Individua, ut *Individua καθ' ἑξοχήν*, ut Poëta pro Virgilio, *aut περιφραστικῶς*, ut fluvius ſeptemfluus pro Nilo; quæ ad aliquod dictorum individuorum nullo cum negotio reduci poſſunt.

Vox communis eſt quæ multis communicatur, *ſic homo de hoc & illo homine prædicatur, & animal huic & illi animali attribuitur.*

De voce ſingulari nulla tractat diſciplina, & proinde Plato nos acquieſcere jubet, cum ſemel ad ipſam deventum ſit. Commune verò eſt hujus primi libri ſubjectum, quem obinde in duos tractatus partiti ſumus, quorum primus agit de Prædicabilibus poſterior de Prædicamentis. Prædicabile enim à Prædicamento differt, primò, quia Prædicabilia ſunt receptæ, & res contentæ; at Prædicamentorum gradus ſunt receptacula, & res continentes: ſecundò, Prædicamenta ſunt primæ notiones, & Prædicabilia ſecundæ: ultimò, quoniam Prædicamenta ſunt res quæ prædicantur, Prædicabilia oſtendunt quomodo prædicantur. De utriſque ſuo loco agemus, & primò de Prædicabilibus.

Quomodo Prædicabile à Prædicamento differt.

CAP. III.

De prædicabilibus.

Prædicabile quid.

PRædicabile eſt vox communis, quæ de pluribus apte nata eſt dici, ut *Animal de Homine & Bruto.* Dicimus quod hæc vox *apte nata eſt dici, ſeu* quod idem ſonat, *habet potentiam prædicandi de pluribus*, quia licet actu quandoque de uno tantum prædicatur, ut *Animal de Socrate in hac propoſitione, Socrates eſt Animal*; potentiam tamen habet de pluribus prædicandi, *Platone* ſcilicet, *Ariſtotele, aut quovisſibet alio animali.*

Quomodo differt ab univerſali.

Prædicabile vero differt ab Univerſali quod prædicabile dicitur de multis, & univerſale eſt in multis, ſic *natura humana dicitur univerſalis*, quia eſt in quolibet particulari homine, ſed, *homo dicitur ſpecies*, quia de ſingulis hominibus prædicatur, imo ob eam cauſam prædicabile dicitur de multis, quoniam univerſale eſt in multis; ut *homo de Socrate & Platone ideo prædicatur, quia humana natura utriſque eſt.*

Quinarius prædicabilium numerus.

Quinque enumerantur prædicabilia:

1 Genus,
2 Species.
3 Differentia.
4 Proprium.
5 Accidens.

Genus

Genus eſt prædicabile, quod prædicatur de pluribus ſpecie diffeerntibus in Quid. *Quid genus.*

Specie vero ea dicuntur differre, quæ ſunt diverſæ ſpecies ejuſdem generis. *Sic homo & brutum ſpecie differunt*, & de iis animal ut Genus prædicatur. *Prædicari autem in Quid*, eſt reſpondere ad quæſtionem factam per Quid; interroganti enim *Quid eſt homo?* ritè reſpondetur, *Animal.*

Genus trifariam dividitur, primò in { Summum. Subalternum. *Prima diviſio generis*

Genus ſummum eſt quod nunquam poteſt eſſe ſpecies, ſeu quo nullum datur aliud ſuperius genus, ut *Subſtantia, Quantitas, &c.* totidem enim ſunt ſumma genera quot ſunt prædicamenta.

Subalternum eſt quod aliquando eſt genus, aliquando ſpecies, ; & ideo dicitur ſubalternum quod alternis vicibus Genus eſt & ſpecies, Genus reſpectu inferiorum & ſpecies reſpectu ſuperiorum: *ſic Subſtantia eſt Genus ſummum; Corpus ſubalternum; Genus enim eſt reſpectu* Corporis ſimplicis & compoſiti, & ſpecies reſpectu Subſtantiæ.

Secundo dividitur Genus in { Proximum. Remotum. *Diviſia ſecunda*

Proximum eſt quod proxime ſpeciei adjacet.

Remotum longius à ſpecie diſtat: ſic *Corpus eſt remotum, Animal eſt proximum hominis Genus.*

Tertio

Diviſio tertia.

Tertiò Genus eſt vel { Perfectum. / Imperfectum. } ſive { Univocum. / Analogum. }

Genus perfectum eſt, quod æqualiter communicat naturam ſuis inferioribus, ſic, *animal dicitur genus perfectum*, quia æquè primò homini convenit & bruto: brutum enim eſt æquè corpus animatum ac homo.

Imperfectum genus eſt quod utriſque ſpeciebus communicatur, ſed alteri magis, alteri minus: ita, *ſubſtantia de natura entis magis participat, quàm accidens*: accidens enim omnino non eſſet, niſi ſubſtantiæ ineſſet.

Quid ſpecies.

Species eſt prædicabile, quod prædicatur de pluribus numero differentibus in Quid: ut, *homo*, *fortitudo* Numero verò dicuntur differre, quæ ſunt individua & numerando ſolum ſunt diverſa, ut, *Plato & Socrates*, qui in humana natura ſimul conveniunt, ſed numerando *hunc Platonem ab illo Socrate* diverſum eſſe dicimus.

Species primò in { Perfectam. / Imperfectam. } Bifariam dividitur

Prima ejus diviſio.

Perfectæ dicuntur ſpecies: que ſub perfecto genere continentur: ut, *homo & brutum ſub animali.*

Imperfectæ ſunt, quaram una perfectam, altera imperfectam generis participationem

pationem habet, *ſic ſubſtantia plus habet de natura entis quam accidens.*

Secundò Species partitur in { Subalternam. Imam. } *Diviſio ſecunda.*

Species ſubalterna cum genere ſubalterno in omnibus conſentit.

Ima ſpecies ſemper eſt ſpecies & nunquam genus, ut *homo*, & hæc ſola impræſentiarum conſideratur.

Differentia eſt prædicabile quod prædicatur de pluribus ſpecie vel numero differentibus in Quale quid. Dicitur prædicari *de pluribus ſpecie differentibus*, propter differentiam genericam, de *pluribus numero differentibus* propter differentiam ſpecificam: *Et in Quale quid*, quia eſſentialem qualitatem notat, ut *rationale.* *Quid differentia.*

Tribus modis dividitur; primò in { Communem, Propriam, Maximè propriam. } *Prima ejus diviſio.*

Communem voco quæ ſumitur ab accidente communi, *ſic idem à ſeipſo poteſt differre* Socrates enim puer à ſeipſo jam grandævo differt. Propriam quæ ſumitur ab accidente proprio; *ſic oculatus Oedipus à ſeipſo oculis capto diſtinguitur.* Maximè propriam) quæ maximè ad propoſitum noſtrum ſpectat) eam voco quam jam jam definivimus; duæ enim priores differentiæ ſolummodò ἀλλοῖον qualitate diverſum aliud ab alio facit, hæc ἀλλο

ſeu

seu essentialem quandam discrepantiam constituit, *ut rationale inter hominem & brutum.*

Divisio secunda Secundo Differentia, illa scilicet quam nos maxime propriam vocamus, in { Genericam. / dividitur. / Specificam }

Generica est, quæ de pluribus specie differentibus dicitur. ut *sensibile de homine & bruto.*

Specifica est, quæ de pluribus numero differentibus prædicatur, ut *rationale de Socrate & Platone.*

Divisio tertia. Tertio divisitur in differentiam. { Divisivam, quæ dividit genus. / Constitutivam, quæ speciem constituit. }

Notandum vero est quod eadem differentia differenti ratione, & divisiva esse potest & constitutiva: Divisiva scilicet ratione sui superioris generis, sed Constitutiva respectu speciei; ut *rationale dividit animal & constituit hominem.*

Tria hæc prædicabilia clarius eluceſcent, si arborem illam, quam vocant Porphyrianam, istis subjunxero.

Substan-

Substantia.

Incorporea *Spiritus* | Corporea *Corpus*

Corpus

Compositum *Compositum* | Simplex *Elementum.*

Compositum

Animatum *Animatum* | Inanimatum *Lapis*

Animatum

Sensile *Animal* | Insensile *Planta*

Animal

Rationale *Homo* | Irrationale *Brutum*

Homo

Arbor Porphyriana.

SOCRATES. PLATO. CÆSAR.

In hac serie Substantia est summum genus, *Homo* est species infima, *Corpus Compositum. Animatum, Animal,* sunt genera subalterna. *Incorporea, Corporea, Compositum, Simplex, Animatum, Inanimatum, Sensile, Insensile,* sunt omnes differentiæ genericæ. *Rationale & Irrationale* specificæ, utræque vero pro diversa ratione & divisivæ esse possunt & constitutivæ.

Socrates, *Plato*, *Cæsar*, sunt individua, sic dicta quòd ulterius dividi nequeant.

Quid proprtum.

Proprium est quod omni, soli, semper, & convertibiliter accidit subjecto, ut *risibile homini*: Accidit omni, id est, omni individuo, & soli, hoc est, soli speciei, & semper, scilicet quoad potentiam: licèt enim homo semper actu non ridet, potest tamen ridere, si aliquod lepidum objiciatur: denique necessariò & convertibiliter accidit; quia fluit à principiis essentialibus speciei, materiâ scilicet & formâ totius compositi, ut *risibilitas ab anima rationali cum corpore humano unitâ*.

Quid Accidens.

Accidens est quod potest adesse & abesse sine subjecti interitu, ut *albor à pariete*.

Divisiones ejus.

Duplex est { Separabile, quod actu potest separari, ut *calor ab aqua*. / Inseparabile, quod non reipsa, sed intellectu solùm separatur, ut *Candor à cygno*.

Aliàs etiam dividitur Accidens in Prædicabile & Prædicamentale.

Accidens prædicabile est quod contradistinguitur Proprio; *sic risibile est proprium, sed non accidens*. Prædicamentale est quod opponitur Substantiæ, sic omnia prædicamenta, Substantiâ solùm exceptâ, sunt Accidentia; & in hoc sensu Proprium dicatur Accidens, id est, non substantia.

Finita

Finita jam de Prædicabilibus tractatione, ipſa Prædicamenta ſequuntur enucleanda, prælibatis ſolùm quibuſdam ad cognitionem prædicamentorum neceſſariis, quæ obinde ab Ariſtotele vocantur Anteprædicamenta, & proximo in loco intercedunt pertractanda.

CAP. IV.

De tribus Definitionibus.

Antepræd. quid.

TRactatus de Prædicamentis in tres partes dividitur, quarum prima agit de Anteprædicamentis; ſecunda de Prædicamentis ipſis; ultima de Poſtprædicamentis; de ſingulis ſuo ordine.

Quot ſunt antepræd. ta.

Anteprædicamentum eſt procemiale documentum valens ad cognitionem prædicamentorum à priori.

Tria in genere, ſeptem in ſpecie ſunt anteprædicamenta { Definitiones tres. Diviſiones duæ. Regulæ duæ.

Æquivocorum definitio.

Prima definitio eſt Æquivocorum, quæ hunc in modum ab Ariſtotele definiuntur. Æquivoca ſeu Homonyma ſunt, quorum nomen ſolùm eſt commune, ſed ad illud nomen accomodata definitio alia eſt atque alia, quem admodum *canis*.

Æquivoca duplicia.

Æquivoca ſunt duplicia. { Æquivocantia, nomina ſc. communia, ut *canis*. Æquivocata, quæ ſunt res per illa nomina ſignificatæ,

catæ, ut *Canis Marinus, Cœleſtis, Domeſticus.*

Æquivoca vero hoc in loco definita, ſunt æquivocata, quæ ab uno æquivoco æquivocante, ut à nomine communi dependent.

Tertia ad Æquivoca requiruntur.

Ad Æquivoca, ſicut ex definitione colligitur, tres requiruntur conditiones. Prima eſt, ut unum habent nomen commune, id eſt, ut æquivoca in uno æquivoco æquivocante conveniant; Secunda, ut diverſa ſit æquivocatorum *definitio* & diverſus conceptus, Tertia, ut illa æquivocatorum definitio ad æquivocum æquivocans applicetur: & illius ratione dicatur diverſa, v. g. *canis marinus & domeſticus*, in uno communi nomine conveniunt, quod ambo vocantur *canes*: ſed diverſas ſortiuntur definitiones & conceptus; ille enim eſt *Canis qui extra aquas*, hic *qui intra aquas degere non poteſt* & licet ambo ratione alicujus tertii dicantur univoca & eandem ſortiantur definitionem, ut *ratione animalis uterque dicatur Corpus animatum ſenſile*, hæc tamen definitio non eſt ad idem nomen accommodata ſcilicet ad æquivocū æquivocans, *Canem*.

Nota.

Notandum autem eſt quod æquivocatio ſemper ſumanda eſt reſpectu rerum vere exiſtentium, nam ſi latius extendatur ad res apparentes, fictas aut pictas, quodlibet vocabulum erit ambiguum: nihil enim

enim est quod non fingi potest aut pingi.

Secunda definitio est Univocorum, Univoca autem sunt quorum & nomen commune est, & ad illud nomen accommodata definitio est eadem: sic *homo & bos* in uno communi nomine conveniunt, quod ambo appellantur *animalia*, eandemque definitionem habent ad univocum univocans applicatam, *quia brutum est corpus animatum sensile, non aliter quam homo.* *Definitio univocorum.*

Univoca sunt duplicia, { Univocantia, nomina scilicet communia, ut *Animal.* / Univocata, quæ sunt res significatæ, ut *homo, brutum.* } *Univoca duplica.*

Æquivoca & Univoca in eo conveniunt, quod ambo habent unum nomen commune; sed differunt quod æquivocorum solum nomen commune est; univocorum vero tum nomen tum definitio.

Inter æquivoca & univoca media sunt Analoga, quippe quæ nec plane eandem, ut univoca, nec prorsus diversam, ut æquivoca, definitionem sortiuntur, sed naturam suam secundum prius & posterius analogatis communicant: sic *Ens de substantia dicitur, & ratione Substantiæ de Accidente*; sic *sanitas medicinæ, urinæ, animali attribuitur*, cujus illa quidem causa ista signum, hæc vero subjectum dicitur. *Analogæ.*

Ter-

Definitio de nominativorum.

Tertia definitio eſt Denominativorum, Denominativa verò dicuntur quæcunq; ab aliquo ita ut *caſu* differant, nominis appellationem habent, ut *à fortitudine fortis.*

Duo ad denominativa requiruntur.

Ad Denominativa duo requiruntur, primò, ut ab aliquo nomine appellationem habeant; id eſt, ut ab aliquo vocabulo deriventur: ſecunda, ut ab eodem nomine, caſu, hoc eſt, ultimâ ſeu finali ſyllabâ differant: *unde Grammatica ars, et Gramatica mulier non habentur denominativa,* quia caſu non differunt: & proinde inter æquivoca ſunt enumeranda.

Denominativa triplicia.

Denominativa ſunt triplicia.
1 Re tantùm, ut *virtus & ſtudioſus.*
2 Voce tantùm, ut *vinum & vinolentus.*
3 Re & voce ſimul, ut *vinum & vinoſus*: quæ ſola in præſentiarum definiuntur.

Tria ad denominationem requiruntur.

Ad omnem denominationem tria requiruntur, Nomen Subſtantivum, quod vocant Denominans; Nomen Adjectivum, quod eſt Denominativum; Subjectum, quod vocatur Denominatum; ut quando dicimus, *Cæſar eſt juſtus*, *Cæſar* eſt Denominatum, *Juſtus* Denominativum, *Juſtitia* Denominans, quæ Cæſari inhærens facit ut ipſe juſtus denominaretur.

CAP.

CAP. V.

De duabus Divisionibus.

Duæ sunt divisiones, una vocum, altera rerum.

Prima divisio vocum.

Vox dividitur in { Incomplexam, quæ sine conjunctione effertur, ut *homo, vincit.* / Complexam, quæ ex simplicibus constatur; ut *homo vincit.*

Tribus modis vox complexa & incomplexa dicitur.

Tribus modis vox complexa & incomplexa dicitur, vel { Re tantùm. / Voce tantùm. / Re & voce simul.

Vox illa quæ sub uno nomine plures significationes complectitur, est voce tantùm simplex, re tantùm complexa, ut *canis*, licèt sit voce simplex, res tamen plures in ea voce latent.

Cùm plures voces in unam rem simplicem exprimendam conjunguntur ob defectum proprii nominis, vox est re simplex, & voce tantùm complexa, ut corpus animatum.

Quando simplex dictio rem simplicem significat vocatur vox re & voce simplex, ut *homo.* Re & voce complexa est, cùm plures voces ad multas res significandas destinantur, ut, *Labor omnia vincit. Index animi sermo.*

Estque vel { Distans / Indistans.

Distans

Distans est cujus extrema copulâ verbali vel conjunctionali uniuntur, ut *Homo est animal.*

Indistans cujus extrema componuntur, ut determinatum, & determinable; ut, *Homo justus.*

Nota. Ex omnibus complexis, complexum voce tantùm in prædicamentis reponitur: ex omnibus incomplexis, incomplexum, voce tantùm excluditur.

Quadruplex divisio rerum.

Res omnes sunt vel	Substantiæ,	utraq; vel	Universalia.
	Accidentia.		Particularia.

1. Universales substantiæ dicuntur de subjecto, sed non sunt in subjecto, ut *homo de Socrate & Platone dicitur, sed nulli subjecto iuhæret.*

2. Particularis substantia, nec dicitur de subjecto, nec est in subjecto, quia est individualis substantia, ut *Socrates.*

3. Universalia accidentia dicuntur, de, & sunt in subjecto, ut *albedo de hac & illa albedine dicitur, & homini parieti, aut navi inest.*

4. Particulare accidens, de subjecto nullo dicitur, sed in aliquo est, ut *hæc albedo in Socrate.*

Inesse in subjecto. Illud vero in subjecto esse dicitur, quod cum in aliquo quasi pars sit, non tamen

tamen poteſt eſſe ſine eo, cui ineſt.

Tres ineſſendi conditiones

In qua definitione tres ordine continentur ineſſendi conditiones. Prima eſt, ut in aliquo inſit, id eſt, ut inhæſivè ſit in ſubjecto, & non ratione intentionis, ut *res eſt in ſine*, qui inrenditur; nec ratione gubernationis, ut *rex in regno*; nec ratione locationis, ut *locatum in loco*. Secunda ut non ſit ejus pars, unde *nec genus in ſpecie, nec ſpecies in genere propriè ineſſe dicatur*, quia illud eſt ſpeciei pars materalis vicem materiæ ſupplens, hæc generis pars ſubjectiva & ipſi ſubordinatur. Tertia, ut non poni eſſe ſine eo cui ineſt; *unde veſtes & arma propriè corpori non inſunt*, qui eſſe poſſunt corpore ſublato.

Octo ſunt ineſſendi modi his verſiculis comprehenſi.

Modi ineſſendi 8.

Inſunt 1 *Pars*, 2 *Totum*, 3 *Genus*, & 4 *Species*, 5 *Calor igni*
6 *Rex in regno*, 7 *Res in ſine*, 8 *Locoq; locatum.*

Ex his omnibus modis ille ſolùm intelligendus, qui eſt, ut *calor in igne*, id eſt, inhæſivè, ut accidens in ſubjecto; reliqui omnes contra unam aut alteram ex dictis ineſſendi conditionibus offendunt.

Subjectum duplex.

Præterea operæ pretium eſt notare quòd duplex eſt ſubjectum, unum Prædicationis, alterum Inhæſionis: Subjectum prædicationis eſt quod alicui univerſali ſub-

ſubjicitur: ſic *homo animali, animal corpori, corpus ſubſtantiæ ſubordinatur.* Subjectum inhæſionis eſt, quod accidenti alicui ſubjicitur, ut ſuſtentaculum, quo ſuffulcitur; ſic *albedo eſt in pariete*, à pariete enim ſuſtenatur, ipſoque abſumpto, conſumitur eadem albedo.

Nota. Ubicunque verò in dicta rerum diviſione inveniuntur hæc verba [*dicuntur de ſubjecto*] intelligendum eſt ſubjectum prædicationis; ubi autem illa verba [*ſunt in ſubjecto*] ſubaudire debemus ſubjectum inhæſionis.

CAP. VI.

De duabus regulis.

Reg. 1. DUæ ſunt Regulæ, quarum prima eſt, Quodcunque dicitur de prædicato, idem dicatur de ſubjecto, ut, *ſi Socrates ſit homo, & animal de homine dicitur, ut etiam de Socrate prædicatur, neceſſum eſt.*

Exceptiones: Multæ ſunt hujus regulæ limitationes, inter quas iſtæ notatu digniſſimæ.

Primò, ut non ſit progreſſus à vocibus, ad res, id eſt, à vocibus primæ ad voces ſecundæ intentionis; unde non ſequitur, *Animal eſt genus, Homo eſt* animal; ergo, *Homo eſt genus.* Secundò, ut non ſit tranſitus ab uno latere ſeriei prædicamentalis ad aliud latus; unde non ſequitur, *Homo eſt animal, Animal eſt vel rationale, vel irrationale*, ergo *Homo eſt vel rationalis vel irrationalis.* Tertiò

Tertiò, ut non procedatur à concreto ad abstractum, unde non sequitur, *Homo est justus, justitia est qualitas*, ergo, *Homo est qualitas.*

Secunda Regula Antepræd icamentalis in duas partes distrahitur. Prima est Diversorum generum non subalternatim positorum diversæ sunt species & differentiæ: sic *species & differentiæ Qualitatis diversæ sunt à speciebus & differentiis Substantiæ aut Qualitatis*, Secunda est, Generum subalternatim positorum nihil prohibet, easdem esse species & differentias; sic *corporea est differentia corpus constituens, quæ corpori composito, animato, sensili attribuitur, quia hæc omnia ipsi subordinantur.* *Reg. 2.*

CAP. VII.

De Prædicamentis in genere.

ABsolutis Anteprædicamentis ad ipsorum Prædicamentorum tractationem perveniendum est; perspectâ primò generali eorum naturâ, ut quid postea de singulis sit dicendum cognitum habeamus. *Prædicamentum Quid*

Prædicamentum est vocum res simplices experimentum ordinata quædam series.

Ex hac definitione constat, quod res & voces ad seriem prædicamentalem constituendam simul conveniunt. Res enim ut sunt res apud Logicos non considerantur, sed quatenus sunt vocum fundamen-

damenta, ſic corpus naturale in ſubſtantia ponitur, & in illius ſerie conſideratur, ſed non ut ex principiis, materia ſcilicet aut forma conſtat nec ut affectiones habet, in motu nimirum, in loco, in tempore eſſe, ſed ut eſt fundamentum ſecundæ intentionis, ſeu ut eſt Genus quod per differentias diviſivas poteſt dividi. Ut enim medico oculum curaturo neceſſarium eſt aliquam, licet non exquiſitam oculi cognitionem habere: ita in Logico requiritur, ut tantam rerum cognitionem haberet, quanta ſufficeret ad notiones ſecundas ſuper eaſdem fundandas & ſtabiliendas.

Quæ vollocanda ſunt in ſerie prædicamentali

Quodcunque vero in ſerie prædicamentali reponitur, eſt ens reale & poſitivum, ſimplex & per ſe unum, univerſale, completum, finitum, voce diſtincta ac certa ſignificatum.

Quæ excludenda.

Hinc excluduntur.

Vox artis, conſignificans, privatio, fictum, Pars, Deus, excedens, complexum, ſeu polyſemon.

Iſta Categoriis non poſſunt verba locari.

Excluditur vox Artis, quia eſt notio ſecunda ſeu ens rationis, quod nobis non cogitantibus non exiſtit, ut *Zodiacus*, *Genus*, Prædicamentum.

Deus, quia propter ſuam eminentiam ſub genere non eſt, & differentia conſtituente

tuente caret, ita ut magis sit supra seriem, quam in serie.

Consignificans, quod nihil certi significat, ut sunt adverbia, nomina partitiva, interogativa, universalia, & particularia signa: ut, *omnis, aliquis, quidam, nullus.*

Privatio quia non denotat ens positivum, sed rei absentiam, ut, *tenebræ.*

Fictum, præcipue impossibile, quod nihil in rerum natura ponit,

Pars, præsertim essentialis & integralis, quia non sunt entia completa.

Excedens seu transcendens, quia per omnia Prædicamenta pervagatur: ut, *Ens, aliquid, unum, bonum, verum.*

Complexum re & voce simul, quia unam rem simplicem non significat, ut *homo, albus.*

Polysemon, seu æquivocum ante factam distinctionem: ut *Canis.*

Rerum collocatio in Prædicamentis.

Observandum est denique, quod ex iis quæ in serie prædicamentali reponuntur quædam sunt κατὰ βάθος. quædam κατὰ πλάτος, id est, quædam in serie directa, ut *Genera & Species* quædam collateraliter, ut, *differentiæ*, collocantur: quædam etiam propter indivisibilitatem naturæ in serie proprie non sunt, sed veluti graduum bases & statumina substernuntur, ut Individua omnia quæ perfecte nec dividi possunt, nec definiri.

Prædicamentorum numerus.

Decem ab Aristotele enumerantur Prædicamenta, seu rerum capita, nec datur ens aliquod finitum & completum quod sub uno horum non comprehendatur.

Horum unum est substantiæ, Substantia vulgò dictum; novem verò accidentis, 1. Quantitas; 2. Qualitas, 3. Actio, 4. Passio, 5. Relatio, 6. Ubi, 7. Quando, 8. Situs, 9. Habitus.

Singulorum exempla sunt hoc disticho inclusa 1 *Arbor.* 2 *Sex*, 3 *Servos*, 4 *Fervore*, 5 *Refrigerat*, 6 *ustos.*

7 *Ruri*, 8 *Cras*, 9 *Stabo*, *nec* 10 *Tunicatus ero.*

Divisio

Ex his quædam sunt absoluta prædicamenta, quæ obinde vocantur Principalia, & sunt tria, Substantia, Quantitas, Qualitas, cætera septem sunt minus Principalia, quia notant respectum aliquem inter duas res, ut Relatio quæ connotat respectum inter relatum, & correlatum; Actio & Passio, quæ resultant ex unione alicujus qualitatis cum substantia; Ubi & Quando, quæ oriuntur ex Substantia considerata cum circumstantiis Loci & Temporis; Situs qui fit ex respectu partium ad totum Habitus, qui provenit ex applicatione integumenti ad corpus.

CAP

CAP. VIII.
De Substantia.

INter prædicamenta primas semper obtinuit *Substantia*, quod omnium accidentium est Fundamentum. *Substantiæ definitio.*

Substantia vero deffinitur ens per se subsistens accidentibus subjectum: *ut Homo*, quia nulla re nisus, albedinis, virtutis & id genus aliorum accidentium est fundamentum.

Substantia est duplex: Prima vel Secunda. *Ejus divisio.*

Substantia prima, quæ maximè & propriè substantia dicitur, est quæ nec est in subjecto, nec dicitur de subjecto: non est in subjecto, quia est substantia, nec dicitur de subjecto, quia est individuum, ut *Socrates, hæc Arbor.* *Substantia prima.*

Individua enim primæ *Substantiæ* dicuntur duplici de causa; primo, quia substant reliquis omnibus rebus, sive sint accidentia quæ eis inhærent, sive secundæ substantiæ, quæ de ipsis prædicantur, & in ipsis existunt, & secundo, quia singularia primo feriunt sensus, prius enim *Socratem* videmus quàm hominem, primario enim & per se Individua agunt & sentiuntur. *Cur ita dicta.*

Secundæ Substantiæ sunt primarum genera & species: ut *Homo, Corpus, Animal*: *Cur ita dicta,*

& ideo vocantur Secundæ, quia ſecundo loco vi intelligentiæ noſtræ ex primis colliguntur: videndo enim *Socratem*, *Platonem*, & alios particulares homines, quid homo illorum ſpecies ſit, ſtatim colligamus.

Quare ſic appellata.

Nota. Inter ſecundas vero eæ magis ſubſtantiæ dicuntur, quæ primis ſunt viciniores, ut Species ſuis Generibus,

Proprietates ejus ſex ſunt.

1 *Proprietas.* Subſtantia non eſt in ſubjecto, nimirum inhæſionis, ſic enim duo corpora eſſent in eodem loco. Melius nullo modo hæc proprietas exprimi poteſt, quam ſupponendo hominem per feres clauſas & non cedentes & penetrare potuiſſe, quod ſi fieret, duo corpora in ipſo tranſitu eodem loco comprehenderentur.

2 *Proprietas.* Secundæ Subſtantiæ, & earum differentiæ univoce de primis prædicantur [*univoce vero prædicari*] eſt attribui primis, & ſecundum nomen, & nominis rationem; ſic *Animal, & quod Animal conſtituit ſenſile, de Socrate prædicatur, & ſecundum nomen, quia Socrates eſt animal, & nominis rationem, quia Socrates eſt corpus animatum ſenſibile, quæ eſt animalis definitio.*

3 *Proprietas.* Omnis Subſtantia videtur ſignificare hoc aliquid. Hoc ſingularitatem, aliquid ſubſtantiam ſignificat, ita ut ſenſus ſit.

Omnis

Omnis ſubſtantia ſingularem & ſubſtantialem eſſentiam deſignare videtur; quod quidem revera cernitur in primis ſubſtantiis Nam *Socrates ſingularem ſubſtantiam denotat*: & ſolum videtur eſſe in ſecundis, quatenus nimirum de primis prædicantur; ut *quando dico Socrates eſt homo*: *Homo quodammodo Socratem, & ita ſingularem ſubſtantiam ſignificare videtur.*

4.5. *Proprietates.* Subſtantiæ nihil eſt contrarium. Non recipit magis aut minus. Utræquæ hæ proprietates ſunt intelligendæ de ſubſtantia quoad ejus eſſentiam & non ſecundum qualitates ipſi inhærentes. *Ignis enim aquæ contrariatur*: *& hæc aqua illa magis minuſve calida dicatur*: *ſed hoc accidit propter calorem & frigus in ſubjectis, & non ratione ipſorum ſubjectorum, quæ nunquam ſibi invicem contrariantur.*

6 *Proprietas.* Subſtantia una & eadem numero permanens eſt contrariorum ſuſceptibilis, id eſt, Quamvis Subſtantia nihil habet ſibi contrarium, in ſe tamen ſucceſſive, in gradibus intenſis, aut ſimul in remiſſis, eadem recipere poteſt, quatenus eſt eorum fundamentum, ſic *eadem aqua quæ nunc valde calida eſt, ſtatim erit frigida* Excipiendæ vero ſunt illæ ſubſtantiæ, quæ unam qualitatem naturaliter impreſſam habent ut *ignis cum naturaliter ſit calidus, nunquam frigidus eſſe poteſt.* *Excepti.*

Sequitur ejus Series * Sub-

Nulla datur Subſtantia completa, quæ non in hac ſerie continetur: Incompletæ vero ſubſtantiæ, cujuſmodi ſunt partes omnes, ut *Manus*, *Pes*, *Caput*, *Ramus*, non directe ſed reductive hic collocantur quatenus ſcilicet ad ſuum totum reduci poſſunt: ut *Pes ad animal gradivum*, & *Ramus ad arborem vegetantem.*

CAP. IX.

De Quantitate.

Quantitatis definitio.

Quantitas eſt ſecundum quam aliquid quantum aut quotum dicitur. Res enim omnes ob magnitudinem quantæ, ob multitudinem quotæ dicuntur: *Sic ob ſuperficiem campus ampliſſimus, ob numerum ingentem exercitus copioſus appellatur.*

Prima viſio Quantitatis.

Alias etiam definitur Quantitas, Accidens quod ſubſtantiæ communicat, ut in partes dividi poſſit. Quum vero partes ſunt duplices, diſcretæ, vel continuæ, hinc naſcitur prima Quantitatis diviſio in Continuam & Discretam.

Quantitas continua eſt cujus partes communi termino copulantur. Terminus vero communis eſt, qui duo connectit quotum unius extremum eſt, initiumque alterius

Quin-

Quinque sunt species quantitatis continuæ.
1. Linea.
2. Superficies.
3. Corpus.
4. Tempus.
5. Locus.
Quantitatis continuæ quinque species.

Cujus partes
Puncto
Linea
Superficie
Nunc
tanquam termino communi copulantur.

Linea est longitudo, latitudinis expers cujus extrema sunt duo puncta. *Linea.*

Superficies est quæ longitudinem & latitudinem tantum habet, cujus extrema sunt lineæ. Utræque hæ species more Mathematicorum sunt intelligendæ, non de lineis pictis, seu vere existentibus, animi tantum, non corporis oculis conspicuis. *Superficies.*

Corpus longitudinem, latitudinem, & profunditatem habet, ejusque extrema sunt superficies. *Corpus.*

Locus est superficies concava corporis ambientis: *sic turris locus est aer, piscis locus est aqua.* *Locus.*

Tempus est spacium ex solis cœlique, hoc est, astrorum vertigine collectum: *sic dies est spatium illud, in quo Sol ab Oriente in occidentem rapitur.* *Tempus.*

Discreta quantitas est, cujus partes separatæ sunt & disjunctæ, nulloque communi termino copulantur. Ejus duæ sunt species, Numerus, Oratio. *Discreta quantitatis species.*

Substantia secunda.

Numerus. Numerus eſt unitarum múltitdo, ſic, *quatuor eſt multitudo quatuor unitatum*, quæ nulla connexione uniuntur.

Oratio Oratio eſt menſura literarum & ſyllabarum, ſecundum longitudinem, & brevitatem; Eſt quantitas, quia menſurat; & diſcreta, quia literæ & ſyllabæ diſtincte pronunciantur, ut homo A-ni-mal.

Secunda diviſio Quãtitatis. Hæ duæ quantitatis ſpecies rurſus ſubdividuntur in Quantitatem { Habentem Partium poſitionem. / Non habentem }

Quæ requiruntur ad partium poſitionem. Tria vero requiruntur ut quantitas habeat partium poſitionem; primo ut partes termino communi copulentur, unde *Numerus & Oratio excluduntur, quia ſunt diſcretæ quantitates*, ſecundo ut ſint alicubi ſitæ, ita ut digito demonſtrari poſſunt; tertio ut ſimul ſint ac permaneant: *Per utraſque conditiones* oratio & tempus *amandantur, quod propter perpetuum ſuum fluxum, nec ſitum habeant; nec permanentiam*; Reſtat igitur quod quatuor ſint ſpecies quantitatis partium poſitionem habentis; 1. Linea. 2. Superficies. 3. Corpus. 4. Locus: tres non habentes. 1. Numerus. 2. Oratio. 3. Tempus.

Qualitates aliquando quantitatis nomen ſortiuntur; ut, *Platonem magnum Philoſophum, Archimedem magnum Mathematicum*

ticum vocamus, ſed quantitates quas prius nominavimus, ſunt per ſe, hæ ſolum ex accidenti.

Tres ſunt proprietates Quantitatis.

1. Nihil eſt quantitati contrarium. Contrarietas enim eſt ſolarum qualitatum pugna.

2. Non recipit magis & minus; ita *Gygas licet ſit Pygmæo major ratione corporis, non tamen eſt magis Quantitas quam Pygmæus; æque enim intenduntur, licet æqualem extenſionem non habent.*

3 Iſtæ duæ proprietates Subſtantiæ cum Quantitate ſunt communes: Maxime vero Quantitati proprium eſt, ut exinde res dicantur æquales aut inæquales; ſic *corpus bicubitum eſt tricubito inæquale, alteri vero bicubito æquale.*

Series Quantitatis.

Quantitas eſt vel
- Continua eſt; vel
  - Perfecta; ut *Corpus quod trinas dimenſiones habet.*
  - Imperfecta, quæ eſt vel
    - Longitudo tantum: ut *linea*
    - Latitudo tantum: ut, *ſuperficies.*
- Diſcreta, cujus duæ ſunt ſpecies
  - Numerus
  - Oratio.

Ad hanc Seriem Analogice reduci poſſunt extenſiones graduales; ut, *calor calore major vel minor dicitur*, & extenſiones

ner gravitatis, seu ponderositatis, quæ quidem magis intensiones quam extensiones revera dici debent.

CAP. X.

De Qualitate

Qualitatis definitio.

Qualitas est forma accidentalis, à qua subjectum denominatur Quale: *sic à gravitate lapis gravis, à velocitate equus velox appellatur.*

Ejus divisio.

Qualitatis quatuor sunt species, Habitus, Potentia naturalis, Qualitas patibilis, Forma. Sed quia quælibet istarum specierum latitudinem habet, quatuor quasi gradus his speciebus adduntur, Habitui Dispositio, Potentiæ Impotentia, Qualitati patibili Passio, Formæ Figura.

Habitus

Habitus est qualitas perfecta & consummata, multis actionibus acquisita, vel divinitus infusa, quæ ita inhæret subjecto, ut propter firmitatem, & constantiam, non facile permutetur contrario; *ut vera & acquisita dicendi scientia in Cicerone, aut pugnandi in Alexandro.*

Prima habitus divisio

Habitus primo dividitur ratione subjecti in Habitum corporis, *cujusmodi est sanitas firma in corpore absolute salubri, saltandi etiam & natandi experientia*, & in Habitum animi, *cujus generis sunt virtutes & disciplinæ omnes.* Secun-

Secundo ratione adeptionis, Habitus & præsertim animi dividitur in { Infusum. / Acquisitum.

Infusus est, qui singulari Spiritus sancti gratia infunditur in hominum mentes, vel extraordinarie, *ut Doctrina in Apostolis*, vel ordinarie, *ut fides in electis.*

Acquisita est qui crebris actionibus acquiritur; *ut dicendi & disserendi peritia*: & licet Spiritus sancti gratia ad istum etiam requiritur, non tamen eo peculari modo, quo ad infusum.

Dispositio. Dispositio seu affectio est qualitas fluxa & transiens, quæ quia nondum penitus fideliterque est infixa, excuti non ægre potest; sic *cum quispiam rudi Minerva literas aut syllabas depingere potest, in inclinatione ad scribendum, quum vero artificiose easdem queat exarare, habitum acquisivit*; unde habitus ætati virili, dispositio juvenili comparatur, quod ille est dispositio perfecta, hæc habitus inchoatus.

Quomodo differt ab habitu

Potentia naturalis. Potentia naturalis est qualitas naturaliter subjectis insita, quæ habilitate conciliat ut ad præstandas certas actiones, aut acquirendos habitus magis idonea habeantur: *ut bona valetudo, memoria tenax, ingenium acutum.* Et licet hæc potentia ad habitum requiritur tanquam prævia quædam dispositio, & naturalis inclinatio, à dispositione tamen differt, quod potentia

Quomodo differt a dispositione.

potentia est quid insitum, & vi naturæ generatur; Dispositio est quid adventitium, & per aliquos actus acquiritur.

Divisio potenti æ. Activa. Potentia duobus modis dividitur. primo in { Activam. Passivam.

Activa est, qua sumus ad agendum potentes: sic, *ignis potentiam activam habet ad urendum, cultrum ad secandum.*

Passiua Passiva est, qua res aptæ sunt ad aliquid patiendum; sic, *molle potentiam habet, ut secetur,* utræque hæ potentiæ actu perficiuntur bifariam, vel scilicet cum in opus exeunt, ut, *quando ignis urit*; vel cum in habitum vertuntur; ut *quando puer discit literas.*

Secunda divisio. Secundo potentia dividitur in { primam. secundam.

Prima Prima est quæ proxime emanat è forma subjecti: ut, *potentia loquendi in homine, sentiendi in brutis; illa ab anima rationali, hæc à sensitiva fluit.*

Secunda Secunda est dispositio organi & temperamenti, per quam potentia illa prima in actum producitur, atque hæc omnibus non æqualiter communicatur, sicut illa prima. *Luscus enim propter organi debilitatem non tam clare videt, quam qui magna acie est præditus, licet uterque primam potentiam æqualiter sortitur.*

Impotentia. Impotentia est imbecillitas facultatum naturalium in substantiis, sive animatæ sunt

ſunt, inanimatæ: ut *Sterilitas in agro, Stupiditas in homine.*

Qualitas patibilis eſt quæ infert paſſionem ſenſui, ita, *tactus frigore & calore, molli & duro afficitur: viſus coloribus, auditus ſonis, ſapore guſtus, odore olfactus.* *Qualitas patibilis.*

Paſſio eſt ſubita animæ commotio, ex qua oritur color ſenſum afficiens: ut *rubor quæ vultus ex verecundia ſuffunditur*: Differt à patibili qualitate, quia non eſt ſtabilis & permanens: ut, *candor in pariete*: ſed qualitas cito amota; ut, *pavor ex metu.*

Figura eſt terminatio quantitatis, quæ termino aut terminis clauditur: ut, *Circulus, Triangulus, Quadratus.* *Figura.*

Forma eſt conſtitutio membrorum, & partium in ipſa figura ſub ſenſum videndi cadens: membrorum quidem in animalibus, ut, *in homine, aut leone*: partium in reliquis corporibus: ut, *forma Pyramidis, aut Amphitheatri.* *Formæ.*

Vel, ut alii planius definiunt. Forma eſt coloris totius corporis in primis vero faciei ſuavitas. Figura eſt lineamentorum, ſeu partium corporis optimus ſitus; ſic, *Æthiops bene figuratus eſſe poteſt, ſed non valde formoſus, Anglus etiam formoſus ſatis, ſed male figuratus.*

Proprietates ejus ſunt tres

1. Sola qualitas proprie & per ſe contrari-

trarietatem recipit; *Sic calidum frigido, album nigro contrariatur.*

2. Qualia magis & minus recipiunt, id est, Qualitates in Subjectum suum, non in instanti sed paulatim & per gradus ingrediuntur; *ut aqua primo tepores, inde calorem, ultimo fervorem recipit.* unde non ipsa qualitas, sed potius qualitatis receptio dicitur esse secundum magis & minus.

Utræque hæ proprietates soli, sed non omni qualitati conveniunt, Potentiæ enim naturales, & Figura, nec contrarietatem, nec gradus recipiunt. Patibiles qualitates etiam contrariantur, sed non omnes: mediis enim coloribus nihil reperitur contrarium.

3. A qualitate res dicuntur similes aut dissimiles, ficut a quantitate æquales aut inæquales: *Sic qui eodem colore imbuti sunt, similes, qui diverso, dissimile appellantur.* ¶ series Quantitatis.

CAP. XI.

De Relatione.

Relatorum divisio.

Relata sunt duplicia. { Propria seu secundum Esse. / Impropria, seu secundum Dici.

Relata

Relata ſecundum dici ſunt, quæ ad ſe invicem modo copiam ſunt affectia, quorum uno exiſtente, non neceſſe eſt alterum ſequi: *Sic ſcientia ad ſcibile refertur; ſcibilia enim multa in primordio mundi extiterunt, priuſquam creabatur homo qui ipſa ſciret.* *Relata ſecundum Dici.*

Relata ſecundum Eſſe ſunt, quorum totum eſſe in reſpectu conſiſtit, & quorum uno exiſtente & cognito, alterum neceſſario exiſtit & cognoſcitur: *Sic pater ſine Filio, ut pater, nec exiſtit, nec cognoſcitur.* *Relata ſecundum Eſſe.*

Duobus modis Relata ſecundum Dici differunt à Relatis ſecundum Eſſe, primo quod illa habent Eſſentiam aliquam abſolutam in alio prædicamento; *Sic ſcientia eſt in qualitate, ſectio in actione, licet illa ad ſcibile, hæc ad ſectabile referatur*, hæc vero totum ſuum eſſe in relatione habent; *Pater enim nihil eſt, niſi ad filium referatur.* ſecundo, relato ſecundum Dici cognito, non neceſſario cognoſcitur ejus correlatum: *Senſibilia enim multa ſunt in terræ viſceribus, quæ ſenſum ad quem referuntur non feriunt*, exiſtente vero & cognito uno relato ſecundum Eſſe, neceſſario cognoſcitur ejus correlatum; *Neminem enim Patrem, neminem Dominum vocamus, niſi quem ſervos, aut filios habere certo ſcimus.* *Quomodo inter ſe differunt.*

Ad

Quæ requiruntur ad relationem.

Ad relationem tria præcipue requiruntur 1 Fundamentum, cui relatio innititur. 2 Terminus duplex, Relatum, & Correlatum. 3 Relatio seu respectus quidam inter illos terminos: Sic, *homo est fundamentum, pater & filius sunt duo termini relativi; paternitas & filiatio sunt relationes inter eos terminos.*

Proprietates relatorum sunt quatuor.

1. Relata dicuntur ad convertentiam id est, Quilibet relato suum correlatum ita respondet, ut unum possit dici alterius: ut, *Scientia est scibilis scientia, & scibile est scientiæ scibile: pater est filii pater, & filius est patris filius.*

2. Relata recipiunt magis & minus.

3. Relata recipiunt contraria. Sic, *virtus quæ ad studiosum refertur, vitio contrariatur & amicitia Pyladis & Orestis minor fuit, quam Johannis & Petri Apostolorum.* Sed istæ duæ proprietates novissime nominatæ, neque omnibus relatis competunt; nihil enim contrariatur *duplo & dimidio*: nec solis, quia conveniunt etiam qualitati; nec relatis ut sunt relata, sed ut qualitate fundantur; *Sic enim scientia ignorantiæ contrariatur, ut est habitus, sed non ut ad scibile refertur.*

Relata simul sunt natura. *Simul vero natura dicuntur,* quæ posita se ponunt, & perempta se perimunt invicem, & quorum alterum non non est alterius causa; sic *positio*

Relata sunt vel secundum

o patre ponitur filius nec pater ut pater eſt filii cauſa, ſed ut homo.

Prima proprietas utriſque relatis convenit ſecunda, & tertia ſolum relatis ſecundum dici; quarta ſolum relatis ſecundum eſſe.

Series Relationis.

Relata ſunt vel ſecundum
- Dici quæ proprie ad hoc prædicamentum non ſpectant.
- Eſſe quæ dividuntur vel
  - Secundum fundamentum, & ita quædam fundantur vel in
    - Quantitate ut, *æquale & inæquale.*
    - Qualitate; ut *Simile & Diſſimile.*
    - Subſtantia, ut *Pater & Filius.*
  - Secundum termino, & ſic ſunt vel relata.
    - Æquiparantiæ, quorum termini ſunt ejuſdem dignitatis; ut, *ſimile, æquale.*
    - Diſquiparantiæ, quorum unum alterum ſuperat ut *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

CAP.

CAP. XII.

De Actione & Passione

Actio. ACtio est vis agentis in passum, secundum quam in id, quod subjicitur agere dicatur, ut *calefactio*, *frigefactio*.

Quæ ad actionem requiruntur. Quatuor ad omnem actionem requiruntur. Primo agens, ut *ignis*, secundo qualitas, secundum quam agit, ut *Calor*, tertio patiens, ut *aqua*, quarto actionis receptio, ut *ingressus caloris in aquam*.

Actio duplex. Actio est duplex vel
- Transiens, quæ immutationem extrinsecus adfert & est proprie hujus considerationis; ut *cum ignis aquam calefacit*.
- Immanens, quæ in eodem subjecto, quo excitata est, terminatur, ut *volitio, intellectio, sensatio*.

Proprietates ejus sunt tres:

1 Actio omnis passionem infert.

2 Actio recipit magis & minus.

3 Actio recipit contraria.

Sed istæ duæ posteriores proprietates actioni per se non insunt, sed per & propter qualitates; *Calefactio enim & frigefactio contrariantur; quia calor & frigus sunt contrariæ qualitates, & aliud alio magis minusque calefacit, prout magis minusve calet.*

Series

Series Actionis. *Series Actionis.*

Actio dividitur vel ratione
- Modi secundum quem agit, & ita est vel
  - Immanens.
  - Transiens.
- Causæ & est vel
  - Naturalis, & hujus tot sunt species, quot sunt potentiarum naturalium.
  - Voluntaria.
    - Corporis ut *saltatio*, *natatio &c.*
    - Animi, quæ est vel
      - Intellectus.
      - Voluntatis.

Passio est actionis receptio, ut *calefieri frigefieri.* *Passio.*

Est duplex vel
- Transmutativa, cum realis aliqua mutatio fit in patiente; ut *cum aqua calefit*; *hæc transeunti actioni respondet.* *Passionis divisio.*
- Intentionalis, cum nulla fiat evidens mutatio, ut *visio*; hæc *immanenti* respondet.

Hæc passio ab illa in qualitate differt, quia hæc est receptio & introductio Qualitatis, illa etsi qualitas recepta & introducta, licet non permanens. *Quomodo à passione Qualitate differt.*

In utroque prædicamento notandum quod quædam vocabula, & figura vocis, & terminatione, vim habent actionem aut passionem significandi, ut *docere & doce-* *Nota*

& docere ſcribere & ſcribi; quædam terminatione ſunt activa, & ſignificatione passiva, ut *timere, intelligere, videre, & omnia verba ſenſus*; quædam denique ſunt terminatione passiva, & ſignificatione activa, ut *inſidiari, proficiſci*.

1. 2. 3. Proprietates ejus tres ſunt.

Passio præſupponit actionem. Recipit contraria: intenditur & remittitur.

Series Passionis.

Series passionis.

Passio eſt
- Naturalis,
  - Animi,
    - Intellectus.
    - Voluntatis.
  - Corporis.
- Voluntaria.

CAP. XIII.

De quatuor ultimis Prædicamentis.

ubi. UBi eſt loci notatio, rei, perſonæ, aut facto accommodata, ut *in foro eſſe*.

Quando Quando eſt temporis notatio, rei, perſonæ, aut facto accommodata, ut *nudiuſtertius*.

Quomodo hic ſumuntur Ubi & quando nec interogative hic ſumuntur, ut *quando rediit herus? ubi illi ſcelus qui me perdidit?* nec indefinite, ut *quando venit plenitudo temporis, Deus miſit filium ſuum*; ſed relative. Quando enim idem ſignificat quod Aliquando, vel eſſe in tempore, & indicat affectionem rei quæ eſt, fuit, vel erit in tempore; & Ubi do-

ponitur pro Alicubi esse, seu esse in loco; habitudinem notans rei locatæ ad locum, quo circumscribitur, & in quo continetur.

Situs est rei ejusque partium positio; ut *Sessio, Statio.* *Situs.*

Habitus est integumenti ad corpus applicatio, ut *togatum esse, ocreatum esse.* *Habitus*

Proprietates singulorum tres sunt.

1. non intenduntur & remittuntur.
2. Non habent contraria.
3. Rebus competunt, præsertim corporeis

Series quatuor Prædicamentorum minus principialium.

Ubi est vel { Naturale, Fortuitum. } Utrumque vel { Commune, ut *in foro esse*; Proprium *quando aliquid in proprio loco continetur.* } *Series ubi*

Quando est vel. { Præteritum ut *in præterito.* Futurum, *ut in futuro.* Præsens, ut *in præsenti* } *Seculo Mense. vel Anno esse.* *Series Quando.*

Situs est vel { Naturalis { Animatorum, ut *Capitis vel pedis sursum & deorsum.* Inanimatorum, ut *hoc vel illo modo situm suum habeant.* } *Series Situs*

Volun-

Voluntarius vel fortuitus, ut pro *libi*
ſe deamus, ſtemus, accumbamus.

Series Habitus

Habitus eſt vel
- Naturalis in bruto, ut *calc*
  in Gallo, promuſcis in El
  phante.
- Voluntarius in homine, eſtque ruſſus vel
  - Indumen
  - Ornamen
  - Pœnæ.

CAP. XIV.

De oppoſitione, & ante oppoſitionem, prim de Identitate & Diverſitate.

TErtia pars tractationis de Categoriis ſequitur, quæ agit de diſtinctione quorundam vocabulorum, quæ ad plenio rem prædicamentorum cognitionem conducunt à Poſteriori, & obinde appellantur Poſt prædicamenta.

Poſt prædicamentum quid.

Poſtprædicamentum vero definitur ſupplementum quoddam traditum immediate poſt prædicamenta, valens ad eorum cognitionem à poſteriori.

Quot ſunt

Quinque ſunt Poſtprædicamenta.
- 1 Oppoſitio,
- 2 Modi priorum,
- 3 Modi ſimul
- 4 Motus,

} 5. Modi habendi

Quæ omnia his verſiculis comprehenduntur.

1. Mo. 2. pri, 3. mo. 4. ſimul. 5. ha. tot ſunt poſtprædicamenta.

Primum

Primum igitur post prædicamentum est Oppositio, sed quia ex rerum convenientia melius cognoscetur earum oppositio, pauca præmittemus de rerum Identitate & Diversitate, postea ad oppositionem descendemus.

Quæcunq; sunt in prædicamentis { Conveniunt, & sunt idem, { Genere. Specie. Numero. aut Differunt & sunt res vel. { Diversæ. Oppositæ.

Conveniunt quibus aliquid est commune.

Ea Genere conveniunt quæ eidem generi vel proximo, vel remoto subjiciuntur: *sic homo & brutum in animali ut in proximo, in substantia, ut in remoto genere conveniunt.* *Quæ conveniunt genere.*

Conveniunt Specie quæ sunt ejusdem speciei individua, ut *Socrates & Plato.* *Specie*

Numero seu individuo conveniunt, quæ eandem rem singularem designant, sive sint.
1. Plura nomina ejusdem rei, ut *gladius & ensis.*
2. Definitum & definitio, ut *hic homo, hoc animal rationale.*
3. Proprium est ejus subjectum, ut *Socrates, & hoc risibile.*
4. Accidens & subjectum; ut *Rex, & hic purpuratus.*

Regula. Quæcunque individuo conveniunt, etiam ſpecie, & quæ ſpecie, genere conveniunt, non è contra. Sic *Socrates & Sophroniſci filius individuo conveniunt, ſcilicet in uno particulari homine, & proinde in homine, proinde in animali conveniunt, homo autem & brutum in genere conveniunt, ſed nec in una ſpecie, nec in uno individuo.*

Diverſæ res dicuntur quæ inter ſe differunt, ſine omni pugna, ut *aurum, & lapis.*

Resquot modis dicantur diverſa

Tripliciter vero res dicuntur diverſæ { Realiter, Formaliter, Modaliter.

Realiter dicuntur differre, quæ ſe habent ut res ſeparatæ, & a ſe invicem ſejunctæ, ut *homo & arbor.*

Realis diſtinctio quotuplex.

Hæc autem realis diſtinctio eſt { Interna, per internos terminos; Externa, per externos

Interna

Interna diſtinctio rurſus eſt vel { Subordinata quæ fit per terminos ſubordinatos eſtque { Generica, Specifica, Numerica. Coordinata quæ fit per terminos coordinatos.

Generica.

Generica diſtinctio eſt eorum quæ differunt genere vel proximo, vel remoto; ut *homo, & virtus.*

Spe-

Specifica est eorum quæ ex uno genere orta per essentiales differentias separantur, vel quæ sub speciebus disparatis ponuntur, ut Individua diversa, sic *homo á bruto, Bucephalus ab Alexandro separatur.*

Individualis distinctio, est separatio duorum, aut plurium Individuorum sub una specie positorum, quæ numero differre dicuntur, ut *Petrus & Paulus, hæc, & illa arbor.* *Numerica.*

Coordinata distinctio est quando res per suas causas, sive proximas, sive remotas, vel subjectum per sua accidentia, vel accidentia per subjecta distinguuntur, uti *loqui & balare subjecto, risus & fletus causa efficiente differunt.* *Coordinata.*

Externa differentia fit, quando res per objecta, adjuncta, circumstantias loci aut temporis distinguuntur, ut *si unus ab altero per vestes, arma, aut loci distantiam separetur.* *Externa.*

Modalis distincto est, cum duo entium modi ita distinguantur, ut Essentia, & Existentia, quarum hæc singularium est, illa universalium, sic etiam qualitatum gradus distinguuntur, ut *calor in primo gradu à calore in secundo modaliter differt.* *Modalis distinctio.*

Formaliter dicuntur differre, quorum unum sub alterius definitione sumitur; sic omnia quæ sibi invicem subordinantur inter se differunt, ut *homo & animal* *Formalis distinctio.*

animal & animatum. His prælibatis, ad oppositionem redeo.

Oppositio.

Oppositio est duorum simplicium terminorum repugnantia, ita ut nec unus alteri nec uterque tertio possit secundum idem, eodemque modo, & tempore convenire: *idem enim, eodemque respectu, simul pater non est, & filius.*

Opposita quadruplicia.

Dicuntur autem opposita quadrifariam. { Relative, Privative, Contrarie, Contradictorie.

Relative opposita sunt quorum unum consistit ratione alterius, ut *Pater & Filius.* Hæc ex iis quæ superius in Relatione dicta sunt planius eluescunt.

Contraria.

Contraria sunt quæ sub eodem genere posita maxime à se invicem distant; & eidem susceptibili vicissim insunt, à quo se mutuo expellunt, nisi alterum eorum insit à natura.

Quæ requiruntur ad Contraria.

Ad contraria igitur tria requiruntur, primo ut sint sub eodem genere, scilicet Qualitatis; nam solarum Qualitatum est contrarietas: secundo ut maxime à se invicem distent in natura positiva, id est ut ambo extrema sint positiva: tertio ut se invicem expellant, nisi alterum eorum insit à natura, *sic calor & frigus in aqua, in pariete albedo & nigredo contrariantur.*

Contraria duplicia.

Contraria sunt duplicia, Mediata, vel Immediata.

Media

Mediata

Mediata ſunt quæ medium aliquod habent; ſic *inter calidum & frigidum admittitur tepidum, inter album & nigrum intervenit flavum.*

Immediata ſunt quæ nullum admittunt medium; *ut par, & impar; ſanum & ægrum.*

Triplex medium.

Notandum vero quod triplex eſt medium; Subjecti vel abnegationis, cui nullum oppoſitorum convenit; ſic *lapis nec pater eſt, nec filius, nec cæcus, nec videns:* hujuſmodi medium habent relata, & privantia: vel medium proportionis inter exceſſum & defectum, *ſic virtus moralis dicitur in medio conſiſtere:* vel participationis, *ſic color viridis eſt medium*: cujuſmodi medium intelligimus quando contraria mediata nominamus.

Privativa.

Privativa oppoſita ſunt privatio, & habitus; quorum hic præſentiam, illa rei abſentiam denotat in ſubjecto capaci: *ſic cæcitas eſt privatio viſus.*

Ad privationem tria requiruntur.

Ad privationem igitur tria requiruntur: primo, ut ambo oppoſita habeant fieri circa idem ſubjectum, *unde cæcitas non eſt auditus, ſed viſus privatio*, quia ambo habent fieri circa oculum; ſecundo ut fiant circa idem ſubjectum ordine irregreſſibili; ſic à *privatione ad habitum non datur regreſſus, ſi modo privatio illa ſit totalis*: tertio, ut tempus ſit à natura

determinatum; *unde catulus ante diem decimum non dicatur cæcus*

Privatio Totalis

Privatio vero duplex eſt, Totalis, vel partialis.

Privatio totalis eſt privatio & actus & potentiæ, ut, Si *homo naſcatur cæcus*; Hic vero primam potentiam non intelligo, quæ ab anima ſentiente fluit, & omnibus æqualiter ineſt, ſed ſecundam, quæ à recta organi diſpoſitione emanat, & poteſt demi.

Partialis.

Privatio partialis ſeu actualis eſt quæ actum tollit, ſed non potentiam; ut *in connivente, aut dormiente eſt privatio viſus, ſed non totalis.* Atque hæ duæ ſpecies per regreſſum diſtinguuntur; à partiali enim ſed non a totali privatione concedendus eſt regreſſus, ut *à ſomno ad vigiliam, non à morte ad vitam.*

Quomodo diſtinguuntur.

Contradictoria oppoſitio eſt affirmatio & negatio ejuſdem vocis ſimplicis, ut *homo, non homo.*

Cõtradictoria

Hæc omnium eſt fortiſſima, quia caret cũm participationis, tum abnegationis medio, *nihil enim datur, quod partim eſt homo, partim non homo, ut quod neque homo eſt, neque non homo.*

CAP. XV.

De modis Priorum & ſimul.

Quinq; modi priorum

QUinque modis aliud alio dicatur prius, qui omnes his verſiculis comprehenduntur. 1. *Tem-*

1. *Tempore*, 2 *Natura*, 3 *Prius ordine dic* & 4 *Honore.*

5. *Causam causato dicimus esse prius.*

Tempore prius dicitur, quod est altero antiquius, ut *senex puero.* *Tempore*

Natura prius, à quo non retro commeat consequutio, ut si unum sit non necesse est duo esse, sic genera speciebus priora sunt, & speciei individuis, ut *animal homine, & Homo Socrate.* *Natura.*

Dignitate prius quod altero excellentius dicitur, ut *miles armigero.* *Dignitate*

Ordine prius dicitur, quod prius disponitur, ut *exordium narratione.* *Ordine*

Causa prius est, cum consequentia valet ab uno ad alterum, & unum est alterius causa: *sic hominem esse convertitur cum hac propositione* homo est, quia enim homo revera est in rerum natura, ideo hæc propositio verificetur, *homo est.* *Causa*

Tres sunt modi simul.

1. Tempore, quorum generatio est in eodem tempore, ut *Hippocratis gemellorum.*

2. Natura, quæcunque convertuntur secundum essendi consequutionem, & neutrum est causa alterius, ut *Pater & Filius, Dominus & Servus.*

2. Divisione, cujusmodi sunt differentiæ & species idem genus condividentes, ut *rationale & irrationale, homo & brutum.*

CAP. XVI.

De Motu, & Modis habendi.

Motus quid

MOtus eſt ſucceſſiva, vel inſtantanea mutatio ſubſtantiæ aut accidentis, in potentia, ad aliam formam, ſive internam, ſive externam ſuſcipiendam; ut *cum homo generatur, mutatur ſubſtantia ad animam rationalem acquirendam; cum paries dealbetur, externa forma inducitur.*

Sex ſpecies motus,

Ejus ſex ſunt ſpecies 1 Generatio, 2 Corruptio, 3 Augmentatio, 4. Diminutio, 5 Alteratio 6 Latio; quæ, per terminos *à quibus* & *ad quos* moventur, definiuntur.

1 Generatio.

Generatio eſt motus à **Non** eſſe, ad **Eſſe**, ut, *quando ex ſemine patris quod eſt non ens, homo generatur.*

2 Corruptio.

Corruptio eſt motus ab Eſſe ad Non eſſe, ut *quando ex homine vivente, fit cadaver*

3 Augmentatio.

Augmentatio eſt motus à Minore ad Majorem quantitatem; ut *cum ex parvo ſurculo creſcit arbor.*

4 Diminutio.

Diminutio eſt motus ex Majore ad Minorem quantitatem, ut *quando homo pinguis fit macilentus.*

5 Alteratio.

Alteratio eſt motus ab **Una** qualitate ad Aliam, ut *ſi Aqua frigida ſit calida.*

6 Latio.

Latio eſt motus ab uno loco ad alium, ut, *ſi quis iter faciat ab Oxonio aliove loco ad Londinum*

Gene-

Nota.

Generatio & Corruptio verſantur circa Subſtantiam, & fiunt in Momento: Augmentatio & Diminutio circa Quantitatem. Alteratio circa Qualitatem; Latio circa ubi; & in tempore ſucceſſivo perficiuntur.

Octo habendi modi

Octo ſunt habendi modi vel ſcilicet 1 Qualitatem; ut *Virtutem*, vel 2 Quantatem, ut *Bicubitum*; vel 3 Veſtimentum ut *Tunicam*; vel 4 Aliquid in parte, ut *Annulum ſupra pollicem*: vel 5 Partem, ut *Oculum*; vel 6 aliquid in vaſe, ut *Vinum in amphora*, vel 7 Poſſeſſionem, ut *Domum*, vel 8 Mulierem, ut *uxorem*, ſed iſte habendi modus poſtremus ab Ariſtotele habetur peſſimus. Hi octo modi his verſiculis comprehenduntur.

1 *Affectum*, 2 *Quantum*, 3 *Veſtitum*,
dic velut, 4 *Aurum*.
5 *Membrum*, 6 *Contentum*, 7 *Poſſeſſio*.
8 *Vir Mulierem*.

Plures forſan Modi iſtis poſſunt addi, ſed hi quos recenſuimus ſunt vulgares & præcipui.

Hactenus vox ſimplex nos protraxit: reſtat complexa proximo libro enucleanda.

LIBER SECUNDUS.

CAP. I.

De divisione hujus Libri secundum partitionem vocis complexæ.

VOX complexa quæ est hujus secundi Libri Subjectum, in tres partes (ut superius ostensum est) dividitur, in complexam. { Voce tantum, Re tantū, Re & voce simul.

De complexa voce tantum agemus in tractatu de Definitione & Divisione. Definitio enim, ut *animal rationale*, & Divisio, ut *rationale et irrationale*, licet plures sint voces, unam tamen rem designant, illa hominem, hæc autem animal.

De voce complexa re tantum in tractatione de Distinctione & Limitatione loquemur, ubi docebimus quomodo Ambigua sunt distinguenda, aut Obscura limitanda & explicanda.

De voce complexa re & voce simul ultimo tractabimus in propositione, ubi primo ejus partes, deinde essentiam, tertio divisiones multiplices, ultimo affectiones fusius declarabimus.

CAP. II.

De Definitione et Divisione.

DEfinitio est definiti explicatio, seu evolutio, sic nomen unum per aliud explicatur, ut *Solstitium est Solis statio*, item res una per aliam priorem evolvitur, ut *Homo est animal rationale.* *Definitio definitionis*

Hinc elicitur duplex definitio, *Nominalis*, aut *Realis.* *Definitio duplex*

Nominalis est quæ vocis significationem declarat, & fit duobus modis, vel cùm ignotius vocabulum notiori explicatur, ut si dicam *Honestum est quod dicet*, vel cum Etymologia seu origo nominis ostenditur, ut *Si homo definiatur, qui ex humo factus est.* *Nominalis.*

Realis definitio est, quæ rei essentiam & naturam declarat, de qua hoc loco potissimum igitur. *Realis*

Realis hæc definitio est duplex, vel { Germana & essentialis, quæ proprie Definitio dicitur. Accidentalis, quæ vulgo Descriptio appellatur. *Realis duplex.*

Es-

Essentialis. Essentialis definitio est, quæ ex genere proximo, & differentia constitutiva conflatur. *Homo est animal rationale, Animal est corpus animatum sensibile.*

Et quia ex genere constat, necesse est ut quicquid recte definiatur sit species; quoniam vero differentiam constitutivam habet adjunctam, non potest non esse convertibilis cum Definito.

Accidentalis. Definitio accidentalis seu Descriptio est quæ ex proprietatibus aut accidentibus cum genere unitis conflatur; ut *Homo est Animal bipes loquendi potentia imbutum.*

Regulæ. In omni definitione observandum ut sit brevis, perspicua, & cum definito convertibilis.

Ut per Definitionem *quid sit*, ita per Divisionem *quotuplex res sit* intelligatur.

Divisio quid. Est autem Divisio, totius in partes resolutio, vel (ut alii definiunt) est latius patentis in membra angustiora deductio, ut *si animal dividatur in rationale & irrationale.*

Duplex est. Divisio alia { Perfecta, seu substantialis. / Imperfecta, seu accidentalis. } est

Substantialis. Divisio perfecta, seu substantialis est totius proprie dicti, & perfecti, in partes proprie dictas resolutio.

Di-

Divisio substantialis tribus modis fiat, Primo, quando totum universale dividitur in partes subjectivas, id est, cum genus in species, aut species in Individua distribuitur, ut *si animal dividatur in hominem, aut brutum; aut homo in Socratem, Platonem, Aristotelem, & reliqua individua.* *Tribus modis fit divisio substantialis.*

Secundo, quum totum essentiale in partes essentiales discinditur, ut *homo in corpus, & animam rationalem.*

Tertio, quando totum integrale in partes integrantes secatur, ut *si equus dissecaretur in truncum & artus; aut urbs in domos, templa, & plateas.*

Ex dictis divisionibus prima maxime omnium meretur Divisionis nomen; reliquæ magis Partitiones quam Divisiones sunt appellandæ.

Imperfecta divisio est, cum totum per accidens in partes resolvitur.

Accidentalis divisio trifariam fiat vel enim

- Subjectum per accidentia dividitur, ut *homines aut liberi sunt aut servi.*
- Accidens per subjecta, ut *bonorum aliud est animi, aliud corporis.*
- Accidens per Accidentia ut *bonorum aliud honestum est, aliud utile.*

Accitalis quot modis fit.

CAP.

CAP. III.

De Distinctione & Limitatione

VOX completa re tantum est, vel Ambiguum, quod distinctione, vel Obscurum, quod Limitatione indiget.

Distinctio. Distinctio est declaratio seu enodatio vocis ambiguæ in varia sua significata, ut *Si lupum distinguamus in hominem rapacem, quadrupedem, et piscem; aut taurum in montem, animal, et sydus.*

Regula. Distinctio in omni rerum consideratione primum est adhibenda.

Limitatio. Distinctioni affinis est Limitatio quæ est determinatio alicujus vocabuli, cum multa possunt simul ipsi attribui, sic *homini vita, sensus, et intellectus attribuuntur*, sed limitandum quomodo hæc accidentia huic subjecto conveniunt, *non enim homo qua homo vivit, sed qua corpus animatum, sentit qua animal, et qua homo intelligit.*

CAP. IV.

De partibus Propositionis.

VOX complexa re & voce, quæ ex pluribus vocibus conflatur, vocatur Oratio.

Oratio est vox significans ex instituto, cujus partes aliquid separatim significant, ut *Quæ te dementia cepit?*

Estque

Eſtq; vel { Perfecta, quæ perfectum ſenſum in animo audientis gignit. Imperfecta, quæ ſenſum imperfectum parit, ut *homo bonus.* } *Duplex eſt.*

Perfecta rurſus duplex eſt, vel non enuntiativa, quæ licet perfectum ſenſum in animo audientis gignat, non tamen verum quid aut falſum ſignificat, *cujuſmodi ſunt omnes orationes deprecatoriæ, optativæ, admirativæ, et imperativæ,* ut *Vive memor quam ſis ævi brevis, Quid faciam Romæ?* vel Enuntiativa, quæ à Logicis enuntiatio, ſeu Propoſitio dicitur. *Perfecta oratio duplex.*

Enuntiatio autem eſt oratio indicativa, verum aut falſum ſignificans, ut *Homo eſt animal.* *Enuntiatio.*

Ejus partes ſunt vel { Signantes. Signatæ. } *Ejus partes ſignatæ.*

Partes ſignatæ ſunt prædicatum, ſubjectum, & utrumque conjugens, Copula.

Prædicatum eſt totum illud quod ſequitur Copulam. *Prædicatum.*

Subjectum eſt illud quod præcedit. Copula eſt verbum utraſque partes connectens ut in hac propoſitione, *Homo eſt animal.* Homo *eſt ſubjectum,* Eſt *copula,* Animal *prædicatum.* *Subjectum. Copula.*

In his ſummopere obſervandum, quod non ſemper unum vocabulum, ſed aliquando Oratio, nec quid ſcriptione ſeu loquutione, ſed quod ordine ſyntaxeos verbum *Obſervatio*

verbum præcedit, pro ſubjecto, & quod ipſum ſequitur pro prædicato eſt habendum: ſic in hac propoſitione, *Ardua ad virtutem via eſt*, via ad virtutem *eſt ſubjectum*, Eſt *copula*, ardua *prædicatum*.

Signantes. Partes ſignantes ſunt { Categorematicæ. vel { Syncategorematicæ.

Nomen. Partes Categorematicæ ſeu per ſe aliquid ſignificantes ſunt Nomen & Verbum.

Nomen eſt vox ſimplex ex inſtituto ſignificans, cum nullo temporis diſcrimine, finita, recta, cujus nulla pars quicquam ſeparatim ſignificat, ut *homo*.

Verbum Verbum eſt vox ſimplex, finita, recta, tempus adſignificans, cujus partes nihil ſejunctim deſignant: ut *curro non ſolum curſum ſignificat, ſed tempus præſens quo quis currit*.

Nomen à Verbo differt, quod illud ſine tempore, hoc tempus adſignificat; ambo vero ab Oratione, quod Oratio eſt vox complexa, iſtæ vero voces ſimplices; Orationis partes aliquid ſeparatim ſignificant, non autem nominis, aut verbi.

Caſus nominis & verbi, id eſt omnes præter caſum rectum, & modum indicativum, ſicut etiam nomina & verba infinita, enuntiationem imperfectam faciunt; ut Socratis eſt, *imperfecte aliquid enunciat, niſi addatur domus, Liber, aut aliquid*

aliquid tale, ſic etiam non Animal currit nihil indicat, niſi explicamus quid ſit illud non animal.

Syncate goremu tica.

Partes ſyncategorematicæ quæ nihil niſi aliis adjunctæ ſignificant, ſunt ſigna quæ non rem aliquam, ſed rei modum oſtendunt, ut *Omnis*, *Nullus*.

Signa vero ſunt duplicia vel { Univerſalia, ut *Omnis quilibet, unuſquiſque.* Particularia, ut *Aliquis*; *quidam, non omnis.*

Notandum vero, quod Adverbia quandoque horum Adjectivorum, & Pronominum vicem ſupplent; *ſic nunquam idem ſonat quod Nullus*; *ſemper idem quod Omnis*: *Aliquando quod Aliquis.*

Obſervatio.

Ultimo obſervandum, quod partes propoſitionis non ſemper expreſſæ reperiuntur, ſed aliquando implicite includuntur; unde duplex oritur propoſitio, Explicita, quando quælibet pars explicatur, ut *homo eſt Animal*, aut Implicita, ubi una aut Plures partes reticentur. ut *ningit*, *Cæſar venit*, quam reſolvimus addendo copulam & transmutando verbum in participium, ut *Cœlum eſt ningens*, *Cæſar eſt veniens.*

CAP. X.

De Prædicatione.

Fuerint propoſitionis partes, ſequitur earum partium diſpoſitio, quæ vul-

vulgo Prædicatio appellatur, in qua tota propositionis essentia consistit.

Prædicatio quid quotuplex Ordinata.

Prædicatio est vera Prædicati de subjecto affirmatio, aut negatio.

Estque duplex { Ordinata. vel Inordinata.

Ordinata prædicatio proprie dicitur, quando illud prædicatur, aut subjicitur, quod revera prædicari aut subjici debet; ut in hac propositione, *Homo est animal*, Animal naturaliter de homine prædicatur, quia supra eum ponitur in serie prædicamentali substantiæ.

Hæc ordinata prædicatio est duplex { Essentialis, Accidentalis,

Essentialis.

Essentialis prædicatio est, quando prædicatum est de essentia subjecti, & quinque modis accidit. Vel cum genus remotum

1. de specie prædicatur, ut *Homo est corpus*,
2. vel genus proximum de sua specie, ut *Homo est animal*, vel differentia remota de specie,
3. ut *Homo est sensilis*; vel differentia proxima de specie immediate sibi subjecta; ut *homo est rationalis*; vel denique species de
4. 5. suis individuis, ut *Plato est homo*: atque omnes hæ predicationes dicuntur Univocæ, quia prædicatum dicitur de subjecto, & secundum nomen, & nominis rationem.

Accidentalis

Accidentalis prædicatio est, quando prædicatum ad essentiam subjecti non spectat, ut *Cæsar est fortis*.

Tri-

Triplicitèr hæc prædicatio fiat, vel cum
- Proprium dicatur de ſuo ſubjecto, ut *Homo eſt riſibilis.*
- Accidens de ſubſtantia cui ineſt prædicetur, ut *Homo eſt albus.*
- Accidens accidenti attribuatur, ut *hoc album eſt dulce.*

Hæ prædicationes vocantur Paronymicæ, ſeu Denominativæ, quia prædicatum de ſubjecto dicitur ſecundum nomen tantum, & non ſecundum nominis definitionem.

Inordinata prædicatio quid.

Inordinata prædicatio eſt ubi nullus ſervatur ordo naturalis in prædicando, ut *Animal eſt homo*, ubi *homo* qui eſt quid inferius *de animali* prædicatur quod eſt ipſo ſuperius.

quotuplex

Inordinata prædicatio eſt duplex
- Præter ordinem.
- Contra

Prædicatio contra ordinem eſt quando Inferius de ſuperiore prædicatur, ut *animal eſt homo.*

Prædicatio præter ordinem eſt, quando idem prædicatur de ſeipſo, ut *hic homo eſt Petrus.*

His inordinatis prædicationibus poſſumus addere falſas & figuratas, ſed illæ ab omni arte, hæ à Logica ſunt longiſſime amovendæ.

CAP.

CAP. VI.

De Divisione Propositionis secundum substantiam.

HActenus de Propositionis partibus, & partium dispositione: sequuntur ejus divisiones tribus modis sumendæ,

Divisio Propositionis.

vel secundum
- 1. Substantiam, in Categoricam & Hypotheticam.
- 2 Quantitatem in
  - Universalem,
  - Particularem,
  - Singularem,
  - Indefinitam.
- 3 Qualitatem, in Affirmantem & Negantem.

Juxta communem versiculum, *Quæ? ca. vel hyp. qualis? ne vel aff. ut. quanta? par. in. fin.*

Divisio Propositionis secundum substantiam.

Primo autem de divisione secundum Substantiam, *Quæ? ca. vel hyp.* id est si quæratur quænam sit hæc vel illa propositio respondere debemus, *Categorica vel Hypothetica*; ut quærenti quænam sit hæc propositio, *homo est animal*, respondendum est *Categorica.*

Categorica.

Categorica, seu simplex propositio est, quo unum prædicatum uni subjecto attribuitur, aut ab eodem adimitur, ut *homo est animal, homo non est lapis.*

Duplex

Est duplex, Pura, vel Modalis.

Pura propositio est, in qua prædicatum

tum cum ſubjecto diſponitur ſine expreſſo diſpoſitionis modo, ut *Homo eſt animal.* Hæc etiam rurſus dividitur in Propoſitionem *ſecundi adjecti*, in qua ſolum verbum ſubſtantivum [Eſt] ſubjecto additur, ut *Socrates eſt, Plato eſt*, quæ ſi reſolvatur idem ſonat, quod *Socrates eſt exiſtens, Plato eſt exiſtens*; & Propoſitionem *tertii adjecti* ubi tres enuntiationis partes ſimul explicantur, *Socrates eſt animal, Plato eſt animal.*

Modalis.

Modalis eſt, quæ aliquo diſpoſitionis modo afficitur.

Modi quatuor

Modi vero ſunt quatuor. { Neceſſe, Poſſibile, Contingens, Impoſſibile.

Neceſſe

Modus *Neceſſe* ſignificat ejuſmodi diſpoſitionem quæ aliter ſe habere non poteſt: ſive ea neceſſitas ſit ſimplex & abſoluta, ut *Neceſſe eſt hominem eſſe rationalem*; ſive ex ſuppoſitione, ut *Neceße fuit Meſſiam venire, ſcilicet ex ſuppoſitione promiſſionis divinæ.*

Impoſſibile

Impoſſibile notat repugnantiam inter prædicatum & ſubjectum: ſive ea ſit abſoluta, ut *Impoſſibile eſt Deum eſſe finitum*; ſive ex ſuppoſitione, ut *Impoſſibile eſt nos Deum videre*, hoc ſuppoſito, quod in carne remanemus.

Poſſibile

Poſſibile ſignificat rem, quæ nondum eſt

est esse posse ; ut *possibile est ludentem vincere.*

Contin gens — *Contingens* notat rem quæ est, posse non esse, *Contingens est hominem stantem sedere.*

In his vero propositionibus de *Possibili & contingente* duplex sensus est observandus { Compositus. / Divisus.

Sensus compositus. — Compositum sensum voco ejusmodi sententiam, qua res manens talis possit uno & eodem tempore contraria suscipere; ut *Possibile est calidum esse frigidum*, quasi diceremus, *Possibile est calidum manens calidum, esse frigidum*, & ita sensus compositus est falsus.

Divisus — Divisum appello, quando affirmatur, rem, quæ nunc est talis, posse alio tempore fieri non talem ; & ita *possibile est calidum esse frigidum, id est, aquam quæ nunc est calida, alio tempore frigidam fieri.*

Nota — In omnibus Modalibus, hoc generaliter notandum, quod ex duabus partibus constat, Dicto, Modo : Modus præcedit, Dictum sequitur copulam : ut *Necesse est homo hominem mori*, Necesse est Modus, *Hominem mori* est Dictum.

Hypothetica — Hypothetica seu composita propositio est, quæ constat ex pluribus propositionibus aliqua conjunctione unitis, ut *si equus volat, habet pennas.*

Hy-

Hypotheticæ propoſitionis quinque ſunt ſpecies,	Conditionalis quæ	unitur nota	Conditionali, ut *ſi ambulat pedes habet.*	Quinq; ſpecies.
	Copulativa quæ		Copulativa, ut *homo eſt animal, et eſt rationalis.*	
	Diſjunctiva, quæ		Disjunctiva, ut *vel nox eſt, vel dies.*	
	Cauſalis, quæ		Cauſali, ut *Dies eſt, quia Sol lucet.*	
	Temporalis, quæ		Temporali, ut *dū quis currit, movetur.*	

Omittitur nonnunquam modus venuſtatis gratia; ut *obſequium amicos veritas odium parit.* *Notæ*

CAP. VII.

De Diviſione propoſitionis ſecundum Qualitatem.

SEcunda diviſio propoſitionis eſt ſecundum Qualitatem, *Qualis? ne. vel aff.* id eſt, ſi interrogetur, qualis eſt aliqua propoſitio, reſpondere debemus, Eſt *affirmativa* aut *negativa.* *Secunda Propoſitionis diviſio*

Affirmativa propoſitio eſt, in qua prædicatum cum ſubjecto conjungitur, ut *homo eſt animal.* *Affirmativa.*

Ne

Negativa. Negativa est, quæ prædicatum à subjecto disjungit, ut *homo non est lapis.*

Utraque rursus est { Vera. / Falsa.

Vera. Vera id quod res est enunciat, ut *Socrates est homo.*

Falsa aliter rem indicat, quam revera est, ut *Socrates est Leo.*

Falsa. Et quia res in propositione aliquando necessario veræ sunt, aliquando manifestæ falsæ, nonnunquam vero nec plane veræ nec omnino falsæ, hinc triplex oritur, propositio, *Necessaria, Impossibilis, Contingens.*

Necessaria. Necessaria propositio est, in qua attributum necessario subjecto conjungitur, ut *Fortitudo est virtus.*

Impossibilis. Impossibilis est, cum fieri non possit, ut ita se res habeat, ac ipsa oratio declarat, ut *lapis sentit.*

Contingens. Contingens est, cujus extrema nulla necessitate cohærent, ut *Socrates est doctus.*

Obiter vero hîc notandum discrimen inter propositionem Finitam, & Infinitam; atque Affirmantem, & Negantem.

Nota. Negativa enim semper habet vel signum aliquod negativum, ut *Nullus, neuter*, toti propositioni præfixum, ut *Nullus homo est lapis*; vel notam negantem [*Non*] copulæ additum, ut *homo non est lapis.*

Ad propositionem vero Infinitam constitu-

ſtituendum ſuffiçit, ſi [*Non*] ſubjecto vel prædicato aut utriſque addatur, non autem copulæ; ſic *Non homo eſt animal*, eſt propoſitio Infinita, ſed affirmans, at *Homo non eſt animal*, eſt propoſitio Finita, ſed Negans.

CAP. VIII.

De Diviſione Propoſitionis juxta Quantitatem

Tertia diviſio propoſitionis.

Ultima propoſitionis diviſio eſt ſecundum Quantitatem. *Ut. Quanta, par. ind. ſing.* Quærenti enim Quanta eſt propoſitio aſſignata, reſpondemus eſt *univerſalis, particularis, & indefinita.*

Univerſalis.

Univerſalis propoſitio eſt; quæ habet univerſale ſignum ſubjecto expreſſe additum, ut *Nullus homo eſt lupis, Omnis homo eſt animal.*

Omnis duobus modis ſumitur Diſtributive.

Notandum vero quod hoc ſignum [*Omnis*] aliquando diſtributive, aliquando collective ſumatur.

Diſtributive ſumitur. quando ſignificat prædicatum poſſe diſtribui in ea quæ ſubjecto continetur; ſic hæc propoſitio, *Omnis homo eſt animal*, notat animalis naturam Socrati, Platoni & cuilibet particulari homini attribui poſſe.

Eſtque iterum Diſtributivum, vel in { Genera ſingulorum. / Singula generum

Prædicatum in ſingula generum diſtribuitur, quando ſingulis individuis ſubjecto contentis poteſt communicari; *Omnis arbor eſt corpus animatum.*

Prædicatum in genera ſingulorum diſcinditur, quando non in ſingula individua, ſed individuorum certos ordines, & claſſes diſtribuitur; ut *Omnes homines ſalvabuntur*, eſt ac ſi diceris, *Homines ex omni ordine ac genere erunt ſervati.*

Collecti ve. Collective ſumitur [*Omnis*] quando ſubjectum ſub collectione numerica ita diſtribuitur, ut prædicatum in inferiora diſtribui non poſſit; *Omnes planetæ ſunt ſeptem. Omnes Apoſtoli fuerunt duodecem.*

Regula. Signum omnis *Collectivum*, ut & *Diſtributivum* in genera ſingulorum imperfecte, & ſecundario univerſalem propoſitionem facit.

Particularis Particularis propoſitio eſt quæ notam particularem ſubjecto addit; ut *aliquod in hoc libro eſt difficile.*

Singularis. Singularis propoſitio eſt, cujus ſubjectum eſt ſingulare ſeu individuum, ſive proprio nomine expreſſum, ſeu pronomine demonſtrativo affignatum; *ut Socrates fuit inſignis philoſophus, hic homo eſt egregius poëta.*

Hæc à particulari propoſitione differt, quod particularis ſemper notat vagum, hæc determinatum individuum.

Nota

Nota univerſalis ſingulari ſubjecto addita, nihil ſignificat præter individuorum collectionem; *ut Omnes Herodes fuerunt crudeles.* *Reg.*

Indefinita propoſitio eſt, quæ nullum ſignum ſubjecto expreſſe additum habet; ut *Homo eſt animal, Lavis non ſentit.* *Indefinita.*

Hæc in materia neceſſaria æquipollet Univerſali, in Contingenti Particulari; ut *Homo eſt animal*, idem ſonat quod *Omnis homo eſt animal.* *Homo eſt doctus*, idem quod *aliquis homo eſt doctus.* *Reg.*

Hactenus de triplici propoſitionum diviſione: tres ejus affectiones proxime ſequuntur.

CAP. IX.

De Oppoſitione Enunciationum.

TRes ſunt propoſitionum affectiones, Oppoſitio, Æquipollentia, Converſio. *Oppoſitio.*

Oppoſitio eſt duarum propoſitionum pugna quæ ex eodem ſubjecto & prædicato conſtant.

Tribus modis fit hæc pugna, vel ſecundum
- Qualitatem ſolum, ut *Contrariæ, & ſubcontrariæ.*
- Quantitatem ſolum, ut *Subalternæ*: *Tribus modis fit.*
- Utramque ſimul, ut *Contradictoriæ.*

Contraria. Contrariæ sunt duæ enunciationes universales, quorum altera affirmat, altera negat; ut *omnis homo est rationalis. Nullus homo est rationalis.*

Subcontraria. Subcontrariæ sunt duæ particulares, hæc aiens, illa negans; ut *Quidam homo est justus, Quidam homo non est justus.*

Subalterna. Subalternæ sunt duæ propositiones. universalis scil. & particularis; pariter aientes, aut pariter negantes; ut *Omnis amor nescit modum; Aliquis amor nescit modum.*

Contradictoria Contradictoriæ constant ex universali & particulari, quarum altera affirmat, altera negat; *Omnia amicorum sunt communia. Quædam amicorum non sunt communia:* vel sunt duæ singulares; *ut Cæsar fuit Tyrannus, Cæsar non fuit Tyrannus.*

Regulæ

1 Contrariæ ambæ possunt esse simul falsæ, ut *in materia contingenti*, nunquam simul veræ.

2 Subcontrariæ nunquam simul falsæ reperiuntur, sed veræ quandoque in materia contingenti; ut *Aliquis homo est doctus; aliquis homo non est doctus.*

3 In subalternis si universalis propositio sit vera, vera etiam est ejus particularis.

4 Contradictoriæ non possunt esse simul veræ aut simul falsæ.

In tota hac propositionum discordia dili-

gc-

genter videndum, ut iidem termini eodem modo ſignificent. Primo enim cavendum, ne termini ſint ambigui, *unde ex nihilo nihil fit, & ex nihilo aliquid fit, non repugnant, quia fieri in priori propoſitione ſumitur pro generari, in poſteriori pro produci* ſecundo adnitendum. ut ſubjectum & prædicatum intelligantur κατὰ τὸ αὐτὸ, ſecundum eandem partem, unde non opponitur; *Minerva eſt Glauca, Minerva non eſt Glauca*; *glauca enim eſt ſecundum oculus, ſed non reliquas corporis partes.* Tertio oppoſitio fiat πρὸς τὸ αὐτὸ, ſecundum eundem reſpectum; unde *Sol obſcuratur, Sol non obſcuratur, non ſunt oppoſitæ propoſitiones, quia obſcuratur reſpectu noſtri, non ſui ipſius.*

Quarto ut opponantur propoſitiones ἐν τῷ αὐτῷ χρόνῳ, ratione ejuſdem temporis, ut *Paulus fuit Romæ, Paulus non fuit Romæ, non repugnant, quia utrumq; verum eſt alio, atque alio tempore.*

Hactenus de oppoſitione propoſitionum; nam de terminorum oppoſitione priori libro tractavimus: quæ inter ſe differunt, quod una ſimplex, altera cõplexa oppoſitio dicitur

CAP. X.

De Æquipollentia propoſitionum.

ÆQuipollentia eſt propoſitionum verbis diſcrepantium convenientia in ſenſu; *Æquipollentia*

ut *Semper nocuit differre paratis, & nunquam non nocuit differre paratis.*

Tribus modis fit.

Tribus modis fit æquipollentia pro triplici collocatione notæ negantis, *Non*: Nam *Præ contradict. Post, contrar. præ, postque ſubaltern.*

1 *Præ contradict.* hoc eſt, ſi dentur duæ propoſitiones contradictoriæ, *v. c. Omnis homo eſt animal, Aliquis homo non eſt animal*: ſtatim æquipollent, ſi notam negativam ſigno univerſali præponamus; ut *Non omnis homo eſt animal, aliquis homo non eſt animal.*

2. *Poſt contrar.* id eſt, ſi pronuncientur, duæ contrariæ: ut *Omne animal ſentit. Nullum animal ſentit*, fiant æquipollentes, poſt ſignum univerſale, nota *Non* ponatur, ut *Omne animal ſentit, Nullum non animal ſentit.*

Præ poſtque ſubaltern. hoc eſt, ſi duæ ſubalternæ proferantur, ut *aliquis amor neſcit modum, Omnis amor neſcit modum* ſtatim æquivalebunt, notam negativum ponendo ante, & poſt ſignum, *ut Non omnis non amor neſcit modum, Aliquis amor neſcit modum.*

Has æquipollentias hiſce verſibus exprimere conati ſunt logici.

Non omnis, quidam; non omnis non, quaſi nullus.

Nonnullus, quidã; ſed nullus non, valet omnis

Non

Non aliquis, nullus; nõ quidã nõ, valet omnis
Non alter, neuter; ſed neuter non, præſtat uterque.

In æquipollentia præcipue obſervandum, ut ſubjectum & prædicatum ſi non verbis, re tamen & ſenſu ſemper ſint eadem. *Nota.*

CAP. XI.

De Converſione Propoſitionum.

Converſio propoſitionis eſt permutatio ſubjecti in locum prædicati, & prædicati in locum ſubjecti, eadem ſemper remanente qualitate utriuſque propoſitionis. *Converſio.*

In converſione duæ propoſitiones occurrunt conſiderandæ, Prior Converſa, poſterior Convertens appellatur, ut *Nulla ambitio eſt virtus*; *Nulla virtus eſt ambitio* illa *converſa*, hæc *convertens* nuncupatur. *Nota.*

Converſio eſt duplex, { Inæqualis, ſeu per accidens, in qua Quantitas mutatur. / Æqualis, in qua eadé in utraq; propoſitione manet Quantitas, eſtq; } *Converſio duplex.* { Simplex. / Per contrapoſitionem. }

Converſio ſimplex eſt, quando extremis commutatis eadé ſervatur Quantitas. Si convertuntur. E. I. univerſalis negativa & particularis affirmativa; ut *Nullus lapis eſt homo, Nullus homo eſt lapis. Aliqua largitio eſt vitium, aliquod vitium eſt largitio.* *Simplex.*

Con-

Per contrapositionem.

Converſio per contrapoſitionem eſt, quando eadem manente Quantitate, termini finiti in infinitos mutuntur; ita convertuntur *A. O.* univerſalis affirmativa & particularis negativa; ut *Omne honeſtum eſt laudabile, Omne non honeſtum eſt non laudabile. Aliquod bellum non eſt utile, Aliquod non bellum non eſt non utile.*

Per accidens.

Converſio inæqualis ſen per accidens, eſt quando tranſpoſitis terminis mutatur quãtitas, ita tranſponuntur *A. E.* univerſalis Affirmans & negans, *ut omnis homo eſt animal, Aliquod animal eſt homo: Nulla perſeverantia eſt pertinacia, Aliqua pertinacia non eſt perſeverantia.*

Triplex hæc converſio hoc diſticho comprehenditur.

E. I. ſimpliciter convertitur, A. E. per acci,
A. O. per contra, ſic fit converſio tota.

Quatuor hæ vocales *A. E. I. O.* Qualitatem & Quantitatem propoſitionum indicant juxta hos verſiculos.

Aſſerit A. negat E. ſed univerſaliter ambæ.
Aſſerit I. negat O. ſed particulariter ambo.

Obſervatio.

In converſione hæc ſummopere obſervanda primo, ut nulla ſit ambiguitas terminorum *ideo Chriſtus eſt vitis, & homo eſt ſpecies.* non convertuntur, quia illa eſt figurata, hæc à vocibus primæ ad voces ſecundæ notionis procedit. ſecundo ut totum ſubjectum convertendæ fiat prædicatũ convertentis. Ex; cujus

jus defectu non ſequitur, *Mus rodit Panem, ergo Panis rodit murem, ſed aliquid rodens Panem eſt mus.* Tertio ut nominum caſus & verborum tempora obliqua rectificentur, *Unde aliqua arbor eſt in agro, non ſic convertitur, Ergo aliquis ager eſt in arbore, ſed aliquid exiſtens in agro eſt arbor, ita non ſequitur, Senex fuit puer, ergo, puer fuit ſenex, ſed quidam qui fuit puer eſt ſenex.*

Verum ſatis à me dictum puto de eſſentia, diviſionibus, & affectionibus enunciationis; ultimo reſtat Diſcurſus poſtremo libro pertractandus.

LIBER

LIBER TERTIUS.

CAP. I.

De natura & divisione Discursus, cujus ratione hic liber in varias partes secatur.

IN primo libro de vocibus simplicibus, in secundo de complexis, quatenus per illas prima, per has secunda mentis operatio dirigitur; restat jam tertia Logicæ pars tertiam mentis operationem dirigens, quæ vocatur Discursus.

Discursus. Discursus est actus humanæ mentis per quam à noto ad ignoti cognitionem pervenimus. Est duplex, Inferens, & Ordinans.

Ordinãs Ordinans est cum intellectus humanus ab una parte doctrinæ ad alium procedit, adminiculo præceptorum Ordinis & Methodi.

Infe rens. Inferens est quando una propositio ex alia probatur; & vocatur Argumentatio.

Argu-

Argumẽtatio vero iſta duobus modis cõſideratur à Logico, vel quo ad formã ſeu optimã ſingularum partium connexionem, ut inde fiat bona conſequentia, atque ita in quatuor ſpecies dividitur, *Syllogiſmum*, *Inductionem*, *Enthymema*, & *Exemplum*, vel quoad materiam quæ concluditur, & ſic in tres partes diſtribuitur, *Apodicticam* cujus materia eſt neceſſaria, *Topicam* quæ concludit ex probabilibus, *Sophiſticam* quæ ex materia fallaci & captioſa argumentatur. *Sect. Argumenta tionis. duplex conſideratio.*

Hinc eſt quod tertium hunc librum in tres partes diſtribuimus, prima aget de Argumentatione quoad formam, ſecunda de Argumentatione quoad materiam, tertia de Methodo & Ordine, totidem à nobis ſectionibus ſuo quæque loco pertractanda. *Generalis diviſio huius libri*

CAP. IX.

De Argumentatione & cujus formali diviſione.

ARgumentatio eſt oratio, qua quis rei de qua loquitur fidem facere conatur, ut *Homo futilis tacere nequit, ergo non eſt ad conſilium vocandus.* *Argumenta tio.*

Tria ſunt in Argumentatione conſideranda, *Antecedens*, *Nota illativa*, *conſequens*. *Tria in argumẽtatione notãda.*

Antecedens notam illationis præcedit,

&

Sect. & quandoque ex duabus propoſitionibus conſtat, ut in Syllogiſmo, quandoque ex una, ut in *Enthymemate.*

Conſequens eſt poſterior pars argumentationis notam ſubſequens, & vocatur concluſio.

Nota illationis eſt nodus quidam utraſque partes conjugens. Hujuſmodi ſunt, *Ergo Igitur, proinde, itaque,* quæ propter concinniorem orationis ſtructuram nonnunquam reticentur, *ut Vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit, Miloni Clodium occidere licuit.* Hic *vim vi repellendo occidere licet, Milo vim vi repellendo Clodium occidit,* ſunt duæ propoſitiones, quæ unum antecedens conſtituunt. *Miloni Clodium occidere licet,* eſt conſequens, & ſequitur *Ergo* illationis notam ſubauditam.

Diviſio argumentationis

Quatuor ut jam diximus, ſunt argumentandi formulæ. { *Syllogiſmus*, Enthymema, Inductio, Exemplum.

His addunt alii Sorititem, Dilemma, Violentum, quæ licet argumentationes proprie non dicantur, quia medio carent; quoniam tamen multum ſuadent, non ſunt omnimodo negligendæ; & proinde quatuor perfectoribus argumentandi formulis peractis, in fine hujus Sectionis de iſtis pauculis dicemus.

Ha-

Harum omnium Argumentationis ſpecierum perfectiſſima eſt *Syllogiſmus*, *Enthymema* vero perfectius *Inductione*, *inductio Exemplo*. De iſtis omnibus ſuo ordine. *Sect. I.*

CAP. III.

De Syllogiſmi partibus, & Diviſione.

SYllogiſmus eſt Oratio, in qua quibuſdam rite poſitis & conceſſis, aliquid diverſum ab iis quæ poſita ſunt neceſſario ſequitur, propter ea quæ fuerunt poſita. *Syllogiſmus.*

Ita his duabus præmiſſis poſitis, { *Omne turpe eſt fugiendum.* / *Omnis voluptas eſt turpis.* }

Neceſſario ſequitur concludendum, *Ergo quædam voluptas eſt fugienda.*

In Syllogiſmo primo principia, ex quibus formetur, inde diviſionem ejus conſiderabimus.

Principia Syllogiſmi ſunt vel { Interna, ut Termini & Propoſitiones. / Externa, ut Dictum de Omni, & de Nullo. } *Principia Syllogiſmi.*

Termini ſunt ex quibus propoſitiones ſyllogiſticæ conficiuntur, & in quos Syllogiſmus ultimo reſolvitur. *Terminus*

Tres

Reſt. 1. Tres vero ſunt termini { Duo extremi, quorum unus Major, alter Minor dicitur. / Unus Medius, qui vulgo Medium appellatur.

Major. Major terminus eſt prædicatum concluſionis, & in Majore propoſitione cum Medio ponitur.

Minor. Minor terminus eſt ſubjectum concluſionis, & in Minori una cum Medio collocatur.

Medius Medius terminus in utraque præmiſſa capitur, & nunquam ingreditur concluſionem.

Quare Medium neceſſario requiritur Sine Medio nihil poteſt concludi: cum enim omnis quæſtio duabus partibus conſtat, re de qua quæritur, quæ *Subjectum* quæſtionis vocatur, & re quæ de ſubjecto quæritur, quæ appellatur *Prædicatum* quæſtionis, & cum nihil ſeipſum probare poſſit, hinc eſt quod tertio opus eſt termino, qui utroſque priores conjungat & copulet, ideoque à Logicis Medium nuncupatur. v. g. *ad probandum omnem libidinē eſſe malam*, medium aliquod ſumerem, puto *ingratum eſſe Deo*, quod primo cum prædicato quæſtionis conjugerem, dicendo *Omne ingratum Deo, eſt malum*, deinde cum ſubjecto, addendo *Omnis libido eſt ingrata Deo*, quæ ita ſecum concordantia facile hanc concluſio-

cluſionem elicerent, *Ergo libido eſt mala.* *Sect. 1.*

In terminis ſyllogiſmorum imprimis ob- *Cautio*
obſervandum, ut nec plures nec pauciores, *prima.*
ſint quam tres: non pauciores, quia ſic nulla foret connexio, quum extrema non poſſint per ſemetipſa diſponi, nec plures, quia quartus neceſſario perturbat diſpoſitionem, medium enim, qua medium, ſemper refertur ad duo.

Sunt autem quatuor termini vel expreſſe, quum totidem ſuo ordine in ſyllogiſmo diſponantur, vel implicite, quando unum trium terminorum eſt ambiguus.

Secundo cavendum ne iſti termini manci *Cautio*
ſint aut mutilati, ſed ut eodem modi infe- *ſecunda*
rantur in Concluſione, quo ſumpti fuerunt in præmiſſis, non igitur termini abſtracti cum concretis, obliqui caſus cum rectis, notiones ſecundæ primis confundi debent. Unde hæ concluſiones non recte ſequuntur, *Juſtitia eſt qualitas, homo eſt juſtus* ergo, *homo eſt qualitas. Animal eſt genus, homo eſt Animal,* ergo *homo eſt genus.*

Propoſitio ſyllogiſtica eſt oratio affir- *Propoſi-*
mans, aut negans aliquid de aliquo in ra- *tio.*
tiocinatione.

Differt ab Enunciatione priori libro explicata non re ſed ratione, quod hæc eſt oratio extra argumentationem, illa in argu-

Sect. 1. argumentatione aliquid affirmat aut negat. Tres sunt syllogismi propositiones, Major, Minor, Conclusio.

Major. Major propositio est prima syllogismi propositio, orta ex connexione Medii cum majori extremo; appellatur κατ' ἐξοχήν *Propositio* à proponendo. quoniam in argumentatione primo proponitur, & præ cæteris præfigitur.

Minor. Minor est secunda Propositio, orta ex connexione Medii cum minori extremo; vocatur à Cicerone *Assumptio*, quia ad Majorem in probando assumitur.

Conclusio. Conclusio est ultima propositio syllogismum concludens, orta ex connexione majoris & minoris extremi. Appellatur inde *Complexio*, quia utraque extrema complectitur.

Hæc si Probetur, appellatur *Conclusio*, si probanda proponatur, *Quæstio* seu Problema dicitur.

Observatio In his Propositionibus, primo observandum, ut omnes non sint negantes, secundo ut non sint simul particulares, tertio ut si altera præmissarum particularis sit aut negativa, eodem modo Conclusio deteriorem partem semper sequens colligatur: quarto, ut Medium nunquam conclusionem ingrediatur: quas leges Logici his versibus complexi sunt

Syl-

Syllogizari non eſt ex particulari. *Neve negativis, recte concludere ſi vis.* *Si qua præit partis, ſequitur concluſio partis.* *Si qua negata præit, Concluſio ſitque negata.* *Lex generalis erit, medium concludere neſcit.* *Sect. 1.*

Principia externa ſyllogiſmi ſunt duo Canones certitudinis, quorum alter reſpicit ſyllogiſmos affirmantes, & vocatur *Dictum de Omni*, alter negantes concernit, & appellatur *Dictum de Nullo*. *Principia externa.*

Dictum de Omni eſt, quando quicquid de aliquo ſubjecto univerſaliter affirmatur, etiam ei de quo illud ſubjectum dicitur attribui poteſt. *ut omne animal eſt ſubſtantia, Omnis homo eſt animal*, ergo *omnis homo eſt ſubſtantia*, eſt ſyllogiſmus in quo *Dictum de omni* evidenter cernitur, quia *ſubſtantia* quæ attribuitur *animali*, *de homine* quoque prædicatur, propterea quod *animal* ſub ſe *hominem* comprehendit. *Dictum de omni*

Dictum de Nullo eſt, quando prædicatum univerſaliter de ſubjecto negatur & ita removetur ab omnibus iis quæ ſubjectum in ſua latitudine comprehendit. Sic iſte ſyllogiſmus, *Nullus lapis eſt animal, Omnis adamas eſt lapis*, ergo *Nullus adamas eſt animal*, habet manifeſtum *Dictum de Nullo* nam prædicatum majoris *Animal*, univerſaliter *Dictum de Nullo.*

Sect. 1. liter à ſubjecto removetur, ſubjectum vero *ſcilicet lapis* in ſe *adamantem* continet, *ergo* de illo quoque *Animal* recte negatur.

Syllogiſmi divi ſio. Syllogiſmus dividitur in { Categoricum. Hypotheticum.

Catego ricus. Categoricus eſt, qui ex utraque propoſitione categorica conſtat.

Hypothe ticus. Hypotheticus conſiſtit ex altera, vel utraque propoſitione hypothetica.

His aliæ ſyllogiſmi diviſiones poſſunt addi in *affirmativum & negativum, univerſalem & expoſitorium, directum & indirectum*: ſed prima illa diviſio quàm adduximus eſt maximi momenti, ſcilicet *in categoricum & hypotheticum*, cæteris igitur diviſionibus omiſſis de *Categorico & Hypothetico* ſyllogiſmo loquemur, & primo de *Categorico*, quia ex illo Syllogiſmi fiunt hypothetici.

CAP. IV.

De Modis & Figuris Syllogiſmi.

SYllogiſmus Categoricus formaliter conſideratus ad Figuras & Modos tanquam ad certos quoſdam cancellos & claſſes redigitur.

Figura. Figura eſt debita medii diſpoſitio cum extremis.

Mo-

Modus eſt index Qualitatis & Quantitatis propoſitionum. A Figura differt, quod Figura notat terminorum, Modus propoſitionum diſpoſitionem. *Sect. 1. Modus.*

Tres ſunt Figuræ quæ oriuntur ex triplici medii diſpoſitione: vel cum medium eſt ſubjectum majoris, & prædicatum minoris propoſitionis & fit *Prima Figura*, vel in utraque præmiſſa prædicatum, & fit *Secunda*, vel in utraque ſubjectum, & oritur *Tertia*, juxta iſtos verſiculos; *Figuræ tres.*

Sub præ prima.
Bis præ ſecunda.
Tertia bis ſub.

Modi vero ſunt quatuordecim, quatuor primæ Figuræ, & totidem ſecundæ, ſex autem tertiæ, qui omnes his verſibus comprehenduntur. *Modi 14.*

Barbara, Celarent, Primæ, *Darii, Ferioq;*
Caſare, Cameſtres, Feſtino, Baroco, Secundæ.
Tertia *grande ſonans, edit Darapti, Felapton.*
Adjungens Diſamis, Datiſi, Bocardo, Feriſon.

In quolibet horum modorum tres reperiuntur vocales, totidem propoſitionibus in ſyllogiſmo reſpondentes; earum qualitatem & quantitatem propalam oſtendentes, juxta verſus prius habitos: *Aſſerit A. negat. E.* &c. Sic *A.* in omni ſyllaba

Sect. 1. ſyllaba in *Barbara* reperta notat qnamlibet propoſitionem in illo modo univerſaliter affirmare.

Prima Figura. Prima figura eſt, quando medius terminus medio loco collocatur, ut ſubjectum ſit majoris, & minoris prædicatum. Hujus quatuor ſunt modi directe concludentes.

Bar *Omne animal ſentit,*
ba *Omnis homo eſt animal,* Ergo,
ra *Omnis homo ſentit.*
Ce *Nullum animal eſt lapis,*
la *Omnis homo eſt animal,* Ergo,
rent *Nullus homo eſt lapis.*
Da *Omne turpe eſt fugiendum,*
ra *Aliqua voluptas eſt turpis,* Ergo,
i *Aliqua voluptas eſt fugienda.*
Fe *Nulli laſcivi ſunt legendi,*
ri *Aliquis Poëta eſt laſcivus,* Ergo,
o *Aliquis Poëta non eſt legendus.*

Regula. Hujus Figuræ major ſemper eſt univerſalis, minor ubique affirmans.

Secunda. Secunda Figura eſt in qua medius terminus in utraque præmiſſa prædicatur. Ejus quatuor ſunt modi.

Ce *Nemo liberalis cupit aliena,*
ſa *Omnis avarus cupit aliena;* Ergo
re *Nullus avarus eſt liberalis.*
Ca *Omnis prudens eſt temperans,*
mes *Nullus laſcivus eſt temperans,*
tres *Nullus laſcivus eſt prudens.*

Fe

Fe *Nullum ſcelus eſt excuſabile,*
ſti *Aliqua culpa eſt excuſabilis,* Ergo,
no *Aliqua culpa non eſt ſcelus.*
Ba *Omnis fraus eſt prohibita,*
re *Quædam mercatura non prohibetur,*
Ergo
co *Quædam mercatura non eſt fraus.*

Major hujus Figuræ ſemper eſt univerſalis; major aut minor ſemper affirmans.

Tertia Figura habet medium in utraque præmiſſa ſubjectum. Ejus ſex ſunt modi.

Da *Omnis homo eſt rationalis.*
rap *Omnis homo eſt animal.* Ergo
ti *Quoddam animal eſt rationale.*
Fe *Nulli electi damnantur.*
lap *Omnes electi peccant,* Ergo,
ton *quidam peccatores non damnantur.*
Bo *Aliquod bellum non eſt fugiendum,*
car *Omne bellum eſt cruentum* : Ergo
do *Quoddam cruentum non eſt fugiendum.*
Di *Quidam vocati ſalvantur,*
ſa *Omnes vocati peccant,* Ergo
mis *Quidam peccatores ſalvantur.*
Da *Omnis ſapiens eſt beatus.*
ti *Quidam ſapiens cruciatur dolore*
Ergo
ſi *Quidam cruciatus dolore, eſt beatus.*
Fe *Nulla ſeveritas placet.*
ri *Aliqua ſeveritas eſt bona,* Ergo
ſon *Aliquod bonum non placet.*

Mi-

Sect. 1. *Reg.* Minor hujus Figuræ ſemper eſt affirmans, Concluſio ſemper particularis.

Not. Modales ſyllogiſmi eodem modo conficiuntur quo iſti puri. ſi *Neceße* pro *omnis*, *impoſſibile* pro *Nullus*, *Contingens* pro *Aliquis*, in concludendo ſubſtituatur.

CAA. V.
De Reductione.

QUoniam inter ſyllogiſmos jam enumeratos alii aliis ſunt imperfectiores, & propterea reductione egent, de iſtis & iſtorum reductione paucula addemus.

Reductio. Reductio eſt mutatio ſyllogiſmi ſecundæ aut tertiæ figuræ in ſyllogiſmum primæ.

Duplex eſt. Duplex eſt reductio, Oſtenſiva, & Reductio per impoſſibile.

Oſtenſiva eſt, quando vel converſione tantum, vel converſione & tranſmutatione ſimul præmiſſarum, ſyllogiſmus aliquis ſecundæ vel tertiæ figuræ reducitur ad ſyllogiſmum primæ, eadem concluſione vel ejus Converſa remanente.

Reductio per impoſſibile. Reductio per impoſſibile eſt oſtendere valorem ſyllogiſmi, cogendo adverſarium ad abſurdum; ſumpta concluſionis contradictione cum altera præmiſſarum.

Modum reductionis literæ initiales, & intermediæ oſtendunt, nam B. C. D. F. in

in modorum initio indicant ad quem modum primæ Figuræ quilibet imperfectus modus eſt reducendus. C. M. P. S. in medio & fine monſtrant, quomodo hæc reductio ſit perficienda, C. enim reductionem per impoſſibile, M. propoſitionum tranſmutationem, P. attenuatam, & S ſimplicem converſionem deſignant, juxta hos verſiculos. *Sect.* 1.

S. Vult ſimpliciter verti. P. vero per acci.
M. vult tranſponi. C. per impoſſibile duci.

Exempli gratia. B. in *Baroco*, & *Bocardo* principio notat hos modos ad *Barbara* eſſe reducendos; eandemque reductionem per impoſſibile fieri C. in medio monſtrat; & proinde neceſſe eſt, ut alicujus propoſitionis contradictio ſubſtituatur. Exempli gratia formetur hic ſyllogiſmus in

Ba *Omnis homo eſt animal,*
ro *Aliqua Planta non eſt Animal,* Ergo
co *Aliqua planta non eſt homo.*

Hujus Syllogiſmi major maneat, & concluſionis contradictio fiat minor, & minoris concluſio, ad hunc modum,

Bar *Omnis homo eſt animal,* Ergo
ba *Omnis planta eſt homo.*
ra *Omnis planta eſt animal.*

Bocardo eodem modo eſt reducendus, niſi

Sect. 1. niſi quod in hoc minor, ut in ſuperiore major propoſitio ſemper eſt ſervanda, & proinde contradictio concluſionis fiat major, & majoris concluſio.

Hi duo modi ſolum *per impoſſibile* reducuntur, reliqui omnes *per oſtenſivam reductionem*. Reductio vero per impoſſibile ideo fit, ut eorum ignorantia omnibus patefiat, qui concluſionem probabilem in his modis non admittunt: ut ſi protervus quiſquam non admiſerit, *Aliquam plantam non eſſe hominem*, illud quod eſt omnium abſurdiſſimum, reductione facta, neceſſe eſt ut admittat, dum ejus contradictorium concedat, nimirum, *omnem plantam eſſe hominem*, quippe aut hoc aut illud in contradictorio neceſſario verum eſt.

Reliqui ſyllogiſmi *per reductionem oſtenſivam* juxta literarum ordinem ſunt reducendi.

Ita in *Cam-es-tres* C. notat ipſum reduci debere ad *Celarent*, M. indicat propoſitionum tranſpoſitionem: *S.* in medio oſtendit fieri debere perſimplicem converſionem, ut in hoc exemplo patet.

Cam *Omnis homo eſt animal,*
es *Nullus lapis eſt animal,* Ergo
tres *Nullus lapis eſt homo.*
Ce *Nullum animal eſt lapis,*
la *Omnis homo eſt animal,* Ergo,
rent *Nullus homo eſt lapis.*

Ita

Ita in converſione *Darapti* D. notat ipſum ad Darii eſſe reducendum, P. in medio deſignat minoris converſionem per accidens, ut *Sect. 1.*

Da *Omnis pius eſt felix,*
rap *Omnis pius eſt exoſus,* Ergo
ri *Aliquis exoſus eſt felix.*
Da *Omnis pius eſt felix.*
ri *Quidam exoſus eſt pius,* Ergo,
i *Quidam exoſus eſt felix.*

Ex his quæ diximus facile patet, quomodo reliqui modi ſecundæ & tertiæ figuræ ad primam poſſint reduci, modo diſcentes id fideliter in memoria teneant, quod prius in propoſitionum Converſione didicerunt.

CAP. VI.

De Syllogiſmo Hypothetico.

HActenus de Syllogiſmi Categorici modis & figuris loquuti ſumus, proxime ad hypotheticum deveniendum, qui ita à Categorico dependet, ut niſi ad eum reducatur omnino vitioſus eſt habendus.

Syllogiſmus hypotheticus eſt duplex vel { *Purè hypotheticus.* / *Hypotheticus ex parte.* } *Syllogiſmus hypotheticus duplex.*

Sect. 1. Syllogiſmus mere hypotheticus eſt, qui habet omnes propoſitiones hypotheticas ut

Si Animal ſit, eſt etiam ſubſtantia.
Si Leo ſit, eſt Animal, Ergo
Si Leo ſit, eſt ſubſtantia.

Syllogiſmus ex parte hypotheticus eſt qui conſtat ex majori propoſitione hypothetica, & minore Categorica.

Eſtque { Conditionalis. vel { Disjunctivus.

Conditionalis. Conditionalis eſt qui conſtat ex majori propoſitione conditionali, ut *ſi ſol luceat dies eſt*, ſed *ſol lucet*, ergo *dies eſt*.

Tota vis hujus Syllogiſmi dependet à connexione antecedentis & conſequentis.

Nota. Reg. Notandum igitur eſt, quod ab aſſumptione antecedentis ad aſſumptionem conſequentis valet illatio, ſed non à poſitione conſequentis ad poſitionem antecedentis niſi termini ſunt reciproci, unde non valet, *Si homo eſt, animal eſt, ſed animal eſt* ergo *homo eſt*. Sed potius dicendum, *homo eſt*, ergo *animal eſt*.

Reg. A remotione conſequentis ad remotionem antecedentis valet illatio, non autem à remotione antecedentis ad remotionem conſequentis, niſi in terminis reciprocis, unde invalidus eſt iſte Syllogiſmus, *Si homo ſit, animal eſt, ſed non eſt homo* ergo

non

non eſt animal : valet autem iſte, *Si homo eſt, rationalis eſt, ſed eſt rationalis*, ergo *eſt homo*, hujus enim ſyllogiſmi termini ſunt reciproci & convertibiles. *Sect. 1.*

Hic ſyllogiſmus ad Categoricum reduci poteſt, ſi vis conſequentiæ loco majoris ponatur *ut ſi animal eſt ſentit*, in Categoricum reſolvitur, dicendo, *Omne animal ſentit, homo eſt animal*, ergo *homo ſentit*. *Reductio ejus ad Categoricum.*

Quod ſi in majore plures termini ſe offerunt, ad pauciores ſunt reducendi: *ut ſi Deus iraſcatur peccatis, Gentiles non ſunt juſti*, ſic reducitur, *Quibus Deus iraſcitur, ii non ſunt juſti, at Gentilibus propter peccata iraſcitur*, ergo *Gentiles non ſunt juſti.*

Hypotheticus disjunctivus eſt, qui loco majoris propoſitionem disjunctivam habet; ut *Aut dies eſt, aut nox, ſed dies eſt*, Ergo *nox non eſt.* *Disjunctivus.*

Tota ejus vis conſiſtit in Membrorum disjunctione & oppoſitione, non enim poſſunt eſſe ſubordinata nec mutilata, ſed plena eſſet eorum repetitio. *Nota.*

Valet hic Syllogiſmus quatuor modis. *Quando vocalis.*

1 Quando ponitur Antecedens, ut tollatur conſequens, ut *juſtus eſt, aut injuſtus, ſed juſtus eſt*, ergo *non injuſtus.*

2 Quando conſequens tollitur, ut ponatur antecedens: ut *Dies eſt, aut nox*

Sect. 1. *non est nox*, ergo *est dies*.

3. Quando negatur antecedens, ut ponatur consequens: ut *aut dies, aut nox est, non est dies*, ergo *est nox*.

4. Quando ponitur consequens, ut negetur antecedens: ut *Aut homo est, aut brutum, sed est brutum*, ergo *non est homo*

Reductio syllogismi disjunctivi ad Categoricum.

Hi syllogismi disjunctivi in conditionales resolvuntur, & ipsi demum in Categoricos, sic, *aut nox est, aut dies*, resolvitur in hanc propositionem, *Si dies est, nox non est*, unde rursus Categorice concludimus.

Nullum tempus nocturnum, est diurnum.

Hoc tempus est nocturnum, Ergo

Hoc tempus non est diurnum.

His addi potest conjunctivus syllogismus, ubi major est propositio hypothetica conjunctiva; sed quia in affirmantibus mera est nugatio, ut *si quis dicat, Socrates est Philosophus, & bonus vir*; quid subsumendum *num hoc, quod sit philosophus, vel illud quod sit bonus vir*? quorum utrumque antea concessum est, & obinde copulativi syllogismi tantum sunt negativi Sed quia negativa argumentatio ex copulativis constans idem infert quod disjunctiva, potius ad disjunctivam ipsam retulimus, circa quam distinctam tractationem extrueremus.

CAP.

Sect.

CAP. VII.

De Enthymemate.

SEcunda argumentationis ſpecies eſt Enthymema, quod eſt ſyllogiſmus imperfectus, in quo alterutra præmiſſarum reticetur, ut *Homo eſt animal*, ergo *eſt corpus*. In Enthymemate prior propoſitio dicitur Antecedens, poſterior conſequens. *Enthymema.* *Ejus partes.*

Quæ vero præmiſſarum ſit adjungenda, ex antecedentis & conſequentis terminorum inſpectione cognoſcatur: ſi enim in antecedente & conſequente idem ſit ſubjectum, deeſt major, ſi idem prædicatum, minor abeſt; ut *Temeritas eſt vitium*, ergo *temeritas eſt fugienda*, majore caret, quia idem eſt ſubjectum utriuſque præmiſſæ quod ſi propoſitionem addamus illam, *Omne vitium eſt fugiendum*, hoc imperfectum Enthymema perfectus fiet ſyllogiſmus. Ita *Homo eſt animal*, ergo *Socrates eſt animal*, eſt Enthymema, in quo minor deeſt, ſcilicet *Socrates eſt homo*. *Quomodo perficietur.*

Si Enthymema ſit falſum, accidit vel quoniam una præmiſſarum eſt falſa, vel quod conſequens non recte ab antecedente dependet; ſic ſi quiſpiam argumentaretur, *Homo eſt animal*, ergo *Homo volat* *unde Enthymema falſum fuit.*

Sect. 1. *volat*: argumentum ejus est negandum, quia consequens non recte ab antecedente dependet, nisi concederemus, *Omne animal volare.*

CAP. VIII.
De Inductione.

Inductio. TErtia species est Inductio, quæ fit cum ex pluribus singularibus elicitur generalis conclusio.

Nota. Per singularia vero hic intelligo & Individua, & partes, unde evenit, quod Inductio duobus modis fiat, quando procedimus vel à singularibus ad universale, vel à partibus ad totum.

Quod si singularium aut partium enumeratio sit valde prolixa, addenda est aliqua forma solennis, ut sunt, *sic in alijs, non datur aliquid dissimile, sic in cæteris.*

A singularibus ad universale.

Male periit Dionysius, male Phalaris, male Nero, Caligula, nec datur aliquod dissimile exemplum, ergo *omnes tyranni male perierunt.*

A partibus ad totum.

Plebs Romana optime de Milone sentit, equester ordo optime sentit, Senatus optime sentit, idem de cæteris civibus est dicendum, ergo *totus populus Romanus optime de Milone sentit.*

In

In hac argumentatione ſummopere cavendum, ut enumeratio ſingulorum plena ſit & perfecta, & ne qua partium diſſimilitudo reperiatur: unde hæc inductio non valet, *Socrates, Plato, & Themiſtus fuerunt docti*, ergo *Omnes homines ſunt docti*; Secus enim res ſe habet in Corydone, & Gryllo: *Sect. 4. Cautio.*

Inductio ad ſyllogiſmum primæ figuræ reducitur, poſita loco majoris tali propoſitione in qua prædicatum concluſionis de particularibus ſeu ſingularibus omnibus ſive enumeratis, ſive intellectis tanquam de medio dicatur; & addetur minor in qua de ſubjecto conciuſionis eadem ſingularia dicantur, *ut Dionyſius, Phalaris, Nero, Caligula male perierunt.* *Quomodo ad ſyllogiſmum reducitur*

Sed iſti omnes fuerunt Tyranni, ergo *Omnes tyranni male perierunt.*

CAP. IX.
De Exemplo.

QUarta ratiocinandi forma eſt Exemplum, quando unum ſingulare per aliud probatur, ut *Catilina dedit pœnam motæ ſeditionis*, ergo, iſte *ſeditioſus puniri debet.* *Exemplum.*

Differt ab Inductione & ſyllogiſmo, quod Syllogiſmus ab univerſalibus ad particulare, Inductio à particularibus ad univerſale, Exemplum ab uno particulari

Sect. 1. *Quomodo ab Inductione & Syllogismo differt.*

ad alium ejusdem ntauræ procedit.

Quomodo dissolvendum.

Dissolvimus exemplum ostendendo partium dissimilitudinem, sic *Laterensis fuit accusatus, quia consulatum affectavit,* ergo *Cicero est accusandus,* non valet, quia alter per ambitum, aliter citra ambitum affectavit.

Reductio exempli ad Syllogismum.

Exemplum ad unum Syllgismum nullo modo reducitur, quia ex quatuor terminis constat; v. g. si propositum sit probare, *Periculi plenum esse Anglos cum Scotis bellum gerere, adferendo simile exemplum de Thebanis & Athenienſibus, qui finitimi erant, & infeliciter bellum gesserunt,* necesse est si syllogistice concluderetur, ut quatuor sumerentur termini, ex quibus duplicem syllogismum extrueremus.

Bellum gerere cum finitimis est medius terminus, *Periculi plenum,* major.

Minor est, *bellum Anglorum cum Scotis.* Quartus terminus est similis, tertio & est *bellum Thebanorum cum Athenienſibus.* Ex his terminis duo efficiuntur Syllogismi, quorum prior vocatur Prosyllogismus, posterior Syllogismus principalis. v. c.

Prosyllogismus.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit malum.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit contra vicinos. Ergo,

Bellum

Bellum contra vicinos eſt malum.

Syllogiſmus principalis.

Bellum contra vicinos eſt malum.

Bellum Scotorum contra Anglos eſt bellum contra vicinos, Ergo,

Bellum Scotorum contra Anglos eſt malum.

Hi duo Syllogiſmi ad hunc modum ad unum Enthymema rediguntur.

Bellum Thebanorum contra Athenienſes fuit malum, Ergo *etiam Scotorum contra Anglos:* hujus conſequentiæ ratio eſt, quia utrumque fuit contra finitimos qualia bella ſolent eſſe mala.

CAP. X.

De aliis minus perfectis argumentandi formulis.

QUatuor iſtæ, de quibus egimus, argumentandi formulæ ſunt magis principales: reſtant jam aliæ imperfectæ, quæ ratione materiæ magis quam formæ concludunt.

Inter has primo occurrit Sorites, quæ eſt concatenatio propoſitionum, & ſeries coacervata, qua prædicatum prioris propoſitionis ſit ſubjectum ſequentis, donec primum prædicatum cum poſtremo ſubjecto componatur: ita ratiocinatur D. Paulus. *Quos præcognovit prædeſtinavit, quos prædeſtina-*

Sect. 1. *destinavit vocavit, quos vocavit justificavit, quos justificavit, glorificavit.* Ergo *quos præcognovit glorificavit.*

Nota. Hæc argumentatio ex paucioribus quàm quatuor propositionibus non constat, & valet quando ab ima specie ad summum genus per intermedia ascendimus; vel à causis ad effectus proximos, qui rursus sunt aliorum effectuum causæ.

Quando vitiosa. Vitiosa est, quando termini diversarum categoriarum confunduntur, vel causæ per accidens confundantur cum causis per se, vel una propositio sit negativa, vel propositio particularis in secundo aut tertio loco ponatur, vel quando peccat contra unam limitationem primæ regulæ anteprædicamentalis, supra quam hoc argumentandi genus fundatur.

Quando ad Syllogismum reducitur. In Sorite multi latent Syllogismi, quorum unus principalis dicatur, cujus major terminus est prædicatum, minor est subjectum conclusionis in Sorite, medium vero est subjectum propositionis conclusionem antecedentis; reliqui vocantur prosyllogismi, qui fiunt ex terminis intercedentibus: quot enim termini, tot media reperiuntur ad syllogismos minus principales conficiendos; ut in prædicta Sorite principalis Syllogismus est.

Qui justificantur glorificantur.

Qui

Qui præcognoſcuntur juſtificantur. *Sect. 1.*
ergo *etiam glorificantur.*

Proſyllogiſmi vero ex intermediis terminis ad hunc modum colliguntur.

Qui vocantur, juſtificantur,
Omnes præſciti vocantur, ergo,
Omnes præſciti juſtificantur.

Item,

Omnes prædeſtinati vocantur,
Omnes præſciti ſunt prædeſtinati, Ergo,
Omnes præſciti vocantur.

In Sorite obſervandum, ut Syllogiſmi in quos reſolvitur ſint in prima figura, quod in illa ejus conſequentiæ ratio potiſſime demonſtretur.

Poſt Soritem adjungamus Dilemma, quæ *Dilemma.*
eſt argumentandi forma, in qua ſic confirmamus noſtra, aut impugnamus aliena, ut quamcunque interrogationis partem adverſarius accipit, cauſa cadit, ut *ſi animus eſt corporeus, quomodo percipit incorporea? ſi incorporeus, cur ſenio contabeſcit?*

Optimum eſt Dilemma quod conſtat ex contrariis inter quæ nullum eſt medium.

Vitioſum eſt, ſi disjunctio non ſit plena, *Quando vitioſum*
ſed detur tertium, aut quartum membrum, vel ſi utraque aut omnes partes adverſarium non feriunt, vel ſi idem Dilemma contorqueri poſſit in adverſarium.

Dilemma

Sect. 1. Quomodo resolvatur

Dilemma in unum Syllogiſmum hypotheticum & duos categoricos reſolvitur, in illum propter majorem, quæ conſtat ex propoſitione hypothetica, in hos propter minorem bifurcatam; exempli gratia, *Si detur animus tum eſt corporeus vel incorporeus; ſed non eſt corporeus nec incorporeus;* Ergo *non datur animus.*

Hujus Syllogiſmi minor, quoniam bimembris eſt, in duos categoricos iterum reſolvitur.

Quod percipit incorporea non eſt corporeum.

Animus percipit incorporea,

Ergo, *Animus non eſt corporeus.*

Item

Nullum incorporeum ſenio contabeſcit,

Omnis animus ſenio contabeſcit,

Ergo,

Nullus animus eſt incorporeus.

Violentum.

His adiiciamus Violentum, quod eſt concludendi modus, in quo ex adverſariorum ratione, non quod ipſi volunt, ſed quod nobiſcum facit ſequi demonſtramus, ut *Nolo Philoſophiæ operam dare, quia ſum filius Regis;* retorqueri enim poteſt, *Imo eo magis Philoſophiæ inſudandum, quoniam ex regali ſtirpe natus.*

Hactenus de formali conſideratione argumentationis: ſequitur materialis ſequenti ſectione enucleanda.

SECT.

SECTIO SECUNDA

LIBRI TERTII.

CAP. I.

De Divisione Argumentationis.

Argumentatio quoad materiam dividitur in
- Necessariã seu Apodicticam. Probabilé, seu dialecticam. Fallacẽ, seu Sophisticam.
- quæ concludit ex materia.
- Necessaria. Probabili. Captiosa.

Argumentationis divisio.

Inter has argumentationes de apodictica pro materiæ necessitate primo dicemus. *Sect. 2.*

Argumentatio necessaria est, quæ in scientiis & artibus ex propriis earum principiis conclusionem probat. *Argumentatione cessaria quid quotuplex.*

Quum enim disciplinarum aliæ sunt Theoreticæ, quæ in cognitione veritatis consistunt, aliæ practicæ quæ in rerum actione

Sect. 2. actione aut affectione versantur; utræque autem probandi ac docendi ea quæ ipsis subjiciuntur, ex propriis principiis, vim facultatemque habeant; hinc fit quod duplex oritur Argumentatio necessaria; unam Demonstrativam, alteram Didascalicam appellamus.

Demonstrativa Demonstrativa est, quam ad scientiam comparandam accomodamus, *ut si probemus in naturali Philosophia hominem esse risibilem, quia est rationalis, aut lunam pati eclipsin, quia terra interponitur.*

Didascalica. Didascalica est, qua in arte aliqua utimur ad certum aliquid confirmandum, *ut si concludamus in Medicina dulcia calidis naturis non competere, quia cito vertuntur in bilem.*

Quomodo inter se differunt. Et licet hæ duæ argumentationes quadam generali materia, quia ambæ fiunt ex propositionibus necessariis & propriis; & fine generali materia, quia simul firmam cognitionem pariunt, consentire videantur: si tamen impensius consideremus, videbimus easdem δὶς δία πασῶν dissentire nam principia propria scientiarum ex quibus demonstrative concludimus, sunt res necessariæ, artium vero principia vel hominis industria generantur, aut si sunt necessaria in sua natura, ratione tamen usus & applicationis in artificis manu sunt posita, præterea, finis Demonstrationis est certa cognitio in qua

mens

mens acquieſcit, at Didaſcalicæ argumentationis finis ad actionem dirigitur. Medicus enim non acquieſcit in Morbi cognitione per ſuas cauſas & ſymptomata, ſed procedit ad expulſionem morbi cum ſua cauſa. *Sect. 2.*

Nos priori loco de argumentatione demonſtrativa, & in illa primo de ejus definitione, ſecundo de illius diviſione, ultimo de affectionibus breviter, & quantum res petitur aperte agemus.

CAP. II.

De Definitione prima demonſtrationis.

DEmonſtrationis definitio petitur aut à fine ejus ad quem collimat, vel à materia ex qua conſtituitur.

Finis ejus eſt Scientia, unde Demonſtratio ab *Ariſtotele* dicitur ſyllogiſmus, qui ſcientiam parit. *Prima definitio demonſtrationis.*

In qua definitione, primo quid Scientia eſt, inde quomodo acquiritur, oſtendemus.

Scire eſt cauſam cognoſcere, propter quam res eſt, quod illius cauſa ſit, & quod aliter ſe habere nequit. *Scire quid.*

Ad ſcientiam igitur quatuor requiruntur primo ut cauſa cognoſcatur, ſecundo, ut illa cauſa ſit proxima, tertio ut cognoſca- *Ejus conditiones.*

Sect. 2.

noſcatur, quatenus eſt illius rei cauſa, id eſt, ut connexionem cauſæ cum effectu cognitam habeamus, quarto, ut certus ſit animus rem aliter ſe habere non poſſe.

Duplex ſcientia certitudo.

Ex his colligimus duplicem eſſe ſcientiæ certitudinem, unam ratione *objecti ſeu rei ſcibilis*, quando cauſam ejus proximam apprehendimus; alteram ratione *ſubjecti, ſeu animi ſcientis*, ut ſcilicet certus ſit, rem aliter ſe habere non poſſe; certus autem eſt, quia cauſam cognoſcit, qua cognita neceſſario cognoſcitur affectus.

Tria ad ſcientiã neceſſaria,

Præterea quod ad ſcientiæ acquiſitionem attinet cognoſcendum eſt tria ad omnem ſcientiam neceſſatiore quiri. } Subjectum. } Principia. } Affectiones,

Subjecti conditiones. 4.

Subjectum cujuſlibet ſcientiæ quatuor conditiones requirit, primo, ut ſit ens per ſe, ſecundo, ut ſit præcognitum, tertio, ut affectiones & propria habeat, quarto, ut ejus conſideratio nullà alia ſit, quam ut his omnibus ſubſternatur, *ſic corpus naturale eſt ſubjectum phyſiologiæ, & in eo omnes hæ conditiones ſimul concurrunt.*

Nota.

Per ſubjectum autem ſcientiæ ſubſtantiam ſolam non intelligo, ſæpenumero enim accidentia ſunt variarum ſcientiarũ ſubjecta, ut *numerus Arithmeticæ, magnitudo Geometriæ*, quæ licet in alia ſcientia poſſunt de-

demonſtrari, ut in Phyſica; in propriis tamen ſcientiis nunquam demonſtrantur, ſed præcognoſcuntur & *quod* ſint *quid* ſignificant. Sect. 2.

In quo libet ſubjecto *duo* occurrant conſideranda { Res conſiderata. Modus conſiderandi.

Una res conſiderata pluribus ſcientiis poteſt cõmunicari, at modus conſiderandi in iiſdem alius eſt atque alius; *ſic in ſcientia naturali naturale corpus eſt ſubjectum, & res conſiderata, modus vero ipſum conſiderandi eſt qua naturale; idem etiam eſt res conſiderata in Medicina, non autem qua naturale, ſed qua ſanabile.* Reg. 1.

Scientia ſubalternans & ſubalternata habent eandem rem conſideratam & eundem modum conſiderandi; in hoc ſolum differunt, quod ſcientia ſubalternans ſubjectum conſiderat ab omni materia & ſenſibili qualitate ſejunctum, ſed ſubalternata idem contrahit ad materiam ſenſibilem; ut *Arithmetica de numero agit nullam habente ſenſibilem qualitatem, Muſica in eodem ſonis adjuncto verſatur, quare Muſica ſubordinata dicitur & veluti filia, Arithmetica ſubalternans & tanquam mater.* Hoc autem ſi ſe habet, talem ſubalternationem in ſolis Mathematicis reperire neceſſe eſt, quod in iis tantum res cum ſenſibili materia, nonnunquam exiſtunt, Reg. 2.

Sect. 2. istunt nonnunquam mente & cogitatione separantur.

Principia quæ

Principia scientiæ sunt ea quibus in aliqua disciplina nihil est prius.

Sect. 2.

Sunt duplicia, Essendi vel cognoscendi.

Essendi

Essendi principia sunt, quæ dant esse rei, *sic materia & forma sunt principia essendi in corpore naturali.*

Cognoscendi

Cognoscendi principia sunt, quæ non ad essentiam, sed ad cognitionem rei conducunt.

Quomodo differunt.

Differunt quod principia essendi sunt principia cognoscendi, sed none contra. Præterea, essendi principia sunt res simplices, neque semper cognoscuntur, sed aliquando demonstrantur a posteriori; ut *hominem rationalem esse demonstramus, eo quod est risibilis.*

Cognoscendi principia dupliciа.

Cognoscendi vero principia sunt voces complexæ seu propositiones, quæ sine ulla probatione in sua scientia accipiuntur, aut si probanda sunt in alia scientia probantur.

Communia.

Hæc cognoscendi principia sunt duplicia, Propria, vel Communia.

Principia communia sunt quæ omnibus aut pluribus artibus, & scientiis communicantur: sic principium illud contradictionis, *Quodlibet est vel non est*, ubique veritatem obtinet, & omnibus disciplinis

ac

accommodatur; item *ſi ab æqualibus æqualia demas ea quæ remanent erunt æqualia*, eſt principium cum Arithmeticum tum Geometricum, magnitudinibus & numeris commune. Hæc vulgo *ἀξιώματα* & dignitates appellantur. *Sect. 2.*

Principia propria ſunt, quæ ad unam duntaxat ſcientiam ſpectant, ut ſunt in Geometria, *A quolibet puncto ad quodlibet punctum lineam rectam duci poſſe*; in Medicina, *Contraria contrariis ſanantur*; in Phyſica, *Ex nihilo nihil generatur*. Hæc pro diverſa ratione Hypotheſes, poſtulata, & Definitiones vocantur. *Propria*

Principia communia ad Topicam, non Demonſtrativam argumentationem ſpectant, niſi quatenus extra demonſtrantibus inſerviant, ad principia propria confirmanda. *Nota.*

Affectio eſt accidens proprium, quod per ſe & eſſentialiter ſubjecto ſcientiæ inhæret. *Affectio*

Tres ſunt ejus conditiones, primo, ut inhæreat; ſecundo, ut per ſe inhæreat, id eſt, ut naturam & eſſentiam propriam ſubjecti conſequatur: tertio, ut Præcognoſcatur, *quid* ejus nomen ſignificat, *Quod* autem & *Cur ſit*, per demonſtrationem innoteſcat.

Quod in una ſcientia eſt affectio, in alia poteſt eſſe ſubjectum; ſic *Magnitudines* *Nota.*

Sect. 2.

nes & numeri accidentia ſunt in Phyſiologia, ſed in Mathematicis ſubjecti locum tenens.

His tribus partibus ſcientiæ reſpondent totidem partes demonſtrationis. Subjectum de quo demonſtratur; Principia per quæ fit Demonſtratio; & Affectio quæ demonſtratur, ut *ſi demonſtremus riſibilitatem eſſe affectionem, quæ homini ut primo ſubjecto inhæret per rationalitatem, tanquam per cauſam proximam,*
tum enim veram riſibilitatis ſcientiam acquiſivimus, & hac ratione demonſtratio dicatur ſyllogiſmus ſcientificus.

CAP. III.

De ſecunda definitione Demonſtrationis.

FIne demonſtrationis expoſito, dicendum eſt de mediis, quæ ad finem conducunt, ſeu de materia ex qua demonſtratio conficitur, ſcientiam pariat.

Materia demonſtrationis.

Materia ejus quinque notis inſignitur, quas omnes Ariſtoteles in hac ſecunda definitione ſigillatim enumerat.

Syllogiſmi quinque notis conſtat.

Demonſtratio eſt ſyllogiſmus ſcientificus, qui conſtat ex veris, primis, immediatis, notioribus, & prioribus, & cauſis concluſionis.

Prima conditio

Prima conditio eſt, ut conſtat ex veris, *ſeu ut alii addunt*, neceſſario veris. Veræ autem propoſitiones dicuntur, quorum prædicata vere dicantur de ſubjecto, & quo arctiori vinculo prædicatum cum ſubjecto uni-

unitur, eo magis elucescit veritas. Quum igitur istæ propositiones debent esse summopere veræ, inde est quod haberentur apprime necessariæ, Hinc est quod Aristoteles tres necessitatis gradus enumemerat. *Sect. 2.*

κατὰ παντὸς, seu de Omni.
καθ' αὐτὸ, seu per se.
καθόλου πρῶτον, seu quatenus ipsum. *Tres Gradus necessitatis.*

Κατὰ παντὸς, De omni est quod omni semper quæ convenit: dum igitur requiruntur conditiones, ut propositio sit de omni; Universalitas subjecti, ut prædicetur de omnibus subjecto contentis ut *in vere verum est quod omnis arbor viret.* Universalitas temporis, ut, prædicatum subjecto attribuatur sine ulla temporis aut loci exceptione, ut *Omnis homo est animal*, si prior conditio solum adsit, vocatur, *De omni prioristicum*; si addatur posterior dicitur, *De omni posterioristicum.* Hoc κατὰ παντὸς differt à dicto de Omni in syllogismi regulis, quod istud ad unam propositionem, sed *Dictum de omni* ad totum syllogismum refertur; præterea *Dictum de Omni* solum subjecti universalitatem requirit, sed κατὰ παντὸς ad universalitatem subjecti perpetuitatem temporis addit. *Primus Gradus* *Ejus conditiones.* *Sect. 2*

Καθ' αὐτὸ per se quadrifariam dicitur.

Primus

Sect. 2 Secundus Gradus Primus & secundus modus dicendi per se Duæ cõditiones.

Primus modus est quando prædicatum est de subjecti definitione, *ut homo est rationalis.* Hujus quinque statuuntur prædicata, Genus 1. Remotum, & 2. Proximum, Differentia 3 Remota, & 4. Proxima, & denique 5 Definitio.

Secundus modus est, quando subjectum est de definitione prædicati; ut *Homo est risibilis.* Huc spectant omnes propositiones quarum prædicata sunt propriæ affectiones.

Utrique modi duas conditiones requirunt; Prima utriusque communis est, ut scilicet nexus sit essentialis inter prædicatum & subjectum; secunda facit ipsos à se mutuo differre; nam ad primum modum requiritur, ut prædicatum sit de essentia subjecti, ad secundum, ut subjectum sit de essentia prædicati.

Primus modus dicendi per accidens. Tertius modus dicendi per se Secundus modus per accidẽs

His duobus modis *per se* opponitur unus modus dicendi *per accidens*, quando scilicet nullus est essentialis nexus inter prædicatum & subjectum; ut *Omnis Corvus est niger.*

Hæc enim propositio est κατὰ συμβεβηκός non autem καθ' αὑτό, seu per se.

Tertius modus dicendi per se est, quando existentia de substantia dicitur; *ut Socrates est.*

Huic opponitur secundus modus dicendi per accidens, cum existentia de acciden-

cidente enunciatur; at *Albedo est.* Sect. 2.

Sin iste tertius modus ad demonstrandum est inutilis, quod illius termini non sint realiter distincti. *Existentia* enim non est res distincta *à re existente*, nec est accidens reale, sed intentionale.

Quartus modus dicendi per se est, cum causa efficiens aut finalis de effectu, aut effectus de iisdem causis, prædicatur, ut *Jugulatus interiit.* Huic opponitur modus tertius prædicandi per accidens, in quo causa fortuita vel valde remota, de effectu prædicatur, *ut me ambulante coruscavit.* *Quartus modus dicendi per se & tertius per accidēs*

Καθόλου πρῶτον, quatenus ipsum est in qua attributum de subjecto non tantum universaliter, & per se, sed etiam primo, immediate, & reciproce prædicatur, ut *Omne vivens nutritur.* *Tertius Gradus necessitatis.*

Hæc necessitas tum reperitur cum prædicatum subjecto conveniat quatenus subjectum est tale, seu cum reduplicatione subjecti, *sic corvo simul conveniunt volatus & crocitatio, sed volatus, ut est avis, crocitatio ut est corvus*, Quocirca *corvus crocitat* est quatenus ipsum, non autem *corvus volat.*

Quæ sunt in tertio necessitatis gradu

Tria sunt prædicatorum genera in hoc necessitatis gradu. Primum est propriorum accidentium, *ut homo est risibilis*, secundum est, specificarum differentiarum, ut gradu

Sect. 2. ut *homo est rationalis*; tertium est proximarum causarum, ut *quod vivit nutritur.*

Reg. 1. Inter dictos necessitatis gradus posterior est semper priori perfectior: primus enim solum subjecti universalitatem notat, cum perpetuitate temporis; secundus addit nexum essentialem, tertius reciprocationem. Quum autem Aristoteles dicat, quod *per se & quatenus ipsum* idem sunt illud intelligendum est de *per se* stricte sumpto, & verum est in primo modo, non nisi differentia proxima, aut tota definitio sit prædicatum; in secundo vero modo semper veritatem obtinet quod ibidem affectio de proprio subjecto dicitur, nonnunquam etiam in quarto reperitur, si modo sit nexus definitivus inter causam & causatum ut *inter eclipsin & terræ objectionem*, cum eclipsis, sine terræ objectionis mentione causaliter definiri nequeat.

Primus gradus necessitatis in omni propositione cujuslibet demonstrationis cernitur.

Reg. 2. Secundus etiam & tertius ubique reperitur, si medium demonstrationis sit causa utriusque extremi, ut *Omne rationale est risibile*, *Omnis homo est rationalis*, ergo *omnis homo est risibilis*; ubi *rationale*, non

non *riſibilitatis* ſolum, ſed etiam *hominis* cauſa eſt; quod ſi medium ſit cauſa ſolius majoris extremi, & non minoris, Propoſitio & Concluſio ſunt *Quatenus ipſum*; minor vero tantum abeſt, ut *Quatenus ipſum* habeatur, ut alicubi dicendo non ſit *per ſe*. v. g. *Omne corpus ſphæricum recipit lumen per incrementum; ſed Luna eſt corpus ſphæricum*, ergo, *Luna recipit lumen per incrementum*. Hîc *Luna eſt ſphærica*, eſt de *Omni* non autem *per ſe*, nec *quatenus ipſum*, vera tamen eſt demonſtratio. *Sect. 2.*

Secunda conditio demonſtrationis eſt ut conſtet ex primis & immediatis, Prima autem ſeu immediata propoſitio dicitur, quando inter ejus prædicatum & ſubjectum nullum intercedit medium, quod ſit cauſa inhærentiæ prædicati in ſubjecto; ut *Omnis homo eſt riſibilis*. *Secunda conditio.*

Propoſitio duobus modis dicitur prima ſeu immediata, vel ratione cauſæ, quæ nullam habet mediam cauſam, per quam demonſtrari poteſt; vel ratione ſubjecti, quando prædicatum non ineſt alteri ſubjecto priori. *Immediatas duplex.*

Poteſt autem Propoſitio eſſe prima ratione ſubjecti, quæ non eſt prima ratione cauſæ; ſic *homo eſt riſibilis*, eſt prima ratione ſubjecti, quia *riſibilitas* primo *homini* ineſt, non autem ratione cauſæ, quia *riſibilitas homini ineſt per rationalitatem*; *Nota.*

Sect. 2. *tem*; nam *rationalitas* in causando est *risibilitate* prior, sed *homo est rationalis*, utroque modo est Propositio prima, non solum ratione subjecti, sed etiam causæ.

Regula. In omni demonstratione major est immediata ratione causæ, quod in illa medius terminus cum majore extremo (cujus causa est) conjungitur: conclusio autem immediata est immediate subjecti, quoniam in illo affectio de subjecto dicitur cui primario convenit. Minor vero immediata est, si medius terminus utriusque extremi sit causa, alias mediata est actu, licet immediata sit potentia quatenus scilicet resolvi potest in unam immediatam. quæ est definitio subjecti, & indemonstrabilis, ut postea patebit. Hæc clarius eluceſcent, si exemplum subjungamus.

Omne rationale est risibile, est immediata ratione causæ.

Omnis homo est rationalis } Est immediata ratione causæ, & subjecti; quia *rationale* est utriusque extremi, *hominis*, scilicet & *risibilitatis*, causa.

Ergo *Omnis homo est risibilis*, immediata est ratione subjecti, quia *risibilitas homini prima inest.*

Quod si *receptio luminis per incrementum* de luna probetur *per sphæricam figuram* ut superius demonstravimus, minor erit, *Luna est sphærica*, quæ neutro modo est im-

immediata, nec ratione cauſæ, nec reſpectu ſubjecti. *Sect. 2.*

Tertia conditio eſt, ut conſtat ex notioribus. ignotum enim per notius ſemper demonſtratur; quocirca neceſſe eſt, ut termini ſint præcogniti. Quod ut melius intelligatur, notandum eſt, quod quatuor apud Ariſtotelem recenſentur quæſita, duo ſimplicia, *An ſit*, & *quid ſit*; duo complexa, *Quod ſit*, & *cur ſit*. *Tertia Conditio.* *Quatuor quæſtiones.*

Quæſtio *An ſit* inquirit, τὸ ὅτι, vel ſubjecti vel prædicati, ut *An ſit Luna*, *an ſit Eclipſis*. *An ſit.*

Quæſtio *Quid ſit*, naturam Prædicati aut ſubjecti ſeorſim inveſtigat, ut *Quid eſt Luna*, *Quid eſt Eclipſis*. Eſtque vel *Quid nominis*, vel *Quid rei*. Quid nominis, declarat, Quid nomen importat, ut *Quid ſignificat Eclypſis?* Quid rei, naturam & eſſentiam quæſiti inveſtigat; *Quid eſt Luna? Quid eſt Eclypſis?* *Quid ſit*

Hæ duæ vocantur Quæſtiones ſimplices, quia de terminis ſimplicibus quærunt.

Quæſtio *Quod* ſeu *utrum ſit* inveſtigat utrum prædicatum ſubjecto inſit; ut *utrum Luna Eclypſin patiatur.* *Quod ſit.*

Quæſtio *propter Quid*, ſeu *Cur ſit*, inquirit ob quam cauſam prædicatum ſubjecto tribuitur: ut *Cur Luna Eclypſin patiatur?* *Cur ſit*

Sect. 2. Hæ duæ vocantur Complexæ, quia de integris propoſitionibus quærunt.

Quomodo ſunt duæ tantum. Quatuor iſtæ quæſtiones ad duas reduci poſſunt: nam ſub *quid ſit* continetur *an ſit*; ſub *Cur ſit*, *quid ſit*; proinde *quid ſit* & *cur ſit* ſunt perfectæ queſtiones, *an ſit* & *quid ſit* imperfectæ.

Reg. Subjectum & Principia in omni demonſtratione præcognoſcenda ſunt, & *quid nomen ſignificat*, *& quod ſint.* Affectio ſolum præcognoſcitur, *Quid nomen ſignificat*; *Quid enim & cur ſit* demonſtratione probantur. Atque hinc eſt quod Ariſtoteles dicit demonſtrationem à notioribus procedere; non ſolum quod propoſitiones ſunt concluſione notiores, ſed quia ſubjectum de quo demonſtratur & principia per quæ demonſtratur ſimul ſunt affectione notiora.

Quarta conditio. Quarta conditio cum tertia concurrit, & ex illa conſequitur, quia enim principia ſive cauſæ ſunt notiores, ideo priores ſunt concluſione.

Prius dicitur dupliciter. Prius autem & notius aliud alio duobus modis dicitur, *vel nobis*, ut ſunt omnia ſingularia, quæ ſenſibus objiciantur; *vel natura*, ut univerſalia, quæ intellectui ſolum ſunt obvia, ſic *cauſæ natura*, ſed *effectus nobis ſunt notiores.*

Demonſtratio primario, & præcipue ex notioribus natura procedit, quia con-

clu

cluſionis proximam cauſam oſtendit, & ex conſequenti à notioribus nobis: quia omnis demonſtratio ob noſtram cognitionem fit; quando enim cauſa ſemel nobis innoteſcit, melius apprehendimus effecta. Hinc eſt quod demonſtrationes aliæ procedunt à notioribus nobis ordinem naturæ ſervantibus, aliæ ex notioribus nobis ordine naturæ contrario utentibus; illæ procedunt à cauſis ad effecta, hæ ab effectis ad cauſas, illæ ſunt διότι, hæ autem ὅτι. *Sect. 2.*

Ultima conditio eſt, ut conſtet ex cauſis concluſionis, id eſt, ut medius terminus ſit cauſa affectionis, quæ in concluſione de ſubjecto prædicatur. *Quinta conditio.*

Cauſarũ vero quatuor ſunt genera; duo ſũt. Interna: Materia, quæ rẽ intrinſecus conſtituunt. Forma. Externa: Efficiens, Finis, quæ extrinſecus ad ſubjecti naturam conducunt. *Quatuor cauſarum genera.*

Cauſa Materialis eſt, ex qua aliquid fit. *Materialis.*

Formalis eſt, quæ dat intrinſecam eſſentiam ſubſtantiis & accidentibus. *Sic quando rana fiunt ex terræ putredine*, putredo terræ materialis, & ranæ forma formalis cauſa dicitur. *Formalis.*

Cauſa efficiens eſt, quæ ſuâ actione ali- *Efficiens.*

Sect. 2. aliquem producit effectum, Estque vel externa, quæ semper cum actione aut passione agit, ut *quando ignis aquam calefacit*; vel interna, quæ sola emanatione effectum producit, ut *rationalitas risibilitatem*.

Finis. Finis est, cujus gratia res fit.

Quomodo omnes causæ demonstrationem ingrediuntur. Omnia hæc quatuor causarum genera demonstrationem ingrediuntur, sed duo externa primario, & eorum ratione interna. Materia demonstrationem illam ingreditur, in qua accidens per causam internam demonstratur, quia medium tale est, quale requirat materialem necessitatem cum forma unitam, unde affectio emanaret; unde materia dicatur *conditio sine qua non*, formam concomitans. Forma vero est medium, quatenus est causa efficiens interna, quæ per fluxionem efficit aliquid. Restat igitur quod efficiens & finis proprie & primario sint media demonstrationis: utriusque nos exempla ponemus.

Inter quod & solem terra interponitur, id lumine deficit.

Inter lunam & solem terra interponitur lumine igitur *luna deficit.*

Item. *Qui vult esse sanus, is non vult cibum ad os ventriculi fluitare.*

Ambulans post cænam vult esse sanus, Non vult igitur fluitare cibum.

Prior demonstratio pro suo medio habet

bet cauſam efficientem, poſterior finalem. *Sect. 2.*

Ex his quæ de utraque definitione diximus, hæc colligenda ſunt corollaria.

Primo quod ad terminos attinet. Subjectum in demonſtratione ſemper eſt minor terminus, & aliquando eſt ſubſtantia, ut *homo*, aliquando accidens, ut *numerus*. *Corollaria.*

2. Affectio ſeu propria paſſio ſemper eſt major terminus, & accidens, aut ab interna, aut ab externa cauſa conſtitutum; nunquam vero ſubſtantia poteſt demonſtrari: ut enim res demonſtretur, requiritur primo ut cauſam extra eſſentiam habeat; ſecundo ut per ſe & neceſſario ſubſtantiæ inſit; per utramque conditionem excluditur ſubſtantia, & per ſecundum accidens commune, ſolum igitur relinquitur proprium accidens, quod dicatur demonſtrabile. *Quid eſt demonſtrabile.*

3 Principium in demonſtratione potiſſima eſt proxima cauſa affectionis, & nonnunquam minoris extremi eſt cauſa, quando nimirum affectio demonſtranda ab interna cauſa per emanationem fluit; ſemper vero majoris, qualiſcunque fuerit affectio.

4. Quod autem ad propoſitiones quæ demonſtrationem ingrediuntur ſpectat, hoc ſolum in iis obſervandum, majorem & concluſionem ſemper eſſe immediatam, illam primitate cauſæ, hanc primitate ſubiecti mi-

Sect. 2. minorem vero tunc temporis reperiri immediatam cum medium eſt ſubjecti forma, & utriuſque extremi cauſa, alias ſemper eſſe mediatam.

CAP. III.

De Diviſione Demonſtrationis.

Demonſtrationis prima diviſio. DEmonſtratio, non ut univocum, ſed ut analogum genus primo dividitur in Demonſtrationem propter Quid; & Demonſtrationem Quod.

Demonſtratio propter Quid. Demonſtratio propter Quid, eſt prima & principalis ſpecies, quam ſuperiore capite definivimus.

Demonſtratio Quod. Demonſtratio Quod, eſt quâ res quidem eſſe oſtenditur, cauſa tamen ejus non indicatur, ſed effectus.

Quomodo differant. Hæ duæ ſpecies conveniunt, quod ambæ fiunt à propoſitionibus veris, prioribus & notioribus concluſione; ſed differunt quod ὅτι procedit à prioribus ſecundam naturam, & cauſis proximis concluſionis; at διότι, vel ab effectu procedit, & ſic non erit à cauſa; vel ſi à cauſa procedat, erit remota non proxima, & ſic non conſtabit ex immediatis.

Demonſtratio propter quid duplex. Demonſtratio propter quid ſubdividitur in { Simplicem. / Compoſitam.

Simplex demonſtratio eſt eſt, cujus ambæ

bæ propoſitiones ſunt indemonſtrabiles; ut ſunt omnes illæ demonſtrationes, quarum medium eſt pars eſſentialis ſubjecti; ut *cum riſibile de homine per rationale demonſtretur.* *Sect. 2. Simplex.*

Compoſita eſt cujus minor propoſitio eſt mediata, ideoque eget proſyllogiſticâ demonſtratione, donec ad ambas propoſitiones indemonſtrabiles pervenimus: ut *ſi quis probaret ignem tendere ſurſum, propter ſummam ejus levitatem, tanquam per cauſam proximam*, hujuſmodi eſſet ejus demonſtratio. *Compoſita.*

Quodcunque leve eſt, tendit ſurſum; Ignis levis eſt, ergo *tendit ſurſum.* Sed quia hæc minor propoſitio non eſt per ſe immediata, ideo priori aliqua probatione opus eſt, quam vocant proſyllogiſticam, qua *levitatem de igne* demonſtremus: ut quod *ſumme calidum eſt*, eſt *ſumme leve, Ignis eſt ſumme calidus*, Ergo, *eſt ſumme levis.* Atqui cum ad primam cauſam adhuc non ſit perventum, ulterior probatio eſt introducenda, in qua caliditatem de igne per ſuam formam nobis ignotam demonſtremus: ut *Quod formam ignis habet eſt ſumme calidum. Elementum ignis habet formam ignis*, Ergo *Elementum ignis eſt ſumme calidum.* Cujus demonſtrationis minor cum ſit immediata ulterius demonſtrari non poteſt, &

Sect. 2. inde acquiescendum est in ipsa, tanquam in prima causa jam inventa.

Nota, Inter hos Syllogismos primus vocatur Syllogismus principalis; reliqui dicantur Prosyllogismi seu Epagogici, qui ducunt nos ad primum & principalem Syllogismum rite intelligendum. Atque hinc apparet quomodo omnes demonstrationes ex immediatis constant, vel scilicet actu, ut simplex, vel potestate, ut Composita, cujus minor per multas resolutiones tandem evadit immediata.

Demonstratio. Demonstratio *quod* duplex est, vel enim procedit *à* { Causa remota, ad effectum. / Effectu ad causam.

quod duplex.

A causa remota. Demonstratio à causa remota, plerumque negativa est, & extruitur in secunda figura in *Camestres*, cujus ratio est, quoniam causa remota, ut plurimum, est amplior suo effectu, quare ea posita, non necessario ponitur effectus, sed ablata tollitur.

In hac demonstratione, effectus est major extremitas, qui cum causa remota in majori propositione conjungitur, subjectum est minor qui in minori a causa remota amovetur, ut ab ipsa non constitutus: v. g. si probandum esset *Parietem non respirare*, quia *non est Animal*, ad hunc modum extrueretur Syllogismus.

Ca. *Omne animal est respirans.*

mes-

meſ *Nullus paries eſt Animal*, Ergo, tres *Nullus paries reſpirat.* *Sect. 2.*

Fieri tamen poteſt, ut affirmativa in prima figura concludatur, nempe ſi contingat cauſam remotam cum effectu reciprocari, ut *Quæcunque animam habent, nutriuntur, Planta habet animam*, Ergo, *Planta nutritur.* Anima enim non eſt cauſa proxima nutritionis, ſed potentia vegetativa ab anima demanans. ſed quia hoc raro contingit, hujuſmodi Syllogiſmos Ariſtoteles non reſpexit.

Quando de monſtratio ab effectu Demonſtratio ab effectu ad cauſam locum habet quando effectus eſt notior, & cauſa ignotior; tunc enim oſtendimus ineſſe alicui cauſam, eo quod eidem ineſt effectus, ut *in naturali corpore probamus materiam ineſſe, quia eidem ineſt generatio, & naturale corpus motorem habere æternum, quod æterno cietur motu.* *tio ab effectu locum habet.*

Quomodo ex truitur. Hæc demonſtratio poteſt extrui in prima figura & affirmativa, quia poſita effectu ponitur cauſa; poteſt etiam fieri negativa, & in ſecunda ſi alicui ſubjecto cauſam non ineſſe oſtendimus, eo quod eidem non ineſt effectus.

Ex his quæ de prima diviſione demonſtrationis ſecundum materiam diximus, jampridem eluceſcat quid de ſecunda ejus diviſione quoad formam dicendum ſit.

Bifari

Sect. 2. Secunda divisio monstranis. universalis demonstratio. Particularis. Quomodo à particulari syllogismo differt.

Bifariam enim dividitur vel { Secundum Qualitatem vel in { Affirmantem. Negantem. } Secundum Quantitatem in { Universalé. Particularem. }

Universalis demonstratio est, quæ affectionem ostendit de universo subjecto cui primo inest.

Particularis demonstratio est, qua ostenditur prædicatum non de toto subjecto, sed de aliqua ejus parte. Hinc patet, quod universalis & particularis demonstratio longe differunt ab universali & particulari syllogismo, in prioribus Analyticis. Demonstratio enim universalis dicitur non à subjecto sed à prædicato universali, quando scilicet prædicatum inest primo & immediato subjecto, quod si affectio quæ demonstratur toti generi competat & demonstretur de specie aut speciei conveniat, & demonstretur de Individuo, vocatur particularis; quia affectio de parte sui subjecti demonstratur & non de toto. Exemplo res fiet clarior.

Omne quod habet in se principium motus est mobile.

Omne corpus naturale habet in se principium motus, Ergo.

Omne corpus naturale est mobile.

Hæc demonstratio est universalis, quia mo-

mobile de *corpore naturali* demonſtratur, tanquam de ſubjecto proprio & immediato. *Subſis 2.*

Quod ſi dicam,

Quod habet in ſe principium motus eſt mobile.

Omnis homo habet in ſe principium motus, Ergo,

Omnis homo eſt mobilis.

Hic Syllogiſmus, licet in prioribus Analyticis pro univerſali habeatur, quoniam concluſionis ſubjectum eſt univerſale, cuilibet enim homini competit ut ſit mobilis, tamen in Poſterioribus dicitur particularis, quia affectio illa mobilitatis homini non competit, ut primo ſubjecto; *non enim homo quà homo, ſed quà corpus movetur.*

Demonſtrationes particulares primo falſæ ſunt, quia propria affectio primo ſubjecto in aliis non attribuitur; ſecundo ſunt ſupervacaneæ, qui enim novit affectionem ſuo primo ſubjecto convenire novit etiam ipſam omnibus illius ſubjecti ſpeciebus attribui poſſe; & proinde demonſtrationes particulares ſub univerſalibus continentur. *Reg.*

Affirmans demonſtratio eſt, in qua propria affectio affirmatur de ſuo primo ſubjecto. *Affirmans.*

Negans eſt, in qua propria affectio removetur *Negans.*

Sect. 2. movetur ab eo, quod neque est proprium subjectum, nec illius species.

Reg. 1. Affirmativæ demonstrationes præstantiores sunt negativis: non enim propriæ affectiones de iis rebus quibus non insunt, sed potius quibus insunt, demonstrari solent & debent.

Reg. 2. Demonstratio potissima, seu *propter Quid* semper esset universalis & affirmativa, & proinde aptissimus concludendi modus est Barbara: nam causa quatenus causa semper respicit effectum cum quo prædicationem non faciat, nisi universalem affirmativam.

Notat. Fiat etiam demonstratio propter Quid, in secunda figura & in *Camestres* quando effectum non inesse ostendimus, quia ejus causa non inest, ut *bestiam non esse risibilem, quia non est rationalis*, sed hæc minus in usu est & cadit à perfectione demonstrationis: sic enim distrahitur accidens à proprio subjecto, & alii opponitur, cui neque per se inest, nec ullo modo inesse potest.

Reg. 1. Demonstratio *Quod* à causa remota est negativa; ab effectu vel affirmativa esse potest vel negativa Hæc ex iis quæ prius statuimus sat manifesto apparent.

CAP.

Sect. 1.

CAP. V.

De Affectionibus Demonſtrationis.

Affectiones duæ

Duæ ſunt affectiones demonſtrationis { Regreſſus. / Converſio in definitionem.

Regreſſus.

Regreſſus eſt illa demonſtrandi ratio, qua prius cauſam ignotam ex effectu notiore colligimus, poſtea vero regredientes ex eadem cauſa eundem effectum demonſtramus.

Quum enim ſemper à notioribus ſit progrediendum, effectus vero ſæpenumero elucelcit, quando cauſa eſt incognita, ideo eum quandoque ſumimus, ut levem cognitionem cauſæ habeamus, cauſa autem ſemel inventa de ea diſcurrit intellectus, ut exquiſitam ejus notitiam haberet, qua parta regredimur rurſus ad effectum per eam demonſtrandum.

Tria in regreſſu conſideranda.

Tria igitur in regreſſu ſunt ordine conſideranda: primo demonſtratio cauſæ ab effectu; ſecundo, inventæ cauſæ accurata conſideratio; tertio, demonſtratio effectus ex illa cauſa, ut *cum demonſtretur materiam eſſe in corporibus naturalibus, quia in iiſdem reperitur generatio; per Generationem* quæ eſt materiæ effectus ad *materiam cognoſcendam* pervenimus, ſed quia *mate-*

materia confuse tantum adhuc cognoscitur, ideo secundo loco in ejus consideratione paululum insistimus investigando *quid illa materia sit? num à privatione differt? quomodo nulli formæ particulari sit addicta.* Ultimo quidditate ejus cognita, exploramus tandem essentialem nexum inter causam & effectum, & regrediendo inquirimus quomodo hæc materia generationem producit, atque ita causa & effectus, quæ primo aspectu confuso quodam modo fuerunt cognita, hoc progressu & regressu distincte nobis innotescunt.

Exempli gratiâ.

Ab effectu ad causam.

Quod non scintillat id prope est,
Planetæ non scintillant, Ergo, *prope sunt*

A Causa ad Effectum.

Quod prope est id non scintillat,
Planetæ prope sunt, Ergo,
non scintillant.

Quomodo regressus extruitur.

Ubi notandum quod in hoc regressu, sicut in quolibet alio, major propositio simpliciter convertitur, unde necesse est mediam quandam intervenire consideratio-

nem

nem cauſæ, utrum nimirum proxima ſit & immediata: nam ſi effectu latius pateret, cum ipſo non converteretur, minor vero prioris ſyllogiſmi eſt poſterioris concluſio, & concluſio ejus minor: atque ita perficitur regreſſus. Regreſſus enim proprie cernitur in poſteriori demonſtratione, quando à cauſa ad effectum regredimur, ſed quia regredi non poſſumus, niſi priori modo progreſſum faceremus: utriuſque demonſtrationis reſpectu Regreſſus dicitur. *Sect. 2.*

Converſio Demonſtrationis in definitionem eſt tranſpoſitio terminorum ſyllogiſmi demonſtrativi in veram cauſalem definitionem accidentis, Dico [in definitionem accidentis] quia ea definitio quæ eſt demonſtratio poſitione differens non eſt *Subſtantiæ*, ſiquidem ejus nulla habetur demonſtatio, ſed *Accidentis* tantum; idcirco de ejus definitione dicendum eſt. *Converſio demonſtrationis in definitionem.*

Definitio vero accidentis eſt triplex. *Triplex definitio.*

Nominalis, quæ genere & ſubjecto conſtat, ut *eccypſis eſt defectus luminis in lunâ, tonitrus eſt ſonus in nubibus.* Vocatur Nominalis, quia cauſam rei non continet, licet alio ſenſu appelletur eſſentialis, quatenus ſubjectum differentiæ ſeu formæ locum tenet, quod cum genere adjunctum eſſentialem definitionem conſtituit. *Nominalis.*

Cauſalis,

Sect. 2. Causalis.

Causalis quæ accidentis causam declarat ut *eclypsis est interpositio terræ*, & hæc improprie dicitur definitio, quia non ipsam quidditatem, sed quidditatis causam declarat. Tertia definitio est, quæ ex nominalis & causalis unione oritur, ut *Eclypsis est defectus luminis in luna ortus ex terræ interpositione*: *Tonitrus est sonus in nubi propter ignis extinctionem.*

Exutrisque conflata

Prima definitio est demonstrationis conclusio, secunda est ejus principium, tertia est ipsa demonstratio situ terminorum differens v. c.

Inter quod & Solem terra interponitur illud deficit lumine,

Inter Lunam & Solem terra interponitur

Ergo,

Luna deficit lumine.

Circulus

Hujus demonstrationis Conclusio est definitio nominalis eclypseos. Medius terminus est eiusdem definitio causalis, tota demonstratio est perfecta eius definitio ex utriusque conflata.

His duabus affectionibus alii Circulum addunt. Syllogismus vero circularis est quando ex maiore conversa & conclusione minorem colligimus, & similiter ex minore conversa & eadem conclusione maiorem: sic enim ex propositionibus conclusionem, & vicissim ex conclusione propositiones ostendimus: ut

Om-

Omnes illi quos Deus abſolvit, ſunt abſoluti à peccato. Sect. 2.

Omnes eos qui ſunt in Chriſto Deus abſolvit, Ergo,

Omnes qui ſunt in Chriſto, ſunt abſoluti à peccato,

Iſte Syllogiſmus ad hunc modum in orbem reducitur.

Quos Deus abſolvit, ij ſunt in Chriſto.

Qui abſoluti ſunt à peccato, Deus abſolvit.

Qui abſoluti ſunt à peccato, ſunt in Chriſto,

Quomodo à regreſſu differt circulus.

Circulus à regreſſu differt, quod in regreſſu eſt progreſſus primo à notioribus ſecundum nos, deinde à notioribus ſecundum naturam; ſed Circulus eſt quando uterque proceſſus eſt à cauſa proxima, quod impoſſibile eſt, propterea quod ſequeretur idem reſpectu ejuſdem cauſam eſſe & effectum, notius & ignotius, prius & poſterius ſecundum naturam. Licet igitur regreſſum inter affectiones admittimus, Circulum tamen ut idem per idem probantem rejicimus, & reſpuimus.

Cur improbandus.

CAP. VI.

De Inductione Demonſtrativa.

FInito ſyllogiſmo Demonſtrativo ad Inductionem procedo, tum quia eſt argu-

Sect. 2. argumentationis demonſtrativæ ſpeciei, tum quod ad ſyllogiſmum demonſtrativum rite intelligendum maxime conferat.

Inductio quid. Inductio eſt proprium inſtrumentum, quo principia ſcientiarum quæ per ſe nota dicuntur, nobis innoteſcunt: ut ſi quis dubitet *utrum totum ſit majus ſuâ parte*; viſibili aliquo ſubjecto oſtendimus, *hoc totum eſſe majus ſua parte, itemque aliud, eodemque modo tertium, & proinde omne totum eſſe ſua parte majus.*

Quæ ad ipſam requiruntur. Ad Inductionem tria præcipue requiruntur, primo, ut materia ſit neceſſaria, ſecundo, ut ſit eſſentialis connexus ſubjecti cum prædicato, tertio, ut principia Inductione probanda ſint naturaliter nota per ſe, & levi probatione egeant.

Quomodo differt ab inductione Per duas priores conditiones inductio demonſtrativa diſtinguitur à Dialectica, cujus materia non eſt neceſſaria & terminorum nexus eſt tantum accidentalis, & probabilis: unde ad principium dialecticum confirmandum multæ Inductiones vix ſufficiant, ad Demonſtrativum vero una aut altera ſatis ſuperque eſt propter maximum & evidentem terminorum nexum. Per ultimam conditionem Inductio demonſtrativa à demonſtratione ab effectu differt; *cujus* officium eſt demonſtrare principia naturaliter igno-

ta

ta, ad quorum inventionem Inductio parum habet efficaciæ, quia forsan res invenienda non est per se sensibilis, ut *materia prima quæ per Generationem invenitur*, Inductione vero inveniuntur ea principia, quæ sunt nota secundum naturam, & proinde percipiuntur, ut primum ostenduntur. *Sect. 2. Quomodo à demonstratione ab effectu.*

CAP. VII.

De Syllogismo Didascalico.

Quis est usus syllogismi didascalici.

VT Syllogismo Demonstrativo utimur in scientiis, ita didascalico in artibus & practicis disciplinis, quando in ipsis aliquid probamus ex propria rei de qua agitur natura, & per causam; in iis enim, sicut in scientiis, propria principia & reperiri possunt & explicari; & licet ars res singulares efficit, utitur tamen principiis universalibus per experientiam collectis in operando. *Sic in Medicina, quæ est ars factiva, probo hæc dulcia huic febricitanti non convenire, quia omnia dulcia vertuntur in bilem, item in ethicis probo fœlicitatem esse in numero honorabilium, quia principium est cujus gratia omnes omnia agunt, item, virtutem moralem esse laudabilem, quia in mediocritate est posita.*

Differt

Sect. 2. Quomodo differt à Demonstrativo quomodo à Dialectico

Differt à Syllogismo Dialectico, quia Didascalici principia sunt propria, Dialectici vero communia; à Demonstrativo quia alter circa artes, alter circa scientias versatur: alias, Demonstrativus & Didascalicus per omnia conveniunt, & proinde ab uberiori tractatione abstineo, quoniam quæ Didascalico sunt dicenda dilucido satis apparent in iis quæ de Demonstratione jampridem diximus.

CAP. VIII.

De Syllogismo Topico & locorum divisione imprimis vero de locis Personarum.

Argumentatio probabilis.

ARgumentatio τοπικὴ seu probabilis est, quæ in utramque contradictionis partem ex principiis communibus opinionem parit.

Communia principia quæ dicantur.

Communia principia voco vel axiomata topica, quæ per omnes disciplinas se expandunt: ut *Cui convenit unum conjugatorum, eidem convenit alterum*; *Cui competit Definitio, eidem competit Definitum*, vel sunt propositiones probabiles, quæ omnium aut plurimorum hominum judiciis consentiunt, quæ ideo dicuntur Communia principia, quia non ex ipsarum re-

rerum de quibus agitur natura ſed ex communi opinione trahuntur, vel denique ſunt propoſitiones quæ uni ejuſdem diſciplinæ propriæ ſunt, ſed pluribus quæſtionibus in eadem diſciplina ſunt communes, v. g. *Omne corpus vi ſentiendi præditum eſt animal, ad naturalem philoſophiam proprie ſpectat, ſed quia probationi plurium quæſtionum inſervit, ut quando quæratur de homine, leone, equo, an ſint animalia*, non injuria inter probationes Dialecticas enumeretur. *Sect. 2.*

Opinionem vero parere eſt producere incertam & debilem cognitionem eorum, quæ aliter ſe habere poſſunt. *Opinionem parere.*

Tribus modis argumentatio probabilis a neceſſaria differt, neceſſaria unam contradictionis partem ſtatuit, & confirmat probabilis circa utramvis ejus partem æqualiter verſatur; neceſſaria conſtat ex principiis propriis, probabilis ex communibus; neceſſaria firmam cognitionem, parit probabilis ſolummodo opinionem. *Quomodo argumentatio probabilis differt à neceſſaria.*

Hæc autem opinio per certas rationes hominum animis infundiur, quæ vulgo appellantur, τόποι, ſeu probabilia argumenta. *Argumentū*

Argumentum eſt quod ad aliquid arguendum eſt affectum.

Ar-

Sect. 2. Arguere autem est vim quandam habere, qua alterum accipiat aliquam lucem, ut appareat quale sit, & quomodo ejus ratio se habeat.

Locus Topicus quid. Hæc argumenta ex locis Topicis depromuntur.

Locus vero topicus est sedes argumenti, seu index demonstrans ex quo fonte sumendum sit argumentum, quo confirmanda est propositio, de qua dubitatur.

Quotuplex. Loci sunt duplices, Personarum, aut Rerum.

Loci Personarum sunt, quibus utimur in laudibus aut vituperiis personarum, & licet hi loci Rhetorici appellentur, & pertineant ad demonstrativum genus, obiter tamen Dialecticis materiis nonnunquam intexuntur, & proinde levi penicillo hic breviter sunt delineandi.

Loci personarum undecim. Undecim sunt personarum loci, à quibus ad earum laudationem aut vituperationem argumentemur.

1 A Nomine, ut *ex Verris nomine Cicero ostendit ejus rapacitatem, à Chrysogoni ejus avaritiam.*

2 A Natura, in qua primo spectamus ejus nationem, ut *Germanus est*, Ergo *ferox*; *Pœnus*, ergo *fœdifragus*, Secundo sexum, *A natura enim comparata est opera mulieris ad domesticam diligentiam*,

tiam, viri autem ad forenſem. Tertio æta- Sect. 2.
tem, *ætatem enim aliam aliud factum decet,* ut *inquit Plautus, temere eum feciſſe non eſt mirandum, Puer enim eſt.*

3 A victu, in quo conſideramus primo parentes, *quorum mores plerunque in ſobolem propagantur*: poſtea præceptores, *Magna eſt enim vis diſciplinæ & ſtudiorum*: ultimo ſocios, *nam bonus vir bonorum conſuetudine gaudet.*

4 A fortuna, ſub qua comprehenditur tum vitæ genus, *utrum in ocio an in negotio vixit*, tum mors ipſa, *nam qualis vita finis ita.*

5 Ab habitu corporis conſuetudine laboris comparato.

6 Ab affectione animi, utrum in literis progreſſum fecit.

7 A ſtudiis, quibus maxime verſatus eſt.

8 A conſiliis, utrum nullam inhoneſtam rem voluit.

9 A factis, quæ plerumque cum vitæ genere conveniunt.

10 A Caſu, Honeſtæ enim cauſæ ornantur ſecundis eventibus.

11 Ab oratione, quæ ſtudiorum & conſiliorum eſt index, ut ſi dicamus; *Optime ſenſit & loquutus eſt de religione, quamobrem bonis viris nihil ab eo periculi eſt pertimeſcendum.*

Sect. 1. Loci rerum tres.

Loci rerum oſtendunt, quid in rebus ipſis ſit conſiderandum, ſuntque trium generum.

Interni.

1 Interni, qui argumenta ſubminiſtrant, vel ad naturam rei de qua quæritur, vel ad ea quæ ipſam comitantur pertinentia.

Loci a ſubſtantia rei deſumpti ſunt, A Definitione, A Genere, A Differentia, A Materia, A Forma, A Toto, & Parte.

Loci ſubſtantiam commitantes ſunt quinque, à Generatione, à Corruptione, ab Uſu, à Proprio, à communibus Accidentibus.

Externi.

2 Externi qui continent argumenta, quæ à natura rei, de qua quæritur, omnino ſeparata ſunt; ſuntque undecim. 1. A Cauſa efficiente. 2. A Cauſa finali. 3. Ab Oppoſitis. 4. A Diſparatis. 5. A Comparatis. 6. A Circumſtantiis. 7. A Signis. 8. Ab Antecedentibus & Conſequentibus. 9. A Neceſſario & Impoſſibilibus. 10. Ab Exemplis. 11. Ab Auctoritate.

Medii.

3 Medii qui continent argumenta, quæ partim coveniunt cum re de qua quæſtio eſt, partim differunt: ſuntque duo, à Conjugatis, à Definitione. Loci igitur viginti quatuor ſunt; undecim Interni, & totidem externi, duo autem medii inter quos Exemplum & Authoritas Inartificiales habentur, quia in ſua arte vim arguendi non habent, ſed extra

ipſam

ipſam in teſtantis auctoritate omnes eorum vires ſitæ ſunt: cæteri omnes artificiales, quia ex inſita vi, & propria quaſi arte arguunt. *Sect. 2.*

Denique ubique hoc obſervandum, quod locus Topicus nonnunquam ſumitur pro notatione ſeu titulo axiomatis, ſic alius eſt locus à Definitione, alius à Genere, alius à Toto: quandoque pro præcepto Maxima ſeu problemate Dialectico, quod ex loco illo Topico colligitur, & in eodem fundatur: ut *Cui convenit definitio, eidem convenit definitum. Poſito proprio ponitur ejus ſubjectum*, ſunt duo axiomata, quorum alterum petitur á loco ſeu titulo definitionis, alterum á loco proprii. *Obſervatio.*

Nos in hac tractatiuncula primò titulum proponemus, inde oſtendemus quæ Maximæ, ſeu problemata, ex eodem titulo ſunt exhauriendæ, à locis internis exordium ſumentes, per medios tranſibimus, & tandem in externis terminabitur hæc tractatio.

Sect. 2.

CAP. IX.

De locis internis ad rei essentiam spectantibus, scilicet à Definitione, Genere, & Specie, Differentia, Materia, Forma, Toto & Parte.

1. *A Definitione.*

LOco à definitione utimur, quando indagare volumus definitionem alterius extremorum, hoc est, subjecti aut prædicati quæstionis, quæ inventa penitur loco medii, ut cognoscatur, utrum extrema illa conjungi an separari debent; sic: *Petrum hominem esse probamus, quia est animal rationale.*

Hujus maxima est.

A Definitione ad definitum, & vicissim à definito ad definitionem argumentamur & affirmative & negative, (nam) cui tribuitur vel adimitur definitio, eidem etiam tribuitur & adimitur definitum, ut *homo est corpus animatum sensile, ergo, est animal*: *Simia non est animal rationale*, ergo *non est homo.*

Definitioni affinis est Descriptio, quando enim rei essentia nos latet, sufficit ipsam quandoque describere, & rudi Minerva accidentali aliqua delineatione depingere.

Maxima.

A Descriptione ad descriptum, & à descripto

ſcripto ad deſcriptionem tum affirmative tum negative concludi poteſt; ui *Manſuetudo eſt habitus laudabilis, eſt igitur virtus, Nullus habitus laudabilis vileſcere facit poſſidentem*: Ergo *non virtus.* Sect. 2.

Definitioni & Deſcriptioni addamus Notationem nominis, ſeu Etymologiam, quæ ut in omni verbo non reperitur, (plurima enim ſunt vocabula primitiva) ita eodem modo non ſemper deducitur, ſed aliquando à cauſa, ut *homo ab humo*; aliquando ab effectu, ut *terra dicitur Veſta, quia vi ſtat*; aliquando à diſſentaneis, ut *lucus à non lucendo*; nonnunquam à comparatis; ut *Pyropus quia flammas imitatur.*

Maxima.

A notatione affirmative aut negative concludimus; nam, cum quocunque convenit notatio, cum eodem convenit notatum, & cum quocunque non convenit, nec iſtud conveniet; ut *Studio ſapientiæ non incumbit*, ergo *non eſt Philoſophus, Incumbit*, ergo *eſt Philoſophus.*

2. *A Genere.*

A Genere argumentamur & à Specie, quando probamus aliquod generi non competere, quia Speciei non competit, aut Speciei non convenire, quia Generi non convenit.

Maxima.

Sect. 2. 1 Quicquid removetur à Genere removetur à *S*pecie: ut *Nullum animal eſt incorporeum*, ergo *nec homo eſt incorporeus*; quod autem de Specie negatur non neceſſario de Genere negatur: ut *homo non latrat*, non ſequitur ergo, *Nullum animal latrat*, quia *S*pecies eſt Genere auguſtior.

2 Quodcunque attribuitur Generi, non ſtatim attribuitur Speciei, niſi univerſale ſignum ſit oppoſitum, ut *Datur animal rationale*, ergo *datur brutum rationale*, non recte ſequitur, quia *omne animal non eſt rationale*. Quod ſi nota univerſalis addatur, ſtatim ſequetur argumentum, ut *Omne animal eſt ſenſile*, ergo *brutum ſentit*; *Senſibilitas enim cuilibet animali convenit.*

3 Quod non alicui ſpeciei convenit, illud generi non competit; ut *nec ruta, nec ſalvia, nec aliqua alia ſpecies plantarum videt*, ergo *nulla planta videt.*

4 Quod uni aut alteri ſpeciei convenit, illud etiam generi competit, ſed particulariter. *Temperantia verſatur circa voluptates moderandas*, ergo, *aliqua virtus circa voluptate moderandas verſatur.*

3. *A Differentia.* LOcus a Differentia petendus eſt, quando probaremus ſpeciem de re aliqua affirmari poſſe, aut negari, quia de eadem verificatur aut negatur ejus differentia ſpecifica.

Maxima.

Maxima.

Cui tribuitur differentia ſpecifica, eidem attribuitur ſpecies, à quo vero ſeparatur ab eodem ſeparatur ſpecies, ut *rationale eſt, igitur homo eſt, Non eſt homo, ergo non eſt rationale.* *Sect. 2.*

A Materia argumentum ducitur quando probamus aliquid fieri poſſe, quia præſto eſt materia ex qua conficiatur. 4. *A Materia.*

Maxima.

1 Poſito & affirmato materiato, ponitur & affirmatur materia.

Notandum autem eſt, quod duplex eſt materia, vel permanes, ut *lapides & ligna ſunt materia domus*, vel Tranſiens quæ non manet in re effecta,, ſed mutatur, *ita farina & aqua ſunt materia panis.* In permanente cauſa valet argumentum ab eſſe materiati ad eſſe materiæ, ut *annuli aurei ſunt, ergo aurum eſt*; in tranſeunte vero valet ab eſſe materiati ad fuiſſe materiæ, ut *Panis eſt, ergo farina fuit.*

2 Sublato materiato non tollitur materia: unde non ſequitur, *Aurei non reperiuntur annuli, ergo nec aurum*; *Panis non eſt, ergo non eſt farina.*

Sect. 2. 5. *A Forma.*

RAtio a Forma ducitur, quando probatur Formatum actu non dari, quia ejus Forma non poteſt aſſignari.

Maxima.

1 Poſita forma ſubſtantiali res ipſa ponitur, & ſublata tollitur; *ut Terra non vivit quia non habet animam vegetativam. Homo eſt, quia anima rationali præditus eſt.*

2 Poſita forma accidentali ponitur res ipſa quæ denominatur, & ſublata tollitur: ut *hoc lignum habet formam menſæ*, ergo *eſt menſa*; *non habet figuram navis*, ergo *non eſt navis.*

3 Tantum unaquæque res poteſt, quantum ejus forma permittit; *Ignis enim calefacit mediante calore, quo ceſſante deſinit operatio.*

6. *A Toto & Parte.*

A Toto & parte ducuntur argumenta, quum probaremus aliquid parti ineſſe, quia toti ſubjecto idem ineſt, aut toti non ineſſe, quia nulli parti communicatur.

Maxima.

1 Poſitis omnibus partibus integralibus & eſſentialibus, totum integrale & eſſentiale ſigillatim ponitur; una vero principali parte deſtructa, totum coincidit; ut *ſi fundamenta ſint jacta, paries ſit ſtructus & tectum impoſitum Domus extruitur.*

extruitur. Quod si corpori humano semel præcisum sit caput, aut evolavit anima, non amplius est homo. Sect. 2.

2 Quod essentialiter toti subjecto inest, illud partibus inesse dicatur, quod autem nullis partibus insit, nec toti inerit simpliciter. ut *Augmentatio essentialiter corpori vegetanti inest*, ergo, *cuilibet parti inest. Nec Judæi, nec Gentes justificantur per legem*, ergo, *Nullus homo justificatur operibus legis.*

CAP. X.

De locis substantiam concomitantibus, Ductis à Generatione, à Corruptione, ab usu, à Proprio, à communiter accidentibus.

A Generatione rei locum petimus, quando probaremus rem aliquam bonam esse vel malam, quia ejus ortus bonus erat vel malus. 7. *A Generatione.*

Maximæ.

1 Quorum ortus est bonus, ea etiam sunt bona, sin ortus per se sit malus, ea semper sunt mala; ut *Institutio & ordinatio conjugii est bona, ergo ipsum quoque conjugium est bonum. Aliena bona vi detrahere est simpliciter malum, ergo, opes eo modo acquisitæ sunt simpliciter malæ.* Intelligenda autem est hæc maxi-

Sect. 2. ma de ortu per ſe, non per accidens: ut *Generatio hominis eſt per ſe bona, per accidens tamen fiat mala, ſi nimirum ſit illegitima, vel hominem improbum, Eccleſiæ peſtem, aut reipub. labem producat.*

2 Si genita ſunt bona, ipſorum generatio eſt bona, ſin mala, malus erit ortus, ut *Eruditio eſt bona*, ergo *literis invigilare, doctos præceptores audire, ſtudiis incumbere eſt bonum, quia his mediis acquiritur eruditio.*

8. *A Corruptione.*

A Corruptione pari ratione argumentamur ac a Generatione, quando nimirum res bonas aut malas fuiſſe ab earum exitu probemus.

Maxima.

1 Quorum corruptio vel interitus malus eſt ea ſunt bona, quorum vero corruptio eſt bona ea ſunt mala: ut *Oblivio literarum eſt mala*, ergo *literæ ſunt bonæ. Carnis & veteris hominis cruciſixio eſt bona*, ergo *vetus homo eſt quid malum.*

2 Si corrumpenda ſunt mala, corruptio eſt bona; ſint corrupta ſint bona, corruptiones malæ ſunt: ut *Imago Dei in homine fuit quid bonum*, ergo *corruptio ejus mala eſt; peccata ſunt mala*, ergo *eorum abolitio eſt bona.*

AB uſu rerum, argumentum frequens eſt & utile, dum ex uniuſcujuſque rei uſu, ipſius bonitatem aut malitiam inquirimus. *Sect.* 2. 9. *De uſu.*

Maxima.

Quod bonum uſum habet id ipſum bonum eſt, & è contra; cujus vero malus eſt uſus idipſum eſt malum. *Cognitio Philoſophiæ bonum habet uſum*, ergo *Philoſophia bona eſt. Venenorum malus eſt uſus*, ergo *Venena mala ſunt.* Quando vero rerum uſus ab utentium voluntate dependet, non ſemper vera eſt hæc maxima, *nam miſerias & calamitates quidam ad bonum uſum vertunt, Philoſophiam etiam alii ad errores ſuos incruſtandos peſſime exercent.* *Cautio.*

LOco à proprio utimur, quando probaremus rem quæ in controverſia eſt, non eſſe hanc aut illam ſubſtantiam, quia ejuſdem proprietas aſſignato ſubjecto non recte accomodetur. 10. *A proprio.*

Maxima.

Cui tribuitur vel adimitur accidens proprium, ei quoque ſubjectum tribui vel adimi neceſſe eſt; ut *Chriſtus eſt ab æterno*, ergo *non eſt homo.*

11. *A communiter accidentibus.*

ACommunibus accidentibus argumentamur, probando ſubjectum illud de quo agitur ita ſe habere, ut dieimus,

Sect. 2. mus, quoniam iisdem accidentibus imbuitur, quibus imbui solet.

Maxima.

Posito accidente inseparabili ponitur ejus subjectum, & reipsa sublato tollitur; separabili autem accidente negato, non tollitur subjectum, nec posito subjecto, ponitur illud accidens: ut *Carbones isti sunt summe calidi*, ergo *sunt igniti*; non autem sequitur, *purpuratus est*, ergo *est rex*, nisi aliorum accidentium congeriem adjicismus, ut *quod in solio sedeat, sceptrum teneat, satellites ipsum tueantur, subditi aperto capite ipsum circumstent.*

CAP. VI.

De locis mediis, Conjugatis, & Divisione.

12. *A Conjugatis.* LOco à Conjugatis & Casibus utimur, quando ostenderemus abstractum alicui subjecto non inesse, quia concretum non inest, ut *nigredinem in nive non inesse, quia nix non denominetur nigra.*

Maxima.

2 Posito uno conjugatorum ponitur alterum, & sublato tollitur; ut *juste agit*, ergo *est justus*, *ignave pugnat*, ergo *est ignavus*: sed limitatio hujus regulæ ex morali Philosophia est petenda; nisi enim

Limitatio.

nim quis ſcienter, volenter, aut conſtanter actiones eas edat quæ ad habitum requiruntur, impropriè denominetur ſecundum illum habitum agere; ut *juſtè agit*, ergo *eſt juſtus*, rectè concludit, quia juſtè agere eſt ſcienter, volenter, & conſtanter ſecundum juſtitiam agere: ſed *juſta agit*, ergo *eſt juſtus*, non ſequitur, quia quiſpiam unam aut aliam actionem temere & inconſulto agat, idcirco ab ea actione non eſt denominandus juſtus. *Sect. 2.*

3 Si conjugatorum unum uni conveniat; alterum etiam conveniet alteri: ut *ſi album ſit coloratum, albedo eſt color.*

Limitationes.

1 Sed hic ſummopere cavendum ut prædicatio ſit per ſe, id eſt, ut prædicatum & ſubjectum ſint ejuſdem naturæ: nam ſi duo concreta per accidens de ſe invicem prædicentur: ut *album eſt dulce, & dulce eſt album*, eorum abſtracta de ſe invicem ſimiliter non prædicantur; non enim dicimus *albedo eſt dulcedo, nec dulcedo eſt albedo*, quia prædicabantur per accidens, nec naturam ſuam communicant, ut *color albedini*, aut *ſapor dulcedini*.

2 Secundò obſervandum, ut vera aſſignentur denominativa ſecundum rem & ſignificationem. Non enim ſequitur *Somnolentus eſt vitioſus*, ergo *ſomnus eſt malus*, ſomnolentus enim non eſt

ſomni

Sect. 2. ſomni, ſed ſomnolentiæ denominativum, unde potius ratiocinandum eſt, *Somnus eſt bonus; igitur dormire eſt bonum.* Nihil enim refert utrum ſignificatione tantum an voce & ſignificatione ſimul denominatio fiat; quod enim præcipue hic quæritur eſt ſignificatio.

13. *A Diviſione.* LOcus a diviſione vim obtinet, quando aliquid membris dividentibus competere oſtenderemus, quia Diviſo convenit, aut Diviſo non convenire, quoniam nullis membris dividentibus conveniat.

Maximæ.

1 Quicquid affirmatur vel negatur de omnibus membris dividentibus, id quoque de diviſo ſimiliter affirmari aut negari oportet; & contra, quicquid de diviſo materialiter negatur, illud de membris dividentibus affirmari debet aut negari; ut *ſi omnia greſſilia, reptilia, volatilia, natatilia moveantur, animal ipſum moveri neceſſe eſt; & ſi animal ipſum non ſit inſenſile, nec aquatilia, nec reptilia ſunt inſenſibilia.*

2 Condividentium uno aut altero ſublato manet reliquum, poſitoque uno aut altero reliquum tollitur, ut *Animalium aliud ſanum eſt, aliud ægrum, hoc animal ſanum eſt*, ergo *non eſt ægrum.*

Hujus

Hujus canonis ratio est, quia membra dividentia non possunt coincidere. *Sect. 2.*

CAP. XII.

De locis externis. A causa efficiente & finali ab oppositis, à disparatis, à comparatis Circumstantiis, à Signis, ab antecedentibus, & consequentibus, à necessario, & impossibili, ab Exemplis, ab authoritate.

14. *A Causa efficiente.*

I. Locus ab efficiente principali & per se probat effectum actu existere.

Maximæ.

Posita causa efficiente proxima & sufficiente ponitur effectus; ut *posito Sole supra horizontem ponitur dies.*

Posita causa remota non ponitur necessario effectus, sublata vero tollitur:

Conditione.

Quicquid efficit tale est magis tale, ut *ignis efficit aquam calidam*, ergo *est magis calidus*; sed requiritur primo, ut *affectio utrique subjecto inesset*, unde non sequitur, *vinum facit hominem ebrium*, ergo *est magis ebrium*; secundo ut causa sit per se; tertio ut sit susceptibilis graduum, unde non valet, *lutum à Sole calet*, ergo *Sol magis calet.*

15. *A causa finali.*

CAusa finalis ostendit & mediorum & destinatorum naturam, juxta finem

finem ad quem præcipue tendunt, & in quo acquiescunt.

Maxima.

1 Qualis est finis, talia sunt quæ tendunt ad finem, & propter finem suscipiuntur, ut *si Princeps florentem omnibus rebus velit esse suam provinciam necesse est ut sinceros & fideles Ecclesiæ præficiat ministros, leges sanciat bonas, præmia bonis & improbis supplicia decernat.*

1 Posito fine ponuntur media ad finem; ut *posita scientia, ponitur demonstratio,* sed remoto fine cessant media, ut *qui non cupit eruditionem consequi, non emet libros.*

16. *Ab Oppositis.*

EX oppositis argumentamur, quum probaremus unum oppositorum subjecto non inesse, quia alterum inest, aut contrariam eorum rationem esse, quia sunt contraria.

Opposita sunt quadruplicia ut superius demonstravimus; Contraria, Privantia, Relativa, Contradictoria, & singula habent suos proprios Canones.

Maxima.

1 Posito uno relatorum ponitur alterum, & sublato tollitur, ut *Pater est*, ergo *habet filium*; *habet filium*, ergo *est Pater*.

Nota. Sed hæc maxima tenet solummodo in

in relatis ſecundum eſſe, non ſecundum Dici. *Sect. 2.*

2 Poſito uno contrariorum removentur reliqua omnia, ut *aqua eſt calida*, ergo *non eſt frigida.*

3 Remoto uno contrariorum immediatorum ponitur alterum in ſubjecto capaci, in mediatis vero poſito uno tantum negatur alterum; ut *hic homo eſt liberalis*, ergo *non eſt avarus*, *non eſt ſanus*, ergo *eſt æger.*

4 Poſito habitu in ſubjecto capaci tollitur privatio & contra, ut *Socrates cæcus eſt*, ergo *non videt*; *Videt*, ergo *non eſt cæcus.*

5 Poſito uno contradicentium tollitur alterum, ut *homo eſt doctus*, ergo *non poteſt eſſe non doctus.*

LOcus à diſparatis eſt petendus, cum probaremus res non confundi, ſed in ſua natura diſſimiles eſſe & differentes. 17. *A diſparatis.*

Maxima.

Poſito uno diſparatorum removentur reliqua, remoto vero uno non ſtatim removentur reliqua: ut *hæc ſcientia eſt Logica*, ergo *non eſt Metaphyſica*; non autem ſequitur, *Bucephalus non eſt Bos*, ergo *non eſt Eques.*

Canon vero iſte obtinet ſuam veritatem, quando in abſtracto loquimur & *Nota.*

non

Sect. 2. non in concreto, unde non ſequitur, *Petrus eſt Grammaticus*, ergo *non eſt Logicus*, *cum uterque eſſe poſſit*.

18. *A Comparatis.* A Comparatis argumentum petimus cum rerum ſimilitudinem aut diſſimilitudinem, quam habent ad ſe invicem oſtenderemus.

Comparata dicuntur vel ratione { Quantitatis, ut *par vel impar*, quæ ſub ſe majus & minus comprehendunt. Qualitatis, ut *ſimile & diſſimile*, quibus proportio & diſproportio referantur.

Paria. Paria ſunt, in quibus quantitas qua comparantur, neque major, neque minor eſt; ſed quanta eſt in uno, tanta eſt in alio, ut *ſi ſtultus cum luna ſit conferendus in inconſtantia, ſi ea tanta eſt in ſtulto, quanta eſt in luna, ratione menſuræ illius inconſtantiæ, ſtultus & luna ſunt paria.*

Maximæ.

Si duo ſunt æque ſunt paria & unum erit tale, alterum erit tale, ſi unum non erit tale, alterum non erit tale, ut *ſi ratio & experientia ſint Medico æque neceſſaria, experientia vero maxime eſt neceſſaria, etiam erit ratio.*

Imparia. Imparia ſunt, quorum quantitas non eſt una.

Maximæ.

Si quod minus videtur ineſſe ineſt, quod

quod magis videtur ineſſe magis ineſt, ſin quod magis videtur ineſſe non ineſt, nec id quod minus videretur ineſſe inerit, ut *ſi ingratitudo erga præceptores pœnam mereatur, majori ſupplicio vindicandus eſt contumax eorum contemptus* Item, *Quod Demoſthenes non perſuaſit, multo minus perſuadebit Grillus.* Sect. 2.

Similia ſunt quæ conveniunt Qualitate. Diſſimilia quæ differunt. *Similia & diſſimilia.*

Maximæ.

1 Quod in uno ſimilium valet aut non valet, illud cæteris convenire, aut non convenire dicatur, ut *Johannes eſt mortalis*, ergo *Petrus eſt mortalis, in utroque enim eadem veriſimilitudo.*

2 Diſſimilibus diſſimilia conveniant, ut *anima rationalis & anima bruti diſſimiliter informant*, ergo *hæc mortalis eſt, illa immortalis.*

Sub his contineri videtur loci à proportione & diſproportione, qui tamen a prioribus differunt, quod illic una res uni cuilibet alii comparatur, hic vero non eſt rerum ſimilitudo, ſed quædam habitudinis comparatio. *Proportio & diſproportio.*

Maximæ.

2 De proportionibus eſt idem judicium: ut, *Quomodo ſe habet lumen oculi in corpore, ſic rationalis lumen in animo, oculus vero corpus dirigit*, ergo *ratio dirigit animam.*

2 De

Sect. 2. 2 De iis inter quæ non eſt eadem proportio, non idem erit judicium. *Anima in homine non eſt ut nauta in navi, nauta vero non vivificat navem, ergo anima hominem informat.*

19. *A circumſtantiis.* A Circumſtantiis ducitur argumentum, quando à loco, aut tempore rem ita eſſe, aut non fuiſſe colligimus.

Maxima.

1 Poſito corpore aut alia quacunque re neceſſe eſt ei tempus attribui, & remoto tempore univerſaliter res ipſa removetur, ut *Pythagoras mundum natus fuit Numæ tempore*, ergo *Numam non docuit.*

2 Poſito corpore aut aliqua alia re finita neceſſe eſt locum poni, neque abſentis membra aliquid agunt in eo loco unde abſunt: ut *Cicero non fuit Romæ, cum interficeretur Julius*, ergo *Julium non interfecit.*

20. *A ſignis.* A Signis argumentamur quando probamus aliquid eſſe, quod huic aut illi ſigno eſt conjunctum. Signa vero ſunt vel neceſſaria, ut *lux aſtri ortus, luæ conceptionis*, vel non neceſſaria ſed quæ ſæpe eveniunt, ut *Cometa eſt ſignum peſtis.*

Maxima,

A ſignis neceſſariis valet conſequentia perpetuo, & quandoque à non neceſſariis, præſertim ſi multa ſigna ſimul concurrant.

Ab

AB antecedentibus & conſequentibus concludimus, quando probamus eſſentiam poſterioris per prioris eſſentiam. *Sect. 2. 21. Ab antecedentibus & conſequentibus.*

Maxima.

Poſito antecedente ponitur conſequens, & ſublato tollitur: ut *Sol eſt ortus*, ergo *terra eſt illuminata*; *Mulier non fuit gravida*, ergo, *non peperit*. *Quando valet.*

Valet hæc Maxima ſi antecedens ſit cauſa proxima, reciproca, perfecta, totalis & immediata, ſeu cum effectu conjuncta: item ſi antecedens ſit ſubjectum univerſale, primum, aut ſignum neceſſarium.

A Neceſſario & impoſſibili argumentamur, quando rem nullo modo ſe aliter habere oſtendimus. 22. *Ab exemplis.*

Maxima.

Cognita neceſſitate, aut impoſſibilitate in artibus & conſiliis, ſublata dubitatione mens aſſentitur & obtemperat neceſſariis, rejicit vero impoſſibilia: ut *Flumen non poteſt ponte aut vado tranſiri, neceſſe eſt igitur illud navigio tranare.*

AB exemplis aliquid confirmamus, quando ex aliorum factis hoc licitum, aut illicitum eſſe declaramus.

Maxima.

Valet conſequentia ab exemplis, cum ratio ſimilis appareat, non autem quando eſt diſſimilis: unde non ſequitur,

Sect. 2. 24 *Ab auctoritate.*

Moses recte fecit spoliando Ægyptios, quorum hospitio longe usi fuerunt Israelita, ergo & nobis fas est spoliare hospites.

DIsputatur ex testimonio, quando conclusioni fidem facere conamur ab auctoritatis alicujus pondere.

Testimonia vero sunt { Divina / Humana.

Maximæ.

Testimonia divina valent tum affirmative tum negative: unde sequitur *credo & baptizatus sum, ergo æterna vita fruar. Sacræ literæ nihil tradunt de invocatione Sanctorum*, ergo, *Sancti non sunt invocandi.*

Testimonia humana affirmative valent, si à doctis, & artificibus procedunt, non autem negative, ut *Cicero dixit Sapientia est nihil melius*, ergo, *fides est ipsi danda*: non autem valet, *Aristoteles nihil docuit de vita æterna*, ergo, *post hanc mortalem non datur vita aliqua immortalis.*

CAP. XIII.

De *Syllogismi Sophistici, seu Fallacis Divisione.*

FInita tractatione de syllogismo tam necessario quam probabili; ad sophisticum seu fallacem procedendum est.

Fallax

Fallax vero ſeu captioſa argumentatio eſt, quæ ſpeciem & apparentiam veræ rationis habet, cum tamen non ſit vera. *Sect. 2.*

Et quia contingit nos tribus modis decipi poſſe, uel cum argumentatio falſo concludatur ratione formæ, vel quando videtur neceſſario ratione materiæ concludere, & non concludit, vel quando probabilis apparet cum ſit falſa.

Secundum triplicem hunc errorem, captioſum ſyllogiſmum triplicem eſſe volumus { Parologiſmum. Pſeudographum. Sophiſticum.

Parologiſmus eſt, qui falſo concludit ratione formæ, ut ex mere negantibus, aut particularibus, aut affirmativè in ſecunda figura.

Pſeudographus eſt, qui ex propriis alicujus diſciplinæ principiis, non autem veris ratiocinatur, ut ſi quis argumentetur. *Omnes lineæ ductæ ab eodem puncto ad idem, ſunt æquales; linea recta & linea curva tendunt ab eodem puncto ad idem,* ergo *ſunt æquales*; hic Syllogiſmus eſt Pſeudographus, quoniam male utitur principio geometrico, verum enim eſt illud principium de lineis ductis per idem ſpatium, ſed non per diverſum.

Sophiſticus ſyllogiſmus eſt, qui fit ex communibus propoſitionibus ſpecie probabilitatis animos ferientibus quando in

ſua

Sect. 2. ſua natura non ſunt veræ: ut *Nulla oppoſita ſunt ſimul vera, Subcontraria ſunt oppoſita*, ergo *non ſunt ſimul vera.* Major enim videtur vera & probabilis, eo quod multa oppoſita utpote contraria, & contradictoria, non poſſunt eſſe ſimul vera; abſolute tamen vera non eſt, quia aliter ſe res habet in ſubalternis.

Sed quia tyronibus, in cujus uſum hanc tractatiunculam conſcripſimus, acuta nimis hæc videtur fallaciarum diſtinctio, ut eorum captui noſmetipſos applicemus, fallacias omnes ex vulgari opinione in duas partes diſtribuemus quarum aliæ ſunt in Dictione, aliæ extra dictionem, de utriſque pauca adjiciemus.

CAP. IV.

De fallaciis in Dictione.

FAllaciæ in dictione ſunt, ubi ambiguitas magis in verbis quam in rebus hæret.

Earum ſunt ſex, Æquivocatio, Amphibolia, Compoſitio, Diviſio, Proſodia, Figura dictionis.

Fallacia æquivocationis.

Æquivocatio eſt, quando vocabulum ambiguum diverſas ſignificationes habens, aliter in una, aliter in alia ſyllogiſmi parte accipitur.

Solvitur

Solvitur per diſtinctionem vocabuli æqui voci in ſuas diverſas ſignificationes; ut ſi aliquis ita argumentaretur, *Sect.* 2. *Solutio.*

Qui credunt ſalvantur,
Diaboli credunt & contremiſcunt,
ergo *ſalvantur.*

Neganda eſſet conſequentia, quia in majori propoſitione verbum illud *credit*, implicat *fidem ſalvificam*, in minore includit *fidem hiſtoricam*, & proinde quatuor ſunt termini in hoc ſyllogiſmo.

Fallacia Amphiboliæ eſt, quando ex orationis non vocis multiplici ſenſu oritur deceptio. *Fallacia Amphiboliæ.*

Hæc bifariam accedit; primo quando oratio plures ſenſus admittit proprios: ut,

Quicquid eſt Ariſtotelis, poſſidetur ab Ariſtotele,
Hic liber eſt Ariſtotelis, ergo *poſſidetur ab Ariſtotele.*

Eſt enim ambiguum & anceps, utrum qui ſic loquitur, ſignificat librum hunc eſſe Ariſtotelici ingenii fœtum, an ab eo poſſideri. Secundo, cum oratio alium habeat ſenſum proprium, alium Metaphoricum & improprium; ut,

Quiſquis arat littus, littus proſcindit aratro.
Aſt operam perdens, littus perhibetur arare.

Sect. 2. Ergo *operam perdens, littus proſcindit aratro.*

Littus enim arare, principaliter ſignificat, *terram quæ juxta mare eſt arare*, ut apta ſiat ſuſpiciendo ſemini; Secundario autem & minus principaliter ſignificat *operam perdere, vel fruſtra laborare*, propter quandam ſimilitudinem, eo quod fruſtra ſiat labor ille, qui impenditur arando littori.

Solutio. Solvenda ſunt hujuſmodi argumenta monſtrando diverſam totius orationis ſignificationem, & exponendo propriam loquendi formulam.

Fallacia compoſitionis. Fallacia compoſitionis eſt, quando conjunguntur ea quæ non ſunt conjungenda, vel ut alii planius definiunt, eſt quando ex propoſitione vera in ſenſu diviſo, & falſa in ſenſu compoſito, infertur concluſio falſa, quæ ex eo antecedente non recta colligitur, niſi ſumpta in ſenſu diviſo. v. g.

Humilis poteſt eſſe ſuperbus,
Petrus eſt humilis, ergo *Petrus eſt humilis & ſuperbus,*
Adam fuit juſtus & peccator, ergo *fuit juſtus peccator.*

Solutio. Fallacia diviſionis. Hæc dubitatio ſolvitur oſtendendo perverſam compoſitionem.

Fallacia diviſionis eſt, quando ea quæ disjungenda non ſunt, in concluſione ſeparantur

parantur: vel, quando ex propositione vera in sensu compositio, & falsa in sensu diviso infertur conclusio falsa, quæ ex eo antecedente non recte colligitur: ut *Sect. 2.*

Impossibile est sedentem stare:
Petrus sedet, ergo *impossibile est, ut stet.*

Item.

Duo & tria sunt paria & imparia,
Quinque sunt duo & tria, ergo *sunt paria & imparia.*

Monstratur hæc fallacia, quando ea quæ dividenda sunt dividuntur, & sensus compositus à diviso distinguitur. *Solutio.*

Fallacia Prosodiæ seu accentus est, quando ex vocabulis scripturam aut pronunciationem similem habentibus oritur deceptio. *Fallacia Prosodiæ tribus modis oritur.*

1 Tribus modis hæc fallacia oritur, vel ratione Quantitatis, ut quando eadem vox variis scripta aut pronunciata accentibus, varium efficit sensum ut,

Omnia mala sunt detestanda,
Poma sunt mala, ergo *Poma sunt detestanda.*

2 Vel ratione aspirationis, quando in uno loco vocabulum cum tenui Spiritu proferatur, in altero cum aspirato: ut

Omnis ara est in templo,
Porcorum stabulum est hara. ergo
Porcorum stabulum est in templo.

Sect. 2.

3 Vel ratione distinctionis, seu distractionis, cum simplex verbum in duo aut plura dividatur: ut,

Omnis incuria est reprehendenda.

Senatus est in curia, ergo *est reprehendendus.*

Quomodo differt ab æquivocatione.

Differt à fallacia æquivocationis, quia æquivoca sunt vocabula omnino una, hæc vero diversum tonum habent.

Solvitur hæc fallacia, quando verus accentus pro falso, vera scriptura pro notha ponitur.

Fallacia figuræ dictionis.

Fallacia figuræ dictionis est, quando ex similitudine terminationis aut generis ejusdem vocis falsa colligitur eadem significandi ratio, ut si dicam, *penna est primæ declinationis*, ergo *& pœna. Habeo est secundæ conjugationis*, ergo & *abeo*; quia eundem finalem terminum habent.

Huc etiam referuntur errores, qui oriuntur aut ex variatione casuum: ut,

Telum est neutrius generis,

Sagitta est telum. ergo *Sagitta est neutrius generis.*

Aut ex variatione prædicamenti: ut,

Quicquid emisti, comedisti;

Crudum emisti, ergo, *crudum comedisti*

Hic enim de una categoria in aliam fit transitus, nam prima propositio facit mentionem substantiæ, ut illam substantiam ederet, quam emerat; secunda Qualitatis,

ut

ut ſcilicet ederet, eodem modo quo emerat. *Sect. 2.*

Solvenda eſt hæc fallacia cum diſtinctione rerum & prædicamentorum, tum reductione caſuum obliquorum ad rectos. *Solutio.*

CAP. XV.

De fallaciis extra dictionem.

FAllaciæ extra dictionem ſunt, quæ non in nudis vocibus, ſed in rebus ipſis extra voces latent; & ſunt ſeptem. Fallacia accidentis, à dicto ſecundum quid ad dictum ſimpliciter. Secundum non cauſam ut cauſam, Fallacia conſequentis, Petitio principii, Ignoratio Elenchi, A pluribus interrogantionibus.

Fallacia accidentis duobus modis committitur, primo quando illud quod ſubſtantiæ ſoli convenit, attribuitur accidenti, aut contra; ut,

Omnis homo eſt ſubſtantia,
Hoc album eſt homo, ergo, *hoc album eſt ſubſtantia.*

Secundo quando procedimus a negatione alicujus ſingularis, quod uni tantum convenire poteſt, ad negationem alterius, quod commune eſt pluribus: ut,

Quod ego ſum tu non es,
Ego autem ſum homo, ergo, *tu non es homo.*

Sect. 2. Solutio. Solvitur hic decipiendi modus per distinctionem, ubi demonstratur alia per se, alia per accidens, alia generaliter, alia specialiter rebus convenire.

Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter. Fallacia à dicto secundum quid ad dictum simpliciter committitur, cum propositione vera tantum aliquo respectu, parte, aut tempore, aliquid tanquam simpliciter dictum infertur; ut *Cadaver est homo mortuus*, ergo *est homo*. *Merces ejiciendæ sunt in mare, tempestate urgente*; ergo *merces in mare sunt ejiciendæ*. Huc etiam refertur illud Sophisma quod tam multos vexat, *Qui dicit Socratem esse animal verum dicit, qui dicit Socratem esse asinum dicit Socratem esse animal*, ergo *qui dicit Socratem esse asinum verum dicit*. Hujus Syllogismi major est limitanda, nam qui dicit Socratem esse animal non quodvis in specie, sed vel in genere, vel certa differentia, ut rationali limitatum dicit verum, & sic minor erit falsa.

Solutio. Solvitur hæc fallacia, ostendendo diversam propositionum acceptionem, quomodo altera absolute, & simpliciter est intelligenda, altera limitate & respectu loci, temporis, aut alterius certæ considerationis.

Fallacia ex ignoratione Elenchi. Fallacia ex ignoratione Elenchi seu contradictionis est, qua quis ex eo fallitur, quod male redarguat, sive quod con-

concluſioni Syllogiſmi contra ſe pugnantis ſuæ quæſtioni contradicere falſo exiſtimet. *Sect. 2.*

Elenchus enim ſive redargutio ab *Ariſtotele* definitur Syllogiſmus cum contradictione concluſionis, id eſt, colligens contradictoriam alicujus enunciationis certæ; ut ſi teneremus *idem non poſſe dici æquale & inæquale*, & aliquis hoc redarguerer, exemplo à lignis ducto. v. g. *Elenchus quid.*

Duo hæc ligna ſunt æqualia ſecundum longitudinem, & inæqualia ſecundum craſſitudinem, erro *eadem poſſunt eſſe æqualia & inæqualia*: committitur fallacia ignorationis elenchi, quia putamus hanc argumentationem noſtræ ſententiæ contradicere; duo *enim ligna diverſa ratione æqualia poſſunt eſſe, & inæqualia*, ſed non *reſpectu ejuſdem dimenſionis*: non enim recte inſtituitur contradictio, niſi ſit ad idem, ſecundum idem, & eodem tempore, ut ſuperius demonſtravimus.

Solvitur hæc fallacia diſtinguendo inter unam & alteram rei conſiderationem, quod vel tempus non eſt idem, vel reſpectus eſt diverſus, vel quod de eadem parte, utraque conditionis membra non intelliguntur. *Solutio.*

Fallacia non cauſæ ut cauſæ oritur ex cauſarum inſcitia, quando ſcilicet *Fallacia non cauſæ ut cauſa.*

Sect. 2. cauſæ aut falſæ, aut per accidens pro veris ponuntur: aut cum cauſæ non ſufficientes enumerantur, vel etiam remotæ, ambientes, partiales, aut minus principales, & quæ ſtolidæ vocantur; item cum à voluntaria cauſa ad neceſſitatem effectus; denique cum à fine improprio, ſeu abuſu, ad cauſæ pravitatem argumentamur; & cum vitia perſonæ imputantur rei, ut *Malæ ſunt divitiæ, quoniam iis abutuntur mali. Vinum malum eſt, quoniam ebrios facit; aqua mala eſt, quoniam ea ſuffocantur multi.*

Solutio. Solvitur negando falſam cauſam, & adducendo veram.

Fallacia conſequentis. Fallacia conſequentis eſt, quando putatur conſequens inferri ex antecedente cum non infertur; ut *Flavum eſt*, ergo *mel*; *quia mel eſt flavum.*

Duobus modis infertur mala conſequentia; vel generaliter, quando negliguntur Syllogiſmorum præcepta: vel ſpecialiter, cum argumentatio procedat à genere ad ſpeciem affirmative, ut *Civitas eſt, igitur Athenæ*; à ſpecie ad genus negative, ut *Socrates non eſt brutum*, ergo *non eſt animal*; à cauſa adjuvante ad effectum, ut *Machinas bellicas fecit*, ergo *ad bellum eſt paratus*; ab effectu ad cauſam adjuvantem, ut *Doctus eſt*, ergo *Athenis fuit*, à partibus ad totum partitione plena non

non facta, ut *Alexander Perſas & Sect. v. Indos vicit, totum igitur terrarum orbem ſubegit.*

Solvitur, vel oſtendendo quod directe Syl- *Solutio.*
logiſmus non recte ſecundum formam concludit; vel demonſtranda quod conſequentia debilis eſt ratione materiæ ſecundum quam concludit.

Fallacia à petitione principii cernitur, *Falla-*
quando id ipſum quod eſt in quæſtione, ad *cia à*
ſuiipſius probationem aſſumitur, verbis *petitio-*
forſan ad fraudem paululum immutatis; vel *ne prin-*
quando ad quæſtionem probandam præmiſſæ *cipii.*
adducuntur tam incertæ, vel etiam ignotiores, quam res ipſa controverſa, ut *Anima eſt immortalis, quoniam eſt mortis expers. Omnis homo eſt riſibilis, quia aliquis homo eſt riſibilis.*

Solvitur oſtenſa propoſitionum identitate *Solutio.*
& negatione.

Fallacia plurium interrogationum eſt, *Falla-*
quotieſcunque duæ aut plures interrogatio- *cia plu-*
nes, ita indigeſtæ & confuſæ proponantur, *rium in-*
ut ſpeciem unius tantum præ ſe ferant. *terroga-*
Hæc duobus modis committitur, primo *tionum.*
cum plura ſunt prædicata, ut *Sitne homo animal rationis particeps, immortale, & diſciplinæ capax?* ſecundo, quando plura proferuntur ſubjecta, ut *Nonne Virgilius, Propertius, Ovidius,* fuerunt poëtæ turpiſſimi?

In

Sect. 1. Solutio. In ſolutione hujus fallaciæ diſtincte ad quamlibet quæſtionis partem reſpondendum eſt; ſic enim ut alios non fallas impedit tua integritas, ita ut ab aliis fallaris non permittet tua ſolertia.

Diſcurſu illativo plene & perfecte his duabus ſectionibus abſoluto, ad ordinarium procedam, quem hac poſtrema Sectione breviter expediam.

SECT

SECTIO TERTIA

LIBRI TERTII

Uno Capite absolvenda.

De Ordine.

Discursus ordinativus.

SIcut discursus illativus illud ex alio probare docet, ita ordinativus ostendit, quomodo definitiones, divisiones, & reliquæ partes cujuslibet artis aut scientiæ recte inter se connectantur, ut aliæ præcedant, aliæ consequantur.

Hic vulgo ordo aut Methodus vocatur: ambo enim vocabula nos promiscue usurpamus, quatenus per illa res disponuntur, ut facilius eas cognoscamus.

Quoniam vero contingit ut aliud alio duobus modis notius & ignotius dicatur vel natura, vel nobis; hinc dubitatio non levis oritur, utrum iste ordo magis à natura, quam à nobis, notis procederet: Hanc controversiam nos duplici hac distinctione solvemus.

Quan-

Sect. 3. Notius aliud alio duobus modis dicitur.

Quando dicimus quod aliud alio in rerum natura est notius, illa rerum natura duobus modis potest intelligi, vel ut est rerum ipsarum natura extra omnem nostram cogitationem positarum, vel ut res ipsæ ad nos cognoscentes referuntur; sic *Principia in Philosophia naturali dicuntur compositis notiora secundum naturam, & quia nobis non cogitantibus ex iis composita constituuntur, & quod nos ducunt in cognitionem naturæ compositorum.*

Notius nobis duplex.

Secundo, notius nobis etiam (ut prius notavimus) bifariam intelligatur vel ut servamus naturæ ordinem, vel ut ordine naturæ contrario utimur; ita *in cognitione nostra confusa effectum primo cognoscimus, & per effectum ducimur in cognitionem causæ*; sed hæc cognitio adhuc est confusa; dum contra naturæ ordinem procedimus: in cognitione vero distincta secundum naturam progreditur intellectus, primo apprehendendo causam, ut per causam tandem in distinctam effectus cognitionem perveniamus; ita *generatio materia prima, & prima materia generatione alio atque alio respectu nobis notior. Generatio est materiâ primâ notior confusa nostra cognitione, dum causam per effectum intelligimus, & materia prima cognitione distincta est generatione notior, quia est ejus causa,*

ſa, qua cognita effectum cognoſcimus. Sect. 3.

His diſtinctionibus pro fundamento jactis, hæc extruenda ſunt corollaria.

1 Tota ordinis ratio à meliore & faciliore materiæ cognitione dependet.

Ratio eſt, quia ordo inſtrumentum eſt ad cognitionem, non ad rerum generationem conferens; Ideoque in ordine commoditas & facilitas cognitionis maxime eſt quærenda: quod fit ſi progrediamur ab iis, quæ nobis ſunt notiora, ad ea quæ nobis ſunt ignotiora.

2 Ordinandi ratio non procederet à notioribus quoad naturam, niſi quatenus ea ſunt nobis notiora; ita enim ſequeretur nullum alium eſſe ordinem præter analyticum. Et licet Ariſtoteles nonnunquam ab univerſalibus ad particularia, & proinde a natura ad nobis nota procedere quibuſdam videatur, ut *in principio phyſicorum, à principiis ad compoſita, non tamen ita intelligendus eſt Ariſtoteles, quaſi natura notiora primo ordine ſunt collocanda, ſed potius quia ea quæ ſunt notiora natura, in ſua nuda exiſtentia, nobis etiam ordinem naturæ ſequentibus in cognitione diſtincta prius ſe offerunt cognoſcenda.* Ita enim Ariſtoteles *in primo Phyſicorum* exordium ſumpſit a principiis, non quia natura priora ſunt effectis, ſed quoniam aliorum cognitionem aſſequi

Sect. 3. qui non poſſumus, niſi ex principiorum cognitione, itaque ex noſtra cognitione rationem illius ordinis accepit, & non ex rerum natura.

Ordo (cum ſit cognitionis inſtrumentum) ex fine diverſarum diſciplinarum eſt dividendus; quum enim inter diſciplinas aut earum cognitionem propter ſeipſas quærimus, & eam adepti quieſcimus, quod evenit in ſcientiis contemplativis; aut ipſam cognitionem propter ſe non quærimus, ſed ut acquiſitam ad operationem dirigamus, quod in practicis artibus contingit; pro diverſitate harum cognitionum ordo in duas partes diverſas dividitur.

Ordo in duas partes dividitur.

Omnis enim ordo qualiſcunque ille ſit, vel eſt.

1 Συνθετικὸς ſeu compoſitivus.

2 Ἀναλυτικὸς, ſeu reſolutivus

Ordo Syntheticus.

Ordo Syntheticus, ſeu compoſitivus eſt, qui à principiis progreditur ad ea quæ conſtant ex principiis, ut fiat perfecta rerum cognitio. Iſte in ſcientiis ſolis ſolus cernitur: cum enim reſolutivus ſemper à fine auſpicatur, qui in diſciplinis contemplativis nihil eſt niſi ipſa rerum ſcientia, quæ à rebus ſciendis re ipſa non differt, certe in iiſdem nullum habeat locum, unde relinquitur quod ſolus ordo Syntheticus ad quaſlibet ſcientias

entias tradendas est necessarius. Ita *physica scientia quoniam ad contemplationem solum inservit, secundum ordinem synthecticum, primo de communibus rerum naturalium principiis materia, forma, & privatione, una cum communibus rerum naturalium affectionibus agit. Ab his ad magis composita, nimirum ad corpora simplicia progreditur, ab his ad mixta, perfecta, imperfecta, animata, inanimata, donec omnium rerum cognitionem habeat in qua acquieſcit.* Sect. 3. ubi observandus.

Ordo analyticus est, qui a proposito ultimo fine, sive agendo, a nobis efficiendo, progreditur ad prima principia investiganda, quibus finis perficiatur. Ordo Analyticis.

Hic in artibus practicis solum cernitur; licet enim artes operantes ordine compositivo utentes a principiis initium sumunt, & ad compositum procedunt, ut *in arte ædificatoria, à lapidibus, & lignis comparandis, ad domum extruendam progredimur; in artibus tamen docentibus ordine plane contrario utimur, cum enim in ipsis finis semper proponitur certus, de quo fiat nulla consultatio,* ut *finis exercitus est victoria,* sequitur quod tota consultatio esset de mediis ad finem ducentibus, proinde a fine qui nobis est ad ignota media progredi non possumus, nisi ordine resolutivo. Hujus ordinis evidentem instantiam nobis præbet, *Ars*

Ethica

Sect. 3. *Ethica ſeu moralis, quæ à felicitate, ut à fine ad virtutes quæ ſunt media ad felicitatem ducentia ἀναλυτικῶς progreditur.*

In utroque tam reſolutivo quam compoſitivo ordine ſummopere videndum, primo ne qua pars deſit, ſecundo ne qua ſuperſit, tertio ne qua inutiliter repetatur, ultimo ut omnes partes aptis tranſitionibus ſunt connectendæ.

FINIS.